

ŽEMAIČIŲ

žemė

2025 / 12 (155)

Šaunius Šiaulių rajono Raudėnų folkloro ansamblio „Gerviki“ narius puošia žemaitiški tradiciniai kostiumai.
Danutės Mukienės nuotrauka

Akimirkos iš 2025 m. lapkričio 8 d. Tauragės kultūros centre vykusios Tauragės liaudies teatro 65-mečio šventės.

Fotografė Lina Buchlickaja

TEATRAS
LITERATŪRA
ISTORIJA
PAVELDAS
ASMENYBĖS
KULTŪRA

ŽEMAIČIŲ

žemė

2025 / 12 (155)

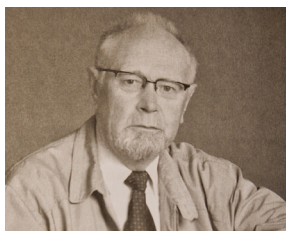
Ž E M A I T I U Ž E M Ė

18–19

4–8

61–62

9–17

- 2–3 Mindaugas Surblys. „Vytautui Jonui Šliūpui – 95. Tarp Palangos, Amerikos ir šeimos atminties“
- 4–8 „Kompozitoriaus Konrado Kavecko jubiliejui skirti renginiai jo gimtuosiuose Tirkšliuose“
- 9–14 Janina Valančiūtė. „Gydytojas, prakalbinęs ir pamilęs paprastą laukų akmenį“
- 15–17 Laura Ūselytė. „Minėdami gydytojo, akmenų muziejaus įkūrėjo 100 metų jubiliejų mosėdiškiai pakvietė į akciją „Uždek žvakutę Vaclovui Intui“
- 18–19 Janina Bucevičė. „Telšių vyskupas Vincentas Boriševičius: kai tikėjimas stipresnis už baimę“
- 20–23 Janina Bucevičė. „Nerimdaičių bažnyčia: ištakos, raida ir 165 metų sukaktis“
- 24–32 Juozas Vyšniauskas. „XVI a. menanti, padavimais ir legendomis apipinta Šarkės dvaro sodyba“
- 33–38 Genovaitė Urmonaitė, Lina Buchlickaja. „Tauragės kultūros centro Liaudies teatrui – jau 65“
- 39–41 Giedrė Gadeikytė. „Mažųjų Lietuvos miestų ateitis. Ar galime tikėtis jų atgimimo?“
- 42–44 „Žemaičių muziejus „Alka“ restauruoja unikalias dvarų, sakralinio ir archeologinio paveldo vertybes“
- 45 „Seime – renginiai, skirti Žemaitijos kultūrai, istorinei tapatybei ir žemaičių kalbos puoselėjimui“
- 46–48 Juozas Vyšniauskas. „Pirmajam žygiui „Simono Daukanto taku“ – 50 metų“
- 49–50 Daiva Gedvilienė, Lina Černauskienė. „18 metų savo misiją tęsiantis Mažeikių „Mažųjų talentų šou“
- 51–56 Regina Bliūdžiuvienė. „Darža pasakas“
- 56–58 Regina Bliūdžiuvienė. „Žygaičių sakmė „Su liūto ženklų“
- 59–60 Vytas Rutkauskas. „Parodoje Rietave – lyg žydinčių ir čiulbančių sodų paunksmėje arba laimingų Musteikos Pasaulio žmonių apsuptyje“
- 61–62 Vladislavo Joniko atsiminimų knygos „Į nežinią“ su-tiktuvės Rietave“
- 63–64 Donatas Butkus (1936.01.24–2025.11.18)

VYTAUTUI JONUI ŠLIŪPUI – 95.

Tarp Palangos, Amerikos ir šeimos atminties

Mindaugas SURBLYS

Šiomet sukanka 95 metai, kai gimė inžinierius, visuomenės veikėjas, jauniausias Palangos burmistro dr. Jono Šliūpo (1861–1944) sūnus Vytautas Jonas Šliūpas (1930–2017). Jis gimė 1930 m. spalio 24 d. Palangoje, čia praleido keturiolika savo gyvenimo metų, baigė pradinę mokyklą ir pirmąsias dvi gimnazijos klases, o 1944 m. kartu su tėvais pasitraukė į Brėgenčą (Austrija). Mirus tėvui, Vytautas Jonas (toliau – Vytautas) su mama persikėlė į Vokietiją, o vėliau įsikūrė JAV. Gyvendamas ten rūpinosi tėvo rašytinio palikimo išsaugojimu, archyvo kaupimu.

Vytauto tėvas Jonas Šliūpas ilgus metus aktyviai ir įvairiais būdais siekė civilinės metrikacijos įteisinimo. Toks įstatytas buvo priimtas tik 1940 m. rugpjūčio 15 d., Lietuvą okupavus sovietams. Jau kitą dieną po Civilinės metrikacijos įstatymo įsigaliojimo Jonas Šliūpas Palangos civilinės metrikacijos skyriaus gimimo metrikų knygoje pirmuoju numeriu įregistravo šiame mieste gimusį, jau beveik dešimties metų sulaukusį sūnų Vytautą.

Kartu su tėvais pasitraukus į Vakarus, Vytautui kurį laiką teko gyventi Austrijos, vėliau – Vokietijos pabėgėlių stovyklose. 1944 m. lapkričio 6 d. dr. Jonas Šliūpas mirė. Sovietams užėmus Lietuvą, nebeliko vilties sugrįžti į tėvynę, todėl Vytautas kartu su mama – palangiške Grasilda Grauslyte-Šliūpiene 1947 m. išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas ir ten įsikūrė.

Gyvenimas turėjo tęstis. Vytautui reikėjo mokytis, tobulėti, padėti motinai. Amerikoje jis įsigijo universitetinį išsilavinimą – Ilinojaus technologijos institute baigė statybos inžinerijos, o Viskonsino universitete – hidraulikos mokslus. Studijų metais dalyvavo visuomeninėje jaunimo veikloje, buvo aktyvus skautas, pirmojo Čikagos skautų leidinio „Lituanica“ redaktorius, pirmasis žurnalo „Lituanus“ rėmimo komiteto pirmininkas.

Baigęs studijas 1954 m. susituokė su iš Mažeikių

Vytautas Jonas Šliūpas. 1961 m., Muskatinas (Ajos valstija, JAV). VUB ŠAIC Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo nuotrauka

kių kilusia būsimąja farmacininke Vanda Fabijonavičiūtė. 1957 m. jiedu susilaukė sūnaus Kęstučio Jono. Šiam sukūrus šeimą, jis tėvus nudžiugino anūku Viesulu Roku.

Karjeros laikotarpiu Vytautas Šliūpas gyveno ir dirbo daugelyje Europos, Afrikos, Pietų Amerikos, Azijos šalių – ten, kur buvo statomos hidroelektrinės, įgyvendinami irigacijos ir drenažo projektai. Dirbdamas ir keliaudamas jis nuo 1958 m. aplankė net 126 šalis. Visą laiką aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, buvo įvairių draugijų, organizacijų narys, kai kurioms jų vadovavo. Na o 1985 m., išėjęs į užtarnautą poilsį, visa galva pasinėrė į lietuvišką veiklą: ėmė dirbti Amerikos lietuvių organizacijose,

Jonas, Grasilda Šliūpai ir jų sūnus Vytautas Jonas Šliūpas 1936 m. Kaune. VUB ŠAIC Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo nuotrauka

bendradarbiauti spaudoje. 1987 m. savo namuose San Fransiske (Kalifornija, JAV) įsteigė tėvo – Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvą. „*Nedavė ramybės mintis – jei aš nesutvarkysiu, niekas kitas to nepadarys*“, – jis, rūpindamasis tėvo atminimo išsaugojimu ir įamžinimu, tai kartojė iki pat savo gyvenimo pabaigos.

Vytauto Šliūpo nuolatinio rūpesčio dėka labai greitai šeimos archyvas išaugo į didelį ir vertingą lietuvių kultūros archyvą Amerikos vakaruose. Šiam archyvui įvairius spaudinius ir daiktus aukojo Amerikoje, Australijoje, Kanadoje, Lenkijoje gyvenantys išeiviai. Sukauptą archyvą jo įkūrėjas labai norėjo padovanoti nepriklausomai Lietuvai. 2005 m. jis pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Šiaulių universitetu (dabar Vilniaus universiteto Šiaulių akademija). Pirmoji siunta į šio universiteto biblioteką atkeliavo 2009-aisiais. Tų pačių metų birželio 12-ąją Šiaulių universitete įvyko oficialus Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo atidarymas, kuriame dalyvavo ir jo įkūrėjas Vytautas Šliūpas su žmona Vanda. „*Man lietuviškumas visą laiką buvo svarbus. Jaučiuosi esantis Lietuvos patriotas ir man Lietuva rūpi*“, – sakė jis.

Vytautas Šliūpas puikiai prisiminė prieškario Palangą, kurią jis, keturiolikmetis, su šeima, kaip jau minėta, buvo priverstas palikti karui baigiantis. Pirmą kartą į Palangą iš JAV jis atvyko tik 1988 metais. Vėliau vasaromis čia atostogaudavo kartu su žmona. Lankydamasis Palangoje gydydavosi šalia Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus esančioje Jono Šliūpo gatvėje veikiančiame Kauno medicinos universiteto Psichofiziologijos ir reabilitacijos institute (dabar LSMU Neuromokslų instituto Palangos klinika).

Netoli Kuršėnų esančioje Vytauto Šliūpo atgautoje tėvo žemėje, jo pastangomis buvo įsteigtas Auk-

Vytautas Jonas Šliūpas kartu su mama Grasilda Grauslyte-Šliūpiene. Nuotrauka iš Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus archyvo

sučių žemės ūkio mokomasis, parodomasis ir miškų ekologinio tvarkymo centras. 1997 m. Vytautas Šliūpas kartu su Kalifornijos Deviso (angl. *Davis*) universiteto mokslininkais savanoriais įsteigė Aukсуčių fondą (angl. *Auksuciai Foundation*), skirtą Lietuvos smulkiesiems ūkininkams šviesti ir remti. 2000-aisiais savo tėvo 140-ųjų gimimo metinių proga ir kartu minėdamas savo paties 70-ąjį jubiliejų jis išleido atsiminimų knygą „Tėvas, kokį aš prisimenu“.

Vytautas Šliūpas mirė 2017 m. rugpjūčio 23 d. Redvudo mieste (Kalifornija, JAV). Jis palaidotas lietuvių tautinėse kapinėse Čikagoje, ten, kur amžinam poilsiui atgulė ir jo tėvai – Jonas ir Grasilda Šliūpai.

Iš kairės: Vytautas Jonas Šliūpas Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo atidaryme Šiaulių universiteto bibliotekoje 2009 m.; Vytautas Šliūpas su žmona Vanda Šliūpiene (dešinėje) 1970 m. Kalifornijoje (JAV). VUB ŠAIC Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo nuotrauka

Kompozitoriaus Konrado KAVECKO jubiliejui skirti renginiai jo gimtuosiuose TIRKŠLIUOSE

Nuotraukos Sigitos KAZLAUSKO ir
Grazinos PLONIENĖS

2025 m. lapkričio 7–8 dienomis Mažeikių rajono Tirkšlių miestelyje vyko renginiai, skirti kompozitoriaus, chorvedžio ir pedagogo Konrado Kavecko 120-ųjų gimimo metinių sukakčiai.

K. Kaveckas (1905–1996) – Tirkšliuose gimęs žymus Lietuvos muzikos kūrėjas, chorinės kultūros puoselėtojas. Minėjimo renginiuose buvo prisiminta jo kūryba, gyvenimas ir indėlis į Lietuvos muzikinį paveldą.

Lapkričio 7 d. Tirkšlių kultūros centre vyko jubiliejui skirta konferencija. Joje išsamų pranešimą apie Konradą Kavecką perskaitė iš Mažeikių rajono Vieksnių krašto kilęs muzikologas prof. Vaclovas Juodpusis, daug prisidėjęs prie K. Kavecko kūrybos populiarinimo Lietuvoje ir užsienyje. Mažeikių kultūros centro mišraus choro „Draugystė“ meno vadovas ir dirigentas Ričardas Grušas pasidalino savo įžvalgomis apie K. Kavecko įtaką Mažeikių kultūrinei aplinkai, papasakojo apie pažintį ir bendravimą su profesoriumi. Įdomiais ir šiltais prisiminimais apie buvusioje Lietuvos valstybinėje konservatorijoje dirbusį dirigavimo dėstytoją prof.

Konradas Kaveckas (1905–1996). Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

K. Kavecką pasidalino Vilniaus kultūros centro moterų choro „Liepos“ meno vadovė ir dirigentė Audronė Steponavičiūtė-Zubkauskienė. Konferencijos dalyvių pasveikino, K. Kavecko jubiliejui skirta turininga programa pasidžiaugė Lietuvos Respublikos Seimo narė Ingrida Braziulienė ir Tirkšlių seniūnijos seniūnas Juozas Kungys. Konferenciją moderavo, joje išsakytas pagrindines mintis apibendrino Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Kultūros, sporto ir paveldosaugos skyriaus vedėja Rūta Končiūtė-Mačiulienė.

Iš kairės: konferencijos dieną bendrauja R. Končiūtė-Mačiulienė, R. Grušas, A. Steponavičiūtė-Zubkauskienė; Mažeikių kultūros centro salėje – konferencijos dalyviai

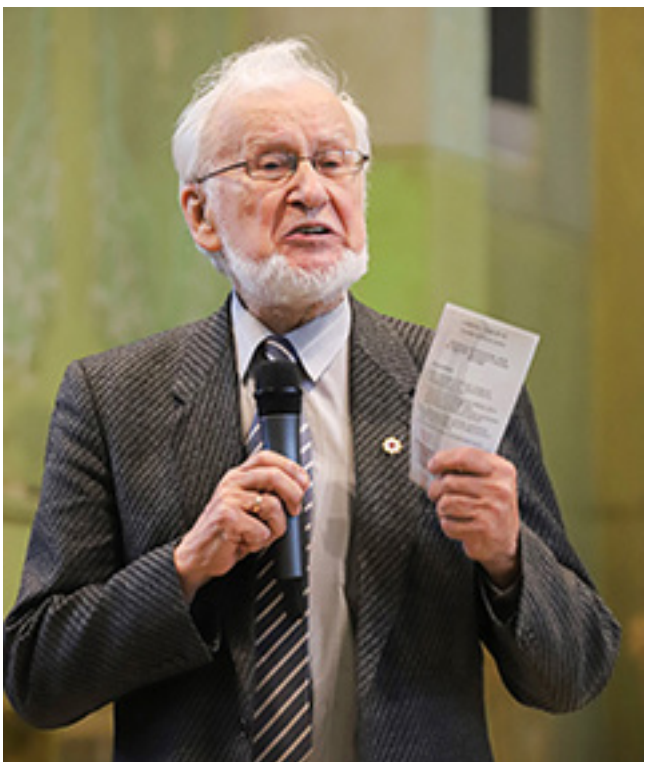

Prisiminimais apie K. Kavecką dalinasi Vilniaus kultūros centro moterų choro „Liepos“ meno vadovė ir dirigentė, buvusi K. Kavecko studentė Audronė Steponavičiūtė-Zubkauskienė

Kalba Mažeikių kultūros centro mišraus choro „Draugystė“ meno vadovas ir dirigentas, 10-ojo sakralinės muzikos festivalio „O Sacrum Convivium“ sumanytojas ir organizatorius Ričardas Grušas

Konferencijoje pranešimą skaito muzikologas prof. Vaclovas Juodpusis

Koncertuoja Tirkšlių kultūros centro instrumentinis-vokalinis ansamblis „Kasnakt“ (vad. Modesta Šakienė)

Viršuje – koncertuoja J. Armalytė ir M. Škimelytė (mokyt. I. Grušaitė); kairėje (iš kairės); konferencijos pranešimų klausėsi (iš kairės): J. Kungys, I. Braziulienė, V. Balzeris

(Nukelta į 6 p.)

Baltos rožės – kompozitoriui Konradui Kaveckui. Portreto autorius – mažeikiškis Mečislovas Ostrauskas

Tą pačią dieną vyko ir Tirkšlių kultūros centro instrumentinio vokalinio ansamblio „Kasnakt“ (vad. Modesta Šakienė), Mažeikių Vytauto Klovos muzikos mokyklos auklėtinių koncertas. Fortepijonu grojo Rytė Žiaugaitė, duetas Joana Armalytė ir Milita Škimelytė (mokyt. Inga Grušaitė), akordeonu du kūrinius atliko Saulius Maskaliūnas (mokyt. Rimantas Mikalauskas). Dainavo Saulė Činčiukaitė ir Milita Škimelytė (mokyt. Eridana Tallat-Kelpšienė), ansamblis „Soliukai“ (mokytojos Ramunė Šakinskienė ir Eridana Tallat-Kelpšienė). Dainininkams akompanavo Laimonas Vaišvila ir Regvaldas Šmigelskis.

Koncertuoja Mažeikių kultūros centro mišrus choras „Draugystė“. Diriguoja kolektyvo meno vadovas R. Grušas

Groja Klaipėdos koncertų salės Brass pučiamųjų kvintetas (meno vadovas S. Petrulis)

Pasibaigus konferencijai ir po jo vykusiam koncertui – bendra jo dalyvių ir renginių organizatorių nuotrauka

Lapkričio 8 d. jubiliejui skirti renginiai persikėlė į Tirkšlių Kristaus Karaliaus bažnyčią. Čia vyko šv. Mišios ir 10-asis Konrado Kavecko sakralinės muzikos festivalis „O Sacrum Convivium“. Jame dalyvavo Vilniaus kultūros centro moterų choras „Liepos“ (meno vadovė ir dirigentė A. Steponavičiūtė-Zupkauskienė, koncertmeisterė Loreta Kuliešiuvienė). Jis atliko Julijuzh Luciuk „Alleluia, Benedic anima mea Domino“, K. Kavecko „Elegija Liudvikui Rėzai“ (žodžiai Aldonos Puišytės), K. Kavecko „Ko nuliūdęs, beržė senas“ (žodžiai Stasio Zajančkausko), Rihards Dubra „Laudate Dominum“, Ps. 150, Vytauto Miškinio „Ave Maris Stella“, Jurijaus Kalco „Gloria“.

Festivalio metu koncertavo ir Plungės moterų choras „Plungė“ (meno vadovė ir dirigentė Rita Urniežienė, koncertmeisterė Judita Stankutė). Šis kolektyvas nudaikino Piotr Janczak kūriniais „Ave Maria“ ir „Miserere“, Vytauto Miš-

Akimirka iš lapkričio 8 d. vykusio 10-ojo Konrado Kavecko sakralinės muzikos festivalio „O Sacrum Convivium“ dalyvių koncerto

kinio „Tu es“, Giulio Caccini „Ave Maria“ (solistė Olha Yaroshenko), Linos Kairytės „Tavo sieloje“.

Puikius kūrinius klausytojams padovanojo ir Mažeikių kultūros centro mišrus choras „Draugystė“ (meno vadovas ir dirigentas R. Grušas, chormeisterė Inga Šiaulytė-Buivydienė, koncertmeisterė Inga Grušaitė). Jis padainavo Hans Nyberg „Ave Marija“, Jono Čeponio „Cantate Domino“, Leonard Cohen „Aleliuja“, K. Kavecko „Neužmirštuolė gėlė“ (žodžiai Maironio).

Savo atliekamais kūriniais klausytojus sužavėjo ir Klaipėdos koncertų

(Nukelta į 8 p.)

Bendra 10-ojo Konrado Kavecko sakralinės muzikos festivalio „O Sacrum Convivium“ dalyvių nuotrauka

Gėlės – 10-ojo sakralinės muzikos festivalio „O Sacrum Convivium“ sumanytojui ir organizatoriui R. Grušui, kitiems festivalio dalyvims

salės Brass pučiamųjų kvintetas (meno vadovas Sigitas Petrulis). Jis atliko G. F. Hendell „Vandens muzika“, Ph. Hayes „Allegro spiritoso“, W. A. Mozart „Adagio“, G. Gabrieli „Cansona Nr. 2“, nežinomo autoriaus „Dvaro šventinė muzika“ ir J. Clarke „Trumpet voluntary“ kūrinius.

Festivalio chorų muzikinė programa buvo užbaigta jos dalyvių bendrai atliekamais K. Kavecko kūrinių (A. Steponavičiūtė-Zupkauskienė dirigavo jungtiniam chorui, atlikusiam „O Sacrum Convivium“, R. Uriežienė – „Dievo Motina Marija“, R. Grušas – „O Kristau, pasaulio valdove“).

Tirkšlių Kristaus Karaliaus bažnyčioje vykusius festivalio renginius tiesiogiai galėjo stebėti Lrt.lt žiūrovai, jų įrašas („10-asis Konrado Kavecko sakralinės muzikos festivalis „O SACRUM Convivium“) viešinamas Lrt.lt mediatekoje.

10-ojo sakralinės muzikos festivalio „O Sacrum Convivium“ sumanytojas ir organizatorius buvo Ričardas Grušas. Rengiantis K. Kavecko jubiliejui ranka rankon dirbo Tirkšlių kultūros centras, miestelio bendruomenė, Tirkšlių Kristaus karaliaus parapija, seniūnija, Mažeikių Vytauto Klovo muzikos mokykla. Projektą finansiškai rėmė Mažeikių rajono savivaldybė.

Šv. Mišias aukoja Tirkšlių Kristaus Karaliaus bažnyčios klebonas, vienas iš 10-ojo sakralinės muzikos festivalio „O sacrum convivium“ organizatorių kun. Petras Smilgys.

Tirkšlių kultūros centro informacija

Kairėje: kompozitorius Konradas Kaveckas yra palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse, o Tirkšliuose, pagerbdami muziką, jo atminimo puoselėtojai, kūrybos gerbėjai gėles deda prie 2005 m. Tirkšlių Kristaus Karaliaus bažnyčios šventoriuje atidengto K. Kaveckui skirto paminklinio akmens

Gydytojas, prakalbinęs ir pamilęs paprastą laukų akmenį

Janina VALANČIŪTĖ

Šiomet pažymime gydytojo, Skuodo rajono Mosėdžio miestelyje veikiančio unikalaus akmenų muziejaus įkūrėjo Vaclovo Into gimimo 100 metų jubiliejų. Ta proga vyko nemažai jo atminimui skirtų renginių, tarp jų ir lapkričio 14 d. Mosėdyje surengta konferencija „Akmenis ir žmogaus pasaulis: Vaclovui Intui – 100“. Joje dalyvavo, renginio dalyvius pasveikino Lietuvos Respublikos aplinkos ministras Kastytis Žuromskas, Skuodo rajono savivaldybės meras Stasys Gutautas, Lietuvos Respublikos Seimo narė Violeta Turauskaitė, Vaclovo Into muziejaus direktorė Gintarė Sakalauskienė. Pranešimus perskaitė tautodailininkas, keramikas Eugenijus Paukštė, pristatęs sukurta pano, paleontologijos entuziastas ir geografas Virgilijus Pajarskas, Gamtos tyrimų centro geologė dr. Gražina Skridlaitė ir Lietuvos medicinos bibliotekos darbuotoja Janina Valančiūtė.

Vaclovas Intas gimė 1925 m. lapkričio 14 d. Skuodo rajono Kivylių kaime gyvenusių valstiečių Benignos Kovaitės-Intienės ir Stanislovo Into šeimoje. Jo tėvų sodyba buvo šalia daktaro Ferdinando Kaunackio dvaro, žemė ribojosi su šio dvaro laukais.

F. Kaunackis buvo baigęs Tartu medicinos universitetą, apsigynęs daktaro disertaciją. Jis netoli savo namų buvo pasistatęs ligoninę, vertėsi gydytojo praktika Kivyliuose. Buvo tobulinęs užsienyje, dirbęs Sedos, Skuodo ligoninėse. Žinoma, kad 1935m. pas Kaunackius lankėsi ir dr. Jonas Šliūpas.

V. Intas pasaulį išvydo ant daktaro F. Kaunackio rankų, kuris priėmė gimdymą. Pasakojama, kad tada F. Kaunackis ištaręs: „Tas bus daktaras“.

Tikėtina, kad daktaro F. Kaunackio darbas, jo pavyzdys turėjo įtakos tam, kad V. Intas nusprendė studijuoti mediciną.

Vaclovas draugavo su daktaro vaikais Algirdu ir

Vaclovas Intas (1925–2007). Nuotrauka iš autorės albumo

Ferdinandu, kuris 1944 m. pavasarį, baigęs studijas Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultete, tų pačių metų rudenį su šeima pasitraukė į Vakarų, o vėliau beveik iki pat 2000-ųjų metų susirašinėjo su Vaclovu laiškais.

Kai V. Intui buvo devyniolika, netoli Intų sodybos nuslinkus Pakalniškių žvyro karjero skardžiui, tragiškai žuvo Vaclovo tėtis. Tais pačiais 1946-aisiais
(Nukelta į 10 p.)

„Vulkano krateris“ ženklina senosios Mosėdžio ligoninės vietą. Erikos Ignotienės nuotrauka

metais Vaclovas įstojo į Klaipėdos žemės ūkio technikumą ir taip išvengė tremties. Tuo pačiu metu jis slapta mokėsi vakarinėje vidurinėje mokykloje. 1949 m. įstojo į Kauno medicinos institutą. Čia pradėjo domėtis chirurgija, ortopedija. Vyresniuose kursuose naktimis dirbo greitojoje medicinos pagalboje, laikraščio „Kauno tiesa“ redakcijoje korektoriumi.

Kauno medicinos institute V. Intas buvo savo kurso seniūnas, organizuodavo studentų žygius pėsčiomis ir dviračiais. Tuo laikotarpiu ji globojo jaunesnįjį brolių Praną, kuriam pavyko išsigelbėti nuo tremties. Vaclovas nelegaliai jį buvo apgyvendinęs Kauno medicinos instituto bendrabutyje.

Vaclovas, studijuodamas mediciną, domėjosi ir gamtos mokslais, dalyvavo ekspedicijoje Kuršių mariose, tais metais turėjo galimybių patyrinėti Kuršių nerijos gamtą. Tada jam buvo kilusi mintis baigus mokslus įsikurti Neringoje.

1955 m. Kauno medicinos institutą V. Intas baigė su pagyrimu, tada vadintu Raudonu diplomu. Tada, jau turėdamas šeimos terapeuto specialybę ir gavęs diplomą, jis išsiruošė į Irkutską aplankyti mamos ir brolių.

Grižimas į gimtąjį kraštą

Po studijų V. Intui buvo pasiūlyta pasilikti dirbti Kauno klinikose, bet jis iš Irkutsko grįžo į gimtąjį kraštą ir čia buvo paskirtas neseniai atnaujintos Skuodo ligoninės Vidaus ligų skyriaus vedėju, o kai Mosėdyje atidaromai naujai ligoninei reikėjo gydytojo, Vaclovas, ilgai nedvejodamas, įsidarbino ten.

Pasak rašytojos, gydytojos Fi-

Aleksandro Gedgaudo nuotraukoje – Kauno valstybinio medicinos instituto ketvirtosios medikų laidos vinjetė

Vaclovas Intas (pirmoje eilėje šeštas iš kairės) kartu su kurso draugais ir dėstytojais susitikimo, vykusio praėjus penkeriems metams po studijų baigimo, metu. Vytauto Zyko nuotrauka

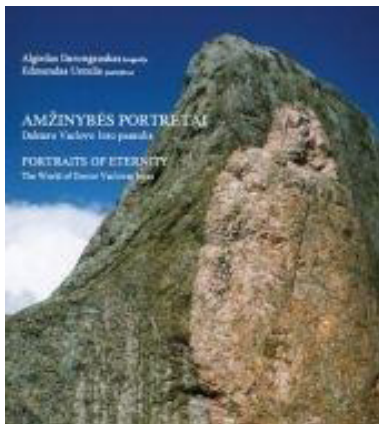
lomenos Taunytės, tada Mosėdžio miestelio Lietuvoje niekas nežinojo ir būtų nežinojęs iki šiol, jei ne V. Intas. Čia – nederlinga, mažais ir dideliais akmenimis nusėta žemė. Kiek juos berinksi, jie vis tiek pavasarį, žemei atšilus, lyg dygte pridygsta. Net buvo tikinčių, kad akmenis čia velnias sėja.

Kai 1956 m. gydytojas V. Intas atvyko į Mosėdį, ligoninė – 10 lovų gydymo įstaiga, kurioje dirbo nedidelis medicinos personalas, veikė buvusioje senojoje Mosėdžio klebonijoje. Esant reikalui ligoninėje tilpdavo ir 30 žmonių. Aplinka ir pastatas atrodė liūdnokai.

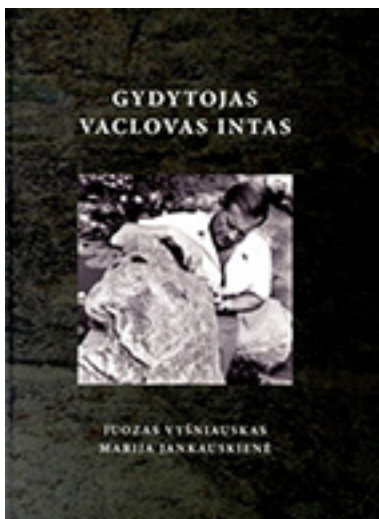
V. Intas nuo pirmųjų savo darbo Mosėdyje dienų gyvenvietėje tapo kovos už švarą, tvarką ir grožį iniciatoriumi. Ligoninės sode buvo iškastas tvenkinys, pasodinta įvairiausių gėlių, pradėta auginti daug dar-

Skulptoriaus Rimanto Eidėjaus sukurta Vaclovo Into medalis

Algirdo Darongausko, Edmundo Untulio fotoalbumo „Amžinybės portretai: daktaro Vaclovo Into pasaulis“ (Klaipėda, 2009) viršelis

Juozo Vyšniausko, Marytės Janauskienės knygos „Gydytojas Vaclovas Intas“ (Klaipėda, 2011) viršelis

Vaclovas Intas (sėdi centre) kartu su Mosėdžio sveikatos centro darbuotojais. Janinos Mačernienės nuotrauka

žovių. Pacientai valgydavo vaisius, uogas ir daržoves iš ligoninės sodo bei šiltnamio. V. Intas daug keliaudavo, parsiveždavo Lietuvoje retai sutinkamų augalų iš Sibiro, Altajaus, Tian Šanio, Krymo, Kamčiatkos, Indijos ir kt. Jis pats skiepydavo medelius (to buvo išmokęs iš dėdė Nikodemo).

1957 m. rugsėjo mėnesį Vaclovas pradėjo dirbti Mosėdžio ligoninės vyriausiuoju gydytoju. Jis buvo ir rajone veikusios Raudonojo Kryžiaus draugijos pirmininkas. Eidamas šias pareigas kvietė miestelio žmones įsijungti į jos veiklą. Draugijoje per trumpą laiką susibūrė daugiau kaip 600 narių, šie į jos veiklas įtraukė dar ir nemažai ir kitų. Jie dalyvaudavo talkose, sodindavo medelius, pradėjo puoselėti savo sodybas.

Tais pačiais 1957-aisiais metais gydytojas susidomėjo rieduliais (akmenimis), pradėjo juos tyrinėti. Kartą, pamatęs, kad ligoninės ūkvedys ruošiasi nubalinti apie gėlynus sudėtus akmenukus, suabejojo, ar taip reikia daryti, nes buvo įsitikinęs, kad gražūs ir natūralūs akmenys.

„Žiūrėkite, ką slepia žemaičių žemė! – yra sakęs jis. – Saugokite akmenį, jis sparčiai nyksta iš laukų, dar po dešimties, dvidešimties metų ir galvai prasiskelti jo nerasi.“

Einant metams, ypač kai apylinkėje prasidėjo melioracijos darbai, Vaclovas pradėjo akmenis vežti į Mosėdį, jais puošti miestelį. Pirmąjį būsimą unikalių akmenų muziejaus eksponatą iš laukų parsivežė, užsikėlęs jį ant dviračio. Einant laikui gydytojas tarsi susirgo akmenų rinkimo manija. Jis yra sakęs: „*Esu pakerėtas akmenų. Per akmenis jaučiu ryšį su tolimiausia žemės praeitimi. [...] Akmuo gydo žmogų. Deja, kartais suserga ir pats. Tačiau akmuo ir taip turi gilybę amžių, todėl reikia skubėti rūpintis žmonėmis, jie trappūs.*“

V. Intas gyventojams pasakodavo ne tik apie geologines akmenų savybes, bet ir apie tai, kaip jie gali būti naudojami buityje.

Kai Vaclovas dirbo Mosėdžio ligoninėje, ambulatorijoje, jam teko

(Nukelta į 12 p.)

Iš kairės: Vaclovas Intas kartu su kolegėmis 1972 metais. Joanos Lukošienės nuotrauka; Vaclovas Intas 1992 m. Bernardo Aleknavičiaus nuotrauka

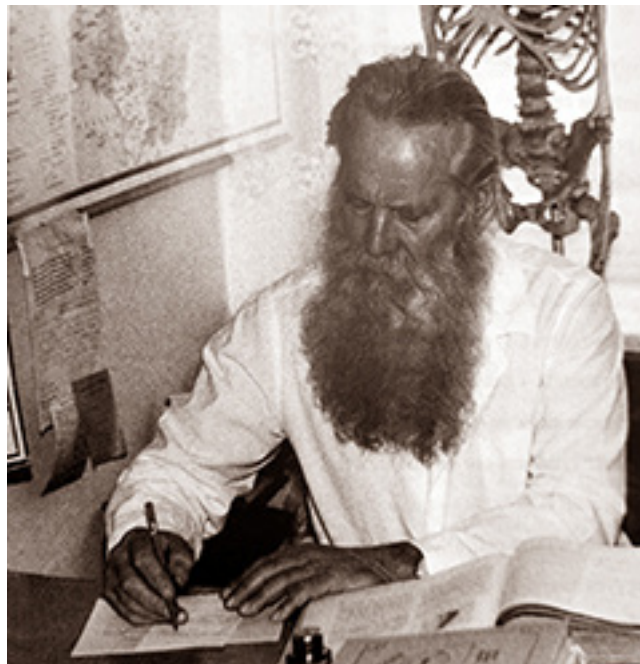
būti ne tik terapeutu, pediatru, chirurgu, bet ir ginekologu. Esant reikalui, žmonės į jį kreipdavosi ne tik darbo valandomis, bet ir po jų, o kartais ir naktį bei laisvadieniais. Pakviestas niekada neatsisakydavo padėti ir, apsirengęs kukliais darbo drabužiais, žiemą su slidėmis, vasarą dviračiu, kartais ir arkliu pakinkytu vežimu dieną ar naktį, pliaupiant rudeni-nėms liūtims ar siaučiant žiemos pūgoms, važiuoda-vo pas ligonius.

V. Intas per gana trumpą laiką Skuodo rajone tapo labai populiariu vaikų gydytoju. Nors jis ir negalėjo gydyti kūdikių iki vienerių metų amžiaus, jis, kai reikėdavo skubios pagalbos, to nepaisydavo. Gydydamas vaikus jiems neskubėdavo skirti antibiotikų. Sukarščiavus mažyliams, pirmiausia liepdavo duoti žolelių arbatos, dėti kompresus. Jis stebėdavo ir sekėdavo pacientų ligos eigą, ne vieną sunkiai sergantį mosėdiškį yra siuntęs, pats vežęs konsultacijai į Kauną, gydyti pas klinikose dirbusius kurso draugus.

Mosėdiškiai apie V. Intą bei sėkmingą jo gydymą kūrė legendas. Vienoje iš jų pasakojama, kad sunkiai pacientei, kuri jau blaškėsi agonijoje, daktaras sugirdė vaistus, ir ji staiga pasveiko, bet iš to didelio džiaugsmo prie malūno nušoko nuo liepto.

Į gydytoją žmonės kreipdavosi ir kitais klausimais: prašydavo patarti, kaip sodinti augalus, kaip dekoratyvinius paukščius prižiūrėti ir t. t. Patarimų Vaclovas negailėjo. Visi, kam teko su juo bendrauti, su meile apie jį atsiliepdavo. Einant metams Mosėdį be V. Into buvo tiesiog sunku įsivaizduoti.

Rašytojas Juozas Baltušis „Gimtajame krašte“ (1969) rašė: „*Mosėdyje, Into karalystėje, vaikštinėja ligoniai. Tarp akmenų ir tarp žiedų. Ilgaus chalatais ir nurainuotomis pižamomis. Visi šypsosi. Visi taisosi,*

ir taisosi sparčiai, kaip reta kur kitur. Ne, gydytojas Intas ne vien medicinos specialistas ir ne vien gamtos mylėtojas. Tai žmogus, supratęs didžią ir paprastą tiesą, kad ligonį turi supti grožis, gyvybė, džiaugsmas: kad žmogui neatstatysi sveikatos vien penicilino, streptomicino, kobarboksilazo ir kitų išmonių pagalba – reikia dar šypsenos gydytojo veide ir reikia bitelės dūzgimo ligoninės padangėj. Juoba ir pačią sveikatą atstatyti – dar ne viskas. Reikia dar įkvėpti žmogui jėgų gyventi toliau su atstatyta sveikata. Štai kam ir atiduoda savo jėgas ir išmintį, geriausius savo jausmus gydytojas V. Intas.“

Vaclovo dėka Mosėdis labai pagražėjo. Kai po trylikos Mosėdžio ligoninės gyvavimo metų prireikė pinigų pastato remontui, Sveikatos apsaugos ministras atsisakė tam skirti lėšų, nes tuo laikotarpiu ligoninės buvo stambinamos.

1976 m. senąją Mosėdžio ligoninę uždarė, jos medinį pastatą nugriovė. Jo vietoje gydytojas įrengė mistinį vulkano kraterį, o pats toliau dirbo Mosėdžio ambulatorijoje.

Vaclovas aktyviai dalyvavo Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio veikloje.

Publikacijos periodinėje spaudoje

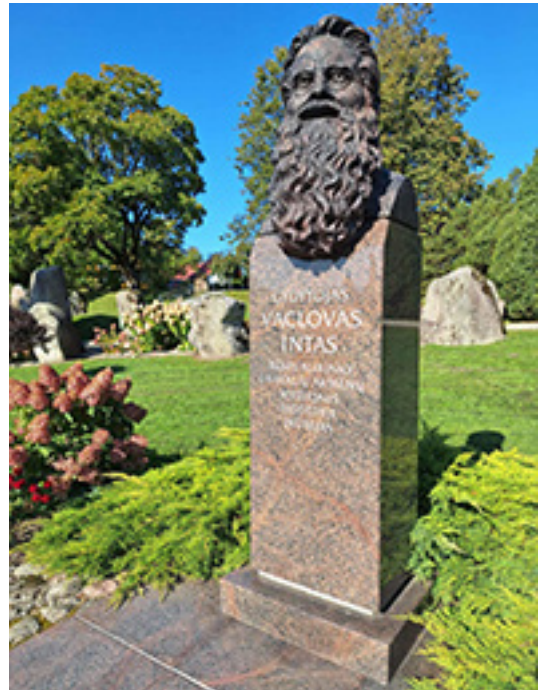
Sėkmingai norintis dirbti kaimo, miestelio gydytojas privalo gerai išmanyti savo sritį. V. Intas sekė medicininę literatūrą, nuvykęs į kitą kaimą ar miestą, užsukdavo pasitarti, pasikonsultuoti su kolegomis. Savo žiniomis ir sukaupia patirtimi da-

lindavosi periodinėje spaudoje skelbiamuose straipsniuose, parašytuose sveikatos profilaktikos, higienos, donorystės ir kitais klausimais. Daugiausiai publikacijų paskelbta jo darbo Mosėdyje laikotarpiu. Viename savo straipsnių („Būkime donorais“, *Pergalė* (Skuodas), 1958) jis ragino gyventojus tapti donorais, pateikė informaciją apie donorams teikiamas lengvatas, sėkmingų kraujo perpylimo ligoninės pacientams pavyzdžių staigių kraujavimų, nudegimų ir įvairių ligų atvejais. Spaudoje buvo paskelbtas ir V. Into pranešimas apie alkoholio žalą žmogaus organizmui, skaitytas Medicinos darbuotojų pasitarime („Pergalė“ (Skuodas), 1960).

Daugelyje straipsnių („Švara – sveikatos šaltinis“, 1960); „Svarbu gera sveikata, graži buitė“ („Mūsų žodis“ (Skuodas), 1963) V. Intas rašė, kokią įtaką sveikatai turi tvarkinga buitė, švara, graži aplinka. Jis pasisakė už profilaktinę mediciną, gyventojų sanitarinį švietimą (paskaitas, foto parodėles, plakatus, informuojančius, kaip galima išvengti profesinių susirgimų, sumažinti kūdikių mirtingumą). Rekomendavo steigti lopšelius, darželius. Jis akcentuodavo, kad svarbu sudaryti tokias sąlygas, kad žmogus nesusirgtų, kad būtina apsaugoti jį nuo nelaimingų atsitikimų darbe, kelyje, buityje. Akcentuodavo ir technikos saugumo taisyklių reikšmę, rašydavo, kad svarbu, jog pats darbas ir darbo aplinka nežalotų žmogaus sveikatos – nesukeltų profesinių susirgimų. Jis teigė, kad prisilaikydami sanitarinių reikalavimų apsisaugosime nuo visos eilės susirgimų, ir pažymėdavo, kad dažnai žmonės suserga vien dėl to, kad nežino, kaip elgtis, kaip save prižiūrėti. Stebėdavosi, kad iki šiol daug kas nevertina gryno oro, saulės, fizinės kultūros ir sporto reikšmės. Jis yra rašęs, jog kaime saulės ir gryno oro yra perteklius, tačiau žmonės tuo nesinaudoja. Pasak gydytojo, per vasarą neįdegti saulėje tikrai yra nepadoru, ir nusižengimas sau.

Straipsnyje „Mano ryškiausios dienos“ („Mūsų žodis“, 1963), apžvelgdamas praėjusių metų darbus, jis rašė: „Kiekviena išgelbėta gyvybė gydytojui – didžiausias džiaugsmas, pasveikuso žmogaus laiminga šypsena – geriausias atpildas už darbą. Šešiasdešimt antraisiais metais užveisiau daigyną, iš kurio žalumynų užteks ne tik mūsų, bet ir kitoms apylinkėms.“

Straipsnyje „Mokyklinio amžiaus vaikų susirgimai“ („Mūsų žodis“, 1967) gydytojas akcentavo, kad yra itin svarbu gydyti anginą: „Reumato ryšys su angina aiškus. Angina – reumato žvalgas, šnipas. Kas dažnai serga anginomis, tegu žino, kad reumatą jau kažkur netoliese tykoja. Vienintelė išeitis – operacija. [...] Kol dar nepažeista širdis, operacija garantuoja tolimesnę sveikatą, nebėra to lizdo, kuriame įsimeta angina. Didžiausia reumato bėda, kad jis sugadina širdį visam laikui, lygiai kaip žaizda palieka neišdildomą randą. Širdies vožtuvai susiraukšlėja ir dėl to nebeužsidaro sandariai

Paminklas Vaclovui Intui Mosėdžio miestelio centre. Skulptorius Rimantas Eidėjus. Erikos Ignatienės nuotrauka

Respublikinio Vaclovo Into akmenų muziejaus reklaminė lenta Mosėdyje. Erikos Ignatienės nuotrauka

ir nebeatsidaro kiek reikiant. Lygiai kaip iškrypusios durys.“

Žinių V. Intas turėjo daug, buvo žin-

(Nukelta į 14 p.)

geidus, galėjo tapti ir mokslininku, tačiau jį labiau traukė praktinis darbas, buvo užvaldžiusi „akmenų liga“. Na į senatvę ir jo paties sveikata pablogėjo. Gyvenimas toks, kad visko, ko nori, neaprepsi ir visko padaryti nespėsi. Einant metams jis, kaip pats yra prisipažinęs, dėl tų akmenų daktarystę metė.

V. Into atminimo įamžinimas leidiniuose ir menininkų darbuose

Apie V. Intą yra išleista keletas knygų, rašyta ne tik Lietuvos, Latvijos, Estijos, bet ir JAV periodinėje spaudoje. Amerikos lietuvių laikraštyje „Laikas“ rašoma, kad akmenų muziejų pradininku laikomas akmenis rinkęs gydytojas V. Intas. Laikraštyje „Darbininkas“ paminėtas paminklas kovotojams už Lietuvos laisvę, pastatytas Mosėdyje prie muziejaus, kurį įkūrė V. Intas. Yra ir daugiau panašių straipsnių.

Gydytoja F. Taunytė, kuri yra bendravusi su V. Intu, knygoje „7 nuodėmės ir 12 ligų“ (2006) rašo: „Čia reikia ateiti naktį ir vienam pasivaikščioti per mėnulio pilnatį. Tada kraupia amžinybės šviesa apšviesti, įvairiausiomis žėručio spalvomis žėrintys akmenys prakalba apie vienintelį trumpą, niokojamą ligų ir nuodėmių mūsų gyvenimą ir įkvepia slėnio įkūrėjo mintį, kad „gyventi reikia taip, tarsi rytoj mirtum, o dirbti taip, tarsi amžinai gyventum. Ir po šimto metų Mosėdžio akmenų slėnis neturėtų pasikeisti. Jei būsi to vertas, mėnulio pilnatyje čia turėtum sutikti žilabarzdį žmogų. Pasiramsčiuodamas lazda, jis vaikščios nuo akmens prie akmens, vėjas glostys jo plaukus, o mėnulis apšvies pažįstamą, neseniai prie židinio matytą ramų veidą. Taip amžinybe, legenda ir atminimu atlyginama tiems, kurie paliko žemėje ženklą, kad buvo žmonės“.

2014 m. Lietuvos medicinos bibliotekoje ruošiantis surengti ekslibrisų parodą ir išleisti parodos katalogą, menininkai buvo pakviesti kurti ekslibrisus skirtus gydytojams ir gydymo įstaigoms. Ekslibrisą kraštiečiui gydytojui V. Intui sukūręs Vilniaus dailės akademijos Grafikos katedros studentas Vilmantas Žumbys tada pasakė: „Džiaugiuosi tuo, kad gyvenome tuo pačiu laiku, toje pačioje vietoje. Iš savo mokytojo – skulptoriaus Rimanto Eidėjaus, kuris kūrė medalį ir paminklą V. Intui, jaučiau nebylų įpareigojimą padaryti ekslibrisą Mosėdžio gydytojui ir taip parodyti pagarbą jam. Ne iš karto pastebimu medžių motyvu ekslibrise stengiuosi perteikti gydytojo potraukį gamtai

Vaclovas Intas bendrauja su studentais. 1988 m. Bernardo Aleknavičiaus nuotrauka, saugoma Klaipėdos apskrities viešojoje I. Simonaitytės bibliotekoje

/ augalams, statiška kompozicija, galvos forma simbolizuoja kitą Vaclovo Intos aistrą – akmenis, sutelktas žvilgsnis – rūpinimosi kitais ženklas.“

Tas pats V. Žumbys sukūrė ir Lietuvos medicinai skirtos parodos katalogo dizainą, sumaketavo leidinį.

Vaclovo Into atminimas yra įamžintas Mosėdžio miestelio centre stovinčiu paminklu, kurį 2009 m. sukūrė skulptorius Rimantas Eidėjus. Jis yra ir gydytojui skirtos medaliaus autorius.

Mosėdyje vykusios konferencijos metu Eugenijus Paukštė pristatė V. Into 100 metų jubiliejui sukurta juodosios keramikos pano.

Straipsnis parengtas 2025 m. lapkričio 14 d. Mosėdyje vykusioje konferencijoje skaityto pranešimo „Akmenis ir žmogaus pasaulis: Vaclovui Intui – 100“ pagrindu.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Juozas Vyšniauskas, Marytė Jankauskienė, *Gydytojas Vaclovas Intas*, Klaipėda, 2011.
2. Aalgirdas Darongauskas, Edmundas Untulis, fotoalbumas *Amžinybės portretai: daktaro Vaclovo Into pasaulis*, Klaipėda, 2009.
3. Periodiniuose leidiniuose paskelbti Jūros Baužytės, Laimono Inio, Marytės Vyšniauskaitės-Jankauskienės (Kataržienės), Danutės Mukienės, Eduardo Selelionio, Ramunės Visockytės, Juozo Vyšniausko straipsniai, portaluos www.epaveldas.lt, www.limis.lt viešinama informacija, laisvos prieigos šaltiniai Internetė.

Nuotraukos iš www.epaveldas.lt, www.limis.lt ir autorės asmeninio archyvo

Minint gydytojo, akmenų muziejaus įkūrėjo 100 metų jubiliejų mosėdiškiai pakvietė į akciją „Uždek žvakutę Vaclovui Intui“

Laura ŪSELYTĖ

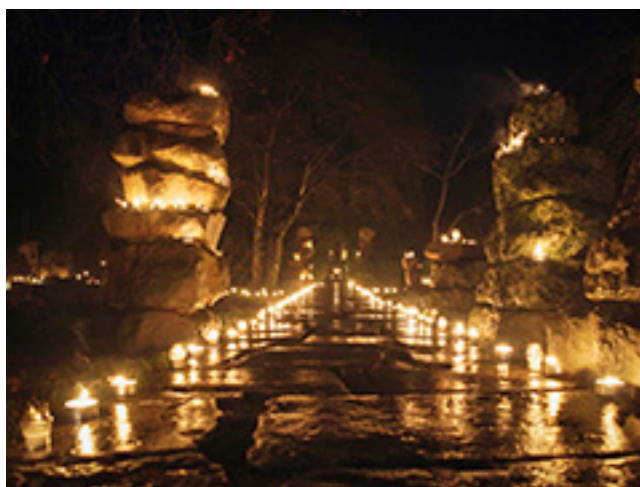
Lapkričio 19 d. Mosėdyje vyko kasmetinė šviesos akcija „Uždek žvakutę Vaclovui Intui“, skirta pagerbti gydytojo, unikalių akmenų muziejaus įkūrėjo ir vieno ryškiausių Lietuvos kultūros šviesuolių Vaclovo Into atminimą. Nepaisant sudėtingų oro sąlygų, į Mosėdį susirinko gausybė žmonių iš įvairių organizacijų. Jų bendros pastangos įprasminotos Lietuvos rekordui – uždegtos 8 778 žvakutės, skirtos vieno žmogaus atminimui. Akcijos metu žvakutės buvo degamos prie miestelyje esančių akmenų – tarsi prie gyvų muziejaus liudininkų, gedinčių savo gelbėtojo – žmogaus, išsaugojusio juos nuo užmaršties, sunaikinimo ir suteikusio jiems naują prasmę.

Vaclovo Into sukurtas respublikinis unikalių akmenų muziejus yra tapęs ne tik geologijos, kultūros ir mokslo traukos centru, bet ir žmogaus, pakeitusio viso krašto požiūrį į aplinką bei jos puoselėjimą, simboliu.

„Didžiausia Mosėdžio legenda – gydytojas Vaclovas Intas daug metų nuosekliai dirbo, kad Lietuvoje būtų išsaugoti geologinės praeities liudytojai rieduliai, kurių įprastoje gamtinėje aplinkoje nuolat mažėja arba visai neliko. Jis savo energija, entuziazmu, fantazija, titanišku darbu, aistra bei meile pakeitė viso mūsų krašto supratimą apie akmenis, augalus, mus supančią aplinką ir jos tausojimą. Jis išmokė mus matyti grožį akmenyje, prasmę gamtos tyloje ir atsakomybę žmogaus rankose. Tikiu, kad jo darbai ir atminimas dar ilgai gyvens daugybės žmonių širdyse“, – sako Vaclovo Into akmenų muziejaus direktorė Gintarė Sakalauskienė.

Tradicija, prasidėjusi nuo žmonių iniciatyvos

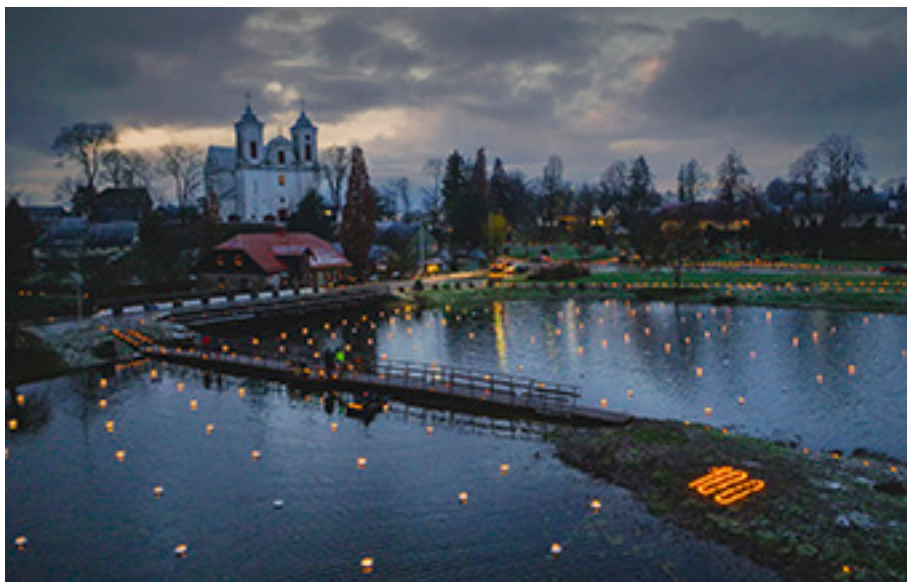
Atminimo žvakučių tradicija Mosėdyje gimė 2007 m. lapkričio 19 d., kai Vaclovui Intui iškelia-

vus Anapilin žmonės spontaniškai uždegė žvakutes tose miestelio vietose, kuriose ryškiausiai jautė jo paliktą šviesą. Nuo tada kasmet Vaclovo Into akmenų muziejaus organizuojama akcija „Uždek žvakutę Vaclovui Intui“, kurią palaikė miestelyje veikiančios įvairios organizacijos, augo, plėtėsi, o žvakutė tapo simboliu šviesos, kurią V. Intas savo gyvenimu, darbais ir meile skleidė Mosėdyje ir visoje Lietuvoje.

(Nukelta į 16 p.)

Bendruomenės šviesa, sklindanti iš mažo miestelio

Šiemet, asociacijai „Skuodo Rotary klubas“ prisijungus prie organizatorių, buvo nutarta siekti oficialaus „Daugiausia žvakučių vienam žmogui atminti“ Lietuvos rekordo. Organizatoriai akcentavo ir tvarumo principą akcijos metu, nes po jos surinkti žvakių indeliai bus perdirbami į naujas žvakes, o dalis jų keliaus į karo zoną, kur suteiks šviesos žmonėms, kuriems jos labiausiai reikia. „*Nesiekiame vien tik įspūdingo skaičiaus. Svarbiausia – tai mūsų visų padėka žmogui, kuris iš mažo miestelio sugebėjo skleisti šviesą visai šaliai. Kai Mosėdyje sužimba tūkstančiai žvakučių, atrodo, kad šviesa įgauna balsą, kalbantį apie dvasinę lyderystę, pagarbą ir bendrystę*“, – sako Skuodo Rotary klubo prezidentė Laura Ūselytė.

Vietos bendruomenės balsas

Vietos bendruomenė, seniūnija, ugdymo, viešosios ir verslo įmonės siekdamos rekordo, susitelkė, pažymėdamos, kad ši akcija ne tik saugo

gydytojo V. Into atminimą, bet ir kasmet įkvepia miestelį naujam gyvybingumui. V. Into dukra Danutė Intaitė, pasidalinusi socialiniuose tinkluose renginio vaizdais, po jais rašė: „*Jis tada mokėjo vienyti žmones. Tebevienija. Be galinis dėkingumas visiems!*“ Bendruomeniškumas gali labai daug ir, pasak Mosėdžio bendruomenės pirmininkės Reginos Leknienės, „*Kai tą vakarą Mosėdžio akmenys nušvinta, atrodo, kad pats Vaclovas Intas sugrįžta namo. Tai ne tik pagerbimas – tai gyvas ryšys su žmogumi, kuris mums padovanojo miestelį, pripildytą prasmės. Ir kasmet prie šios šviesos prisijungia vis daugiau savo laiko, minčių ir idėjų negailinčių žmonių – tai rodo, kad jo dvasia tebėra gyva*“.

Akcija subūrė visus – nuo mažiausių iki senolių

Įspūdingam žvakučių skaičiui uždegti reikėjo gausaus būrio žmonių. Nuostabu tai, kad be didelio raginimo, į šią akciją įsijungė net mažiausieji darželinukai su savo tėvais, mokiniai, ugdymo įstaigų ir verslo įmonių, Mosėdžio seniūnijos, Skuodo rajono Mosėdžio kultūros skyriaus, Vaclovo Into akmenų muziejaus darbuotojai, Mosėdžio miestelio bendruomenės nariai ir pavieniai gyventojai, Rotary klubų atstovai ir tiesiog į akciją atvykę žmonės iš kitų vietovių. Šią iniciatyvą palaikė ir Skuodo rajono Aleksandrijos seniū-

nija, bendruomenė, Skuodo rajono kultūros centro Aleksandrijos kultūros skyriaus darbuotojai, kurie Vaclovo Into gimtinėje tą vakarą uždegė 300 žvakučių. Žvakutės buvo degamos viso Mosėdžio miestelio teritorijoje – prie įvažiavimo į gyvenvietę, šalikėlėse, ant tvenkinio, miestelio centre, Vaclovo Into akmenų muziejaus teritorijoje ir sodyboje, kurioje amžinam poilsiui yra atgulęs ir pats Vaclovas Intas.

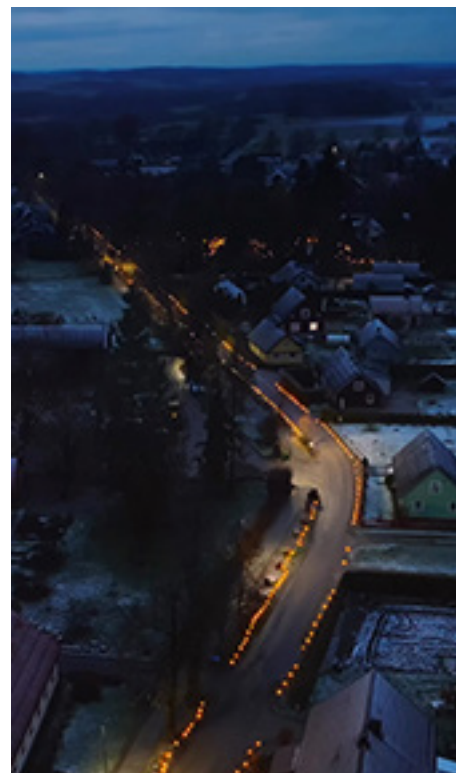
Rekordas: „Daugiausia žvakučių vienam žmogui atminti“

Rekordas „Daugiausia žvakučių vienam žmogui atminti“ tapo išskirtiniu bendruomenės susitelkimo ir pagarbos V. Intui simboliu. Šimtai žmonių, atsiliepę į iniciatyvą, uždegė žvakeles tam pačiam asmeniui pagerbti, taip sukurdami įspūdingą šviesos jūrą. Šis rekordas atskleidžia ne tik stiprią visuomenės emocinę reakciją, bet ir žmogaus, kuriam skirtas atminimas, reikšmingą pėdsaką bendruomenėje. Tokios iniciatyvos tampa jautriu priminimu apie gebėjimą susiburti dėl bendro tikslo ir išsaugoti atmintį šviesoje, peržengiančioje kasdienybės ribas. Žvakučių skaičius buvo kruopščiai registruojamas ir fiksuojamas dronu Vytautas Želnio pagalba. Rekordo siekimą stebėjo asociacijos „Klaipėdos regionas“ projektų vadovė Aušra Keterytė, Skuodo muziejaus direktorė Živilė Sendrauskienė, AB „Artea“ banko klientų aptarnavimo centro vadovė Rosita Kasperavičienė. Rekordą registruos Rekordų akademija.

Padėka

Asociacija „Skuodo Rotary klubas“ dėkoja šioms kartu bendradarbystėje veikusioms organizacijoms: Vaclovo Into akmenų muziejui, Vaclovo Into paramos-labdaros fondui, asociacijai „Aukimė“, Mosėdžio miestelio bendruomenei, Mosėdžio seniūnijai, Skuodo rajono Mosėdžio gimnazijai, Skuodo rajono Mosėdžio vaikų lopšeliui-darželiui, UAB „Deltrian“, UAB „Mittet“, UAB „Mirilda“, UAB „Gerald“, Skuodo rajono savivaldybei, Skuodo rajono turizmo informacijos centrui, Skuodo rajono kultūros centro Mosėdžio skyriui, VšĮ Mosėdžio pirminės sveikatos priežiūros centrui, Dianos gėlių parduotuvei, Mosėdžio jauniešiams šauliams, Vytautas Želnys Media, Skuodo rajono Aleksandrijos seniūnijai, Aleksandrijos bendruomenei, Skuodo rajono kultūros centro Aleksandrijos skyriui, Rotary bendruomenei (Kretingos Rotary klubui, Klaipėdos senamiesčio Rotary klubui, Mažeikių Rotary klubui, Rotary e-Klubui „Laisvė“, Klaipėdos Rotary klubui, Rotary klubui „Concordia 1826“, Šiaulių Aušros Rotary klubui, Mažeikių Rotary klubui „Liberta“, Klaipėdos „Aditės“ klubui) ir gausiam būriui pavienių žmonių – nuo mažiausių darželinukų iki suaugusiųjų, kurie dar prisimena Vaclovą Intą gyvą.

Šis rekordas dar kartą įrodė, kad bendrystė ir pagarba gali sukurti stebuklus. Kiekviena uždegta žvakutė – tai mūsų bendro darbo ir

meilės simbolis. Vaclovo Into šviesa tebėra gyva mūsų širdyse, Mosėdžio miestelyje ir visoje Lietuvoje.

Nuotraukų autorius Vytautas Želnys

Telšių vyskupas Vincentas BORISEVIČIUS: kai tikėjimas stipresnis už baimę

Janina BUCEVIČĖ

Vartau prieš 138 metus lapkričio 23-ąją gimusio antrojo Telšių vyskupijos vyskupo Vincento Borisevičiaus biografiją: gimė Suvalkijoje, mokėsi Sankt Peterburge, Seinuose, Freiburge, į kunigus išventintas Feldkirche (Austrijoje). Galiausiai, pakviestas Telšių vyskupo Justino Staugaičio, 1926 m. atsiduria Žemaitijoje, paskiriamas eiti vyskupijos kanclerio, Telšių kunigų seminarijos rektoriaus pareigas, vėliau tampa Telšių vyskupu, o 1946 m. jį ištinka kankinio dalia – vyskupas įkalinamas NKGB kalėjimo rūsiuose Vilniuje. Iš ten jis nebegrįžo.

Tai svarbiausi gyvenimo faktai. O koks žmogus buvo vyskupas V. Borisevičius?

Jis nepaliko nei užrašų, nei dienoraščių, nei prisiminimų, net ir išlikę septyni jo vyskupavimo metais parašyti ganytojiški laišškai – gana sausoki, atrodo, kad autorius tarsi slepiasi už citatų iš Šventojo Rašto, teologų, mokslininkų, rašytojų minčių ir teiginių. Bet... Laiškuose akcentuojamas rūpestis žmonėmis: vyskupas ragina tikinčiuosius padėti vargšams, Antrojo pasaulinio karo pabėgėliams, nelaimių ištiktiesiems, primena Dievo ir artimo meilės įsakymą, ištikimybę tiesai ir sąžinei, atvirai kalba apie bolševizmo – materialistinio komunizmo – grėsmę ir jo pasekmes žmonėms, skatina tautiečius dorai ir blaivybei, primena, kiek nelaimių atneša besaikis girtavimas, Dekalogo nepaisymas ir kt.

Žinoma, kad V. Borisevičius emociškai nepalūžo, kai jis 1945 m. gruodžio 18–23 d. dienomis pateko į sovietų valdžios nemalonę. 1946 m. sausio 3d. laiške „Piliečiui NKGB generolui Vilniuje“ jis atvirai rašė: „Po to, ką išgyvenau paskutinėmis dienomis, Šv. Jono Evangelijoje (10, 11) perskaityti Atpirkėjo žodžiai: „Geras ganytojas už avis guldo gyvybę“, mane giliai sukrėtė. Dėl to pareiškiu, kad įskundimai visiškai nesuderinami nei su mano titulu, nei su pareigomis, nei su sąžine ir tai daryti kategoriškai atsisakau. Jei aš nusikaltau, turiu pats

Telšių
kunigų
seminarijos
rektorius
prelatas
Vincentas
Borisevičius
1933 m.

išpirkti savo kaltę, o ne kas nors kitas už mane. To reikalauja mano religija“.

V. Borisevičius gyveno tuo, kuo tikėjo. Gyvenimas jo nelepino: gimė 13 vaikų šeimoje, sulaukęs septynerių metų, neteko motinos. Būdamas vos dešimties metų amžiaus pradėjo mokytis Petrapilio Šv. Kotrynos gimnazijoje. Mokyklą kartu su juo lankė vyresnysis brolis Kazimieras, tad jautėsi kiek saugiau – vis ne vienas toli nuo namų. Sulaukęs šešiolikos V. Borisevičius tapo Seinų kunigų seminarijos auklėtiniu, būdamas dvidešimt dviejų metų amžiaus jau buvo diakonas ir studijavo Šveicarijos Freiburgo universitete. Jam, dar visai jaunajam kunigui, teko patirti ir Pirmojo pasaulinio karo žiaurumus, dirbti karo kapelionu Rusijos kariuomenėje. Pabėgėlio dalį patyrė Voroneže.

1918 m. grįžęs į Lietuvą jis aktyviai įsijungė į

Vyskupas Vincentas Borisevičius (pirmoje eilėje centre) jo pirmosios kanoninės vizitacijos Vidsodyje metu – 1940 m. gegužės 21 d.

Iš kairės: Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius Telšių katedroje 1944 m.; Telšių kunigų seminarijos II laidos absolventų vinjetė. 1933 m.

Lietuvos valstybės kūrimą, buvo Marijampolės tarybos narys, ėjo kapeliono pareigas gimnazijose, 1922m. tapo Seinų kunigų seminarijos Gižuose profesoriumi, 1927 m. – Telšių kunigų seminarijos rektoriumi. Tuo laikotarpiu Telšių kunigų seminarija buvo laikoma itin drausminga (tai patvirtino ir iš Romos atvykęs vizitatorius Pelter, pažymėjęs, kad ši seminarija „auklėja širdis ir protus“).

V. Borisevičius klierikams dėstė moralinę teologiją. Jis buvo lankstus – nors per paskaitas griežtai pasisakydavo prieš tkius šokius kaip tango ir foks-trotas, XX a. 4 deš. laikytus pernelyg moderniais šokiais, tačiau 1935 m., Telšiuose stebėdamas ketvirtojo (jubilejinio) ateitininkų kongreso dalyvius, šokančius tuos šokius, kunigui Feliksui Gureckui ištare: „*Žiūrėk, kunige Feliksai, kaip gražiai katalikiškas jaunimas linksminasi*“.

Kadangi vyskupas pats apie save nerašė, dabar, prisimenant jį, remiamasi jo amžininkų prisiminimais.

V. Borisevičius buvo pirmasis vyskupas, kurio konsekracija po daugiau kaip 500 metų nuo Žemaičių krikšto vyko Žemaitijoje – Telšių mieste.

Kunigas dr. F. Gureckas apie V. Borisevičių yra palikęs tokias eilutes: „*jis buvo vidutinio ūgio, kiek tamsesnės veido konstrukcijos, žilų plaukų, visada su akiniais, dailus vyskupėlis, labai tvarkingai apsirengęs, besišypsas*“. Mokytojas J. Mačernis yra pažymėjęs, kad „*Jo šventumas nebuvo tik kontempliatyvus, o greičiau veiklumo šventumas*“.

Vyskupas aktyviai dalyvavo Lietuvių katalikų mokslo akademijos, ateitininkų sendraugijų, Lie-

tuvių vyrų katalikų sąjungos veikloje, vadovavo Telšių katalikų veikimo centrui, padėjo „pavasarininkams“, ateitininkams ir kitoms katalikiškoms organizacijoms, rėmė Šv. Vincento Pauliečio draugiją, rašė straipsnius, pamokslus, rengė rekolekcijas, susitikimus. Holokausto laikotarpiu V. Borisevičius ragino kunigus padėti žydams, pats juos gelbėjo, padėjo belaisviams, partizanams.

Tie, kas pažinojo vyskupą V. Borisevičių, stebėjosi jo kuklumu, atvirumu, nesumeluota pagarba kiekvienam žmogui. Visa tai jis darė tyliai, nesiekdamas būti pastebėtas ir kartu visuomet būdavo šalia, kai to labiausiai reikėdavo kitiems. Jis tikinčiųjų atmintyje išliko kaip tvirtas ir ramus kunigas, su jo veide retai kada dingstančia vos pastebima, bet daug pasakančia švelnia šypsena. Galbūt dėl to jo dvasinis buvimas iki šiol Žemaitijoje, žemėje, kurioje jis paliko ryškiausią pėdsaką, ir juntamas.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Vyskupas Vincentas Borisevičius straipsniuose ir dokumentuose*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2002.
2. Vincentas Borisevičius, *Ganytojiški laišukai*, 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2005.
3. Andrius Baltinis, *Vyskupo Vincento Borisevičiaus gyvenimas ir darbai*, (NŽ, t. 4), Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.

Nuotraukos iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

Nerimdaičių bažnyčia: ištakos, raida ir 165 metų sukaktis

Janina BUCEVIČĖ

Šiomet minime Telšių rajone esančios Nerimdaičių šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčios 165 metų sukaktį – reikšmingą datą, žyminčią ne tik šios šventovės, bet ir visos parapijos svarbų istorijos kelią. Tai proga sugrįžti į jo ištakas, prisiminti žmones, kurių tikėjimas ir pastangos sudarė galimybę šiam dvasiniam bendruomenės centrui išaugti.

Nerimdaičiai – jaukus miestelis prie Trimėsėdžio (Virvytės kairiojo intako) kairiajame krante. Turi klasicizmo bruožų, stačiakampio plano, vienabokštę. Šventoriuje yra kapinės. Nerimdaičių Šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčia. Pastatyta 1860 m. upelio. Jie pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėti prieš 450 metų kaip karališkasis kaimas. Miesteliu gyvenvietė tapo prieš 165 metus, kai iš čia kilęs kunigas Baltramiejus Kristutis savo lėšomis pastatė klasicizmo stiliaus bruožų turinčią mūrinę bažnyčią, dedikuotą savo dangiškajam globėjui – šv. apaštalui Baltramiejui.

Turtinga bažnyčios istorija

Klasicizmo stiliaus bruožų turinti bažnyčia – vienanavė, stačiakampio plano su keturkampiu mediniu bokštu. Virš stogo – skarda dengta varpinė, o virš jos – metalinis kryžius-vėjarodė. Bažnyčios šonuose dailiai įkomponuotos penkios poros arkinų langų. Fasadas puoštas nežymiomis reljefinėmis kolonomis ir dviem arkiniais langais. Į bažnyčią veda penkios durys ant metalinių vyrių. Įrengiant rūsius yra panaudoti stori, apvalūs balkiai. Aplink bažnyčią – parapijos kapinės, aptvertos mūro tvora su dvejais metaliniais, nerakinamais vartais.

Nepaisant buvusių karų, okupacijų ir pervartų, yra išlikusi gana gausi Nerimdaičių bažnyčios dokumentų kolekcija. Tarp jų reikšmingą dalį užima bažnyčios inventoriai (turto aprašymas), kurie sudaryti 1897 m., 1905 m., 1914 m. (rusų kalba) ir 1920 m. bei 1930 m.

Nerimdaičių šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčia.
Fotografas Rimgaudas Barauskis

(lietuvių kalba). Šie inventoriai išliko dėka įžvalgaus bažnytinės vyresnybės reikalavimo daryti jų nuorašus. Dabar jie liudija šios bažnyčios istoriją.

Šios bažnyčios inventoriai būdavo sudaromi keičiantis kunigams, išskyrus 1930 m. inventorių, kuris sudarytas Telšių vyskupo Justino Staugaičio įsakymu, siekiant suinventorinti vyskupijos turtą. Išlikusiuose dokumentuose pateikiama informacija ne tik apie bažnyčią, jos istoriją, turimus liturginius reikmenis, inventorių, bet ir kitus Nerimdaičių bažnyčiai priklausiusius pastatus, tarp jų ir kleboniją, nurodant ir jų fizinę būklę.

Iš inventorių sužinome, kad iš Nerimdaičių kilęs kunigas Baltramiejus Kristutis 1853 / 1854 m. iš grafo Gabrieliaus Zabelos ir grafienės Marijos Gutauskienės nupirko žemės sklypą ir, gavęs Žemaičių vyskupystės dvasinės vadovybės leidimą, savo lėšomis 1858–1860 m. pastatė Šv. Baltramiejaus apaštalo bažnyčią, kurią perdavė Telšių parapijai. Bažnyčios įrengimą rėmė ir Nerimdaičių gyventojai. Yra išlikęs B. Kristučio testamentas, kurį kunigas, jausdamas artėjančią savo gyvenimo pabaigą, surašė 1881 m. ir dedikavo Žemaičių vyskupystės valdytojui vyskupui Aleksandrui Beresnevičiui. Testamentu B. Kristutis Nerimdaičių bažnyčiai paliko 50 ha žemės ir savo sodybą. Kunigas mirė 1885 m. birželio 20 d. Dabar parapijiečiams apie šį kunigą primena prie jo statytos bažnyčios šono esantis paminklas, kuriame užrašyta, kad „Czia ilsas kaulai fundatoriaus tos basnyczias kuniga Baltramiejaus Kristuczia mirusia 1885 m.“

Bažnyčios altoriai

Nerimdaičių bažnyčios interjeras pasižymi spalvingumu ir stilistiškai darniais mediniais, iš eglinių

raštų padarytais altoriais, lubų ir sienų tapyba.

Bažnyčios priekyje – trys altoriai. Didysis – platus, sudarytas iš trijų dalių. Centrinio altoriaus augaliniai motyvai rėmina Vilniaus Aušros (Aštriųjų) Vartų Dievo Motinos paveikslą (kopija), kurį angelai neša ant rankų (paveikslas paveikslas). Šį stebuklingu laikomą paveikslą anksčiau dengė kitas, iki mūsų dienų neišlikęs paveikslas – „Jėzus meldžiasi Alyvų darželyje“. Antrame altoriaus tarpsnyje – Nukryžiuotasis.

Centrinę altoriaus dalį ir jo pirmąją bei antrąją tarpsnį puošia spiralinės, paauskuotos kolonos. Viršutiniame tarpsnyje kolonos mažesnės, jas užstoja keturių evangelistų skulptūros. Centrinio altoriaus sparnus jungia gana masyvios šv. Petro ir šv. Pauliaus skulptūros. Altoriaus centre – užrakinamas eglinis tabernakulis su paauskuotomis puošybos detalėmis. Dešinės pusės šoninio altoriaus pirmajame tarpsnyje – didelis XIX a. sukurtas šv. Baltramiejaus paveikslas, antrajame, kaip tai sužinome iš 1897, 1905, 1914 ir 1930 m. inventorių, yra buvęs šv. Juozapo paveikslas, o dabar ten – Švč. Mergelės Marijos Rožančinės su šv. Dominyku atvaizdas. Kairėje pusėje – XIX a. sukurtas šv. Antano Paduviečio paveikslas. Antrame tarpsnyje, kaip nurodyta minėtuose inventoriuose, būta šv. Jurgio paveikslo, o dabar vietoje jo – apaštalo šv. Mato paveikslas.

Bažnyčios kairiojo altoriaus, toje pačioje pusėje esančių suolų pagaminimo (meistras – Niurkių kaimo gyventojas Dominykas Kazlauskas) išlaidas apmokėjo Pranciškus Prialgauškas.

Abipus šoninių altorių abiejuose jų tarpsniuose taip pat yra kolonos, kurių kapiteliai – paauskuoti. Visose altoriuose yra portatilės su šventųjų relikvijomis. Klausykla ir sakykla – neogotikinio stiliaus.

Anksčiau Nerimdaičių bažnyčioje iškilmingai būdavo švenčiami šie atlidai: Viae Crucis – Kryžiaus kelias bei tituliniai Šv. Baltramiejaus atlidai. Dabar švenčiami Šv. Baltramiejaus atlidai.

Bažnyčioje išliko trijų registrų vargonai. Pirmą kartą jie restauruoti 1911 metais.

Originali lubų ir sienų tapyba

Visoje Žemaitijoje unikali šių bažnyčių puošiantį gausi lubų ir sienų tapyba. Ištapytose lubose galima įžvelgti kelias pagrindines temas. Virš didžiojo

Nerimdaičių bažnyčios lubų fragmentas – scena „Kristaus žengimas į dangų“

altoriaus įkomponuota spinduliuojanti Šventojo Dvasia, apsupta angelų su gėlių girliandomis. Arčiau bažnyčios centro – angelų apsupto Jėzaus Kristaus žengimo į dangų siužetas. Pačiame centre – nepaprastai spalvinga „Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų“ ir „Karūnavimo“ scena, išsiskirianti savo įspūdingu formatu.

Dar viena lubų tapybos scena nutapyta ties vargonais. Tai – „Apreiškimas Švč. Mergelei Marijai“. Unikali tapyba sukurta talentingo tapytojo K. Bogumiło (apie 1863–1879 m.). Lubų tapyba darni, pasižymi kompozicijos pajautimu ir teologiniu išmanymu. K. Bogumiło tapybai būdinga istorizmo laikotarpio stilistika. Jo kūriniai patraukia nuoširdžia vaizdo traktuote, puikiu žmogaus kūno anatomijos perteikimu. Paveikslų koloritas skoningas, sodrus ir šiltas. Apie Nerimdaičių, Eigirdžių ir kitose Žemaitijos parapijose XIX a. II p. dirbusį šį talentingą tapytoją ir dekoratorių žinių nedaug išliko. Ant vieno savo kūrinio – Nerimdaičių bažnyčioje buvusios procesijų vėliavos dvipusio paveikslo „Šv. Kazimieras“ ir „Šv. Teresė“ (1881 m.) – dailininkas yra parašęs ne tik savo pavardę, bet ir lenkišką Vilniaus miesto pavadinimą – Wilno. Šis jo kūrinys dabar saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje.

K. Bogumiłs sienine dekoratyvine tapyba, nors ir gerokai kuklesne nei Nerimdaičiuose, yra papuošęs ir netoliese esančią Eigirdžių bažnyčią, kurioje taip pat atsikartoja Šv. Dvasios ir angelų, laikančių gėlių girliandas, motyvas. Menotyrininkė Dalia Klajumienė, ilgą laiką tyrinėjusi sienų tapybą Lietu-

(Nukelta į 22 p.)

voje, yra pažymėjusi šios pavidlo rūšies vertingumą tiek istorine, tiek menine, tiek ir kitomis prasmėmis. Originalios yra ir kunigo S. Urbelio iniciatyva 1938 m., talkinant Kretingos pranciškonams, nežinomo dailininko (L. M.) Nerimdaičių bažnyčiai nutapytos (restauruotos?) Kryžiaus kelio stotys.

Varpai

Nerimdaičių bažnyčios bokštelyje kabo dvi kampanos (varpai) ir „signorius“ arba „signaturka“ – nola (varpelis). Krikščioniškajame pasaulyje varpai siejami su Noloje (Kampanijos regionas, Italija) gyvenusiu vyskupu šv. Paulinu. Krašto garbei didieji varpai yra pavadinti kampanomis, o mažieji – nolomis.

Nerimdaičių bažnyčioje būta dviejų didelių varpų ir mažo signalinio („signaturkos“) varpelio. Vieną iš dviejų bažnyčios varpų vokiečiai per Pirmąjį pasaulinį karą nukabino ir išsivežė į Vokietiją. Likęs varpas yra pagamintas 1879 m. Rygoje. Jo skersmuo – 75 cm., aukštis – 64 cm. Ant varpo išgraviruotos rėmėjų pavardės ir firmos „Schwenk Rīga“ logotipas su papuošimais.

1933 m. Apoldoje (Vokietija) Nerimdaičių parapijiečiai užsakė nulieti antrą varpą. Ant jo išgraviruotas toks tekstas: „Nerimdaičiai. Teopilis. „Gyvuosius kviečiu prie maldos, mirusiems skelbiu ramybę“. Yra čia ir firmos „Apolda Franz Schilling Sohne“ monograma. Varpo skersmuo – 63 cm., aukštis – 62 cm. Lietuvoje Franco Šilingo sūnų liejykloje padaryti varpai skamba ir Žaiginio, Ylakių, Šilalės, Girdiškės, Upynos (Šilalės r.), Pajūrio, Pašaltuonio, Jiezno, Ūdrijos bei Pajieslio parapijose.

Bažnyčios ir klebonijos inventorius

1897–1930 m. bažnyčios inventoriuose detaliai nurodyti visi joje buvę bažnytiniai daiktai, liturginiai indai, tarp jų ir stalelis-krikštykla, varpeliai, arnotai, stulos, paausuoti ir pasidabruoti relikvioriai, monstrancija, komuninė, suolai, klausyklos, šveicoriaus lazda ir kt.

XX a. 4 deš. Nerimdaičių bažnyčia buvo apvogta. Ilgapirščiai pasidirbino raktą ir iš zakristijos nugvelbė 4 kielikus, 2 patenas, komuninę, smilkalų indelį, bei indelius, skirtus šventintiems aliejams.

1930 m. sudarytame inventoriuje nurodyta, kad Nerimdaičių klebonija baigta statyti 1921 m., joje įrengti 7 kambariai, virtuvė, 3 sandėliukai, du

prieškambariai. Pastatas turėjo dvi pusiau įstiklintas verandas. Klebonijoje buvo dvi anglišų koklių krosnys bei viena krosnelė su šildoma kokline sienele, pastatą supo vaismedžių sodas.

„Vienuolynu“ vadinta Nerimdaičių klebonija sovietmečiu iš parapijiečių buvo atimta ir naudota kaip mokykla, gyvenamasis namas. 2008 m. buvusioje klebonijoje įrengta šarvojimo salė.

Nuo filijos iki parapijos

Nerimdaičių filialistais yra buvę kunigai Baltramiejus Kristutis, Jonas Barcevičius, Juozapas Rimkevičius, Ferdinandas Konkolevičius, Petras Žeknys, Liudvikas Stankaitis, Juozapas Balčiūnas, Stanislovas Urbelis.

1904 m. Rusijos valdžiai panaikinus spaudos draudimą ir šiek tiek atlaisvinus Katalikų bažnyčiai taikomus suvaržymus, Nerimdaičių gyventojai pradėjo rūpintis, kad jų parapija taptų savarankiška, t.y. kad Telšių parapijai priklausiusiai Nerimdaičių filijai būtų suteiktos parapijos teisės. 1906 m. spalio 30 d. Nerimdaičių gyventojai kreipėsi į Žemaičių vyskupą Mečislovą Paliulionį, prašydami įsteigti atskirą Nerimdaičių bažnyčios cirkulą (parapiją), teigdami, kad „į Telšių bažnyčią jiems esą 15–23 varstai (1 varstas – 1 066,8 m), į Vieکشnius – 18, o į Tryškius – 15 varstų. Rašte buvo nurodyta ir tai, kad pavasarį ir rudenį susisiekimą su Telšiais jiems kliudo vis patvinstanti Alaukštos upė, o su Vieکشniais – Venta, gi į Tryškius esąs labai blogas kelias, ypač pavasario ir rudens laikotarpiu.

Nepaisant nerimdaitiškių pastangų, tais metais atskira parapija nebuvo įsteigta, bet buvo nustatytos Nerimdaičių filijos ribos, Nerimdaičių kuratas gavo teisę vesti atskiras nuo Telšių parapijos ne tik krikšto, mirties, bet ir santuokų knygas. Nerimdaičių filijai tada priklausė: Nerimdaičiai, Virmėnų, Laukstėnų, Pelių, Sukinių, Džiugailių, Niurkių, Trimsėdų, Birbiliškių, Žalšilės ir Tučių kaimai.

1923 m. birželio 16 d. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius įsteigė Nerimdaičių parapiją. Pirmuoju Nerimdaičių klebonu tapo jos buvęs kuratas kunigas Stanislovas Urbelis. Jis garsėjo ne tik kaip atsidavęs parapijiečių sielų ganytojas, bet ir kaip pavyzdingas ūkininkas, į kurį patarimo kreipdavosi ne tik aplinkinių, bet ir tolimesnių kaimų ūkininkai.

Ką liudija bažnyčios metrikų knygos

Yra išlikusios atskirai nuo Telšių parapijos nuo 1871 m. vestos Nerimdaičių filijos gimimo (krikšto), nuo 1873 m. – mirties fakto ir nuo 1907 m. – santuokų registracijos knygos. Bažnyčioje saugomi ir susirašinėjimo su Telšių vyskupija dokumentai.

Dėl XIX a. buvusio žemo medicinos lygio, kaimų ir nedidelių miestelių gyventojams sunkiai pasiekiamų bei brangiai kainuojančių gydytojų paslaugų, žmonių mirtingumas, ypač kūdikių, iki pat amžiaus pabaigos buvo didelis. Mirčių registracijos knygoose dažniausiai būdavo nurodoma, kad mirties priežastis nėra žinoma.

Duomenys, pateikti Nerimdaičių parapijos mirties metrikų knygoje, rodo, kad vaikų, ypač kūdikių iki metų amžiaus, mirtys sudarė nuo trečdalis iki pusės visų tais metais mirusių parapijiečių ir apie ketvirtadalį iš tais metais gimusių vaikų. Pavyzdžiui, 1921 m. Nerimdaičių parapijos teritorijoje buvo užregistruoti 27 mirties faktai, iš jų – 14 vaikų iki 18 metų amžiaus; 1939 m. – 39, iš jų vaikų – 14, o parapijoje tais metais gimė – 57 kūdikiai; 1940 m. iki rugpjūčio mėnesio mirė 29, tarp jų 9 buvo vaikai.

Ar pasitaikydavo ne santuokoje gimusių vaikų? Taip, jų skaičius svyravo nuo 4 iki 6 per metus. Dažniausiai nesantuokinių vaikų susilaukdavo žemės ūkio darbininkės ir tarnaitės, bet pasitaikydavo ir pasiturinčių moterų. Tiesa, viena 35 metų ūkininkė susilaukė nesantuokinio vaikelio ir tai galėjo būti tiems laikams ištis drąsus ir sąmoningas šios moters apsisprendimas vienai auginti vaiką.

1940 m. rugpjūčio mėnesį sovietų valdžia įvedė civilinę metrikaciją. Nuo to laiko Bažnyčia jau registruodavo tik krikšto, o ne gimimo faktus bei bažnytines santuokas.

XIX a., XX a. I p. daugiausiai kūdikių ir vaikų Anapilin nusinešdavo skarlatina, plaučių uždegimas, tymai ir gripas. Tarp jaunuolių dažna būdavo džiova (tuberkuliozė).

Tarpukariu Nerimdaičiuose gimdyvėms pagalbą teikdavo patyrusios savamokslės pribuvėjos Sobutienė ir Beniūšienė. Jos buvo geros savo srities specialistės. Tai rodo tas faktas, kad 1921–1940 m. čia mirė tik dvi gimdyvės.

Neišvengta Nerimdaičių parapijoje ir žmogžudysčių. 1921 m. Trimėsėdžio kaime buvo nužudytas 28 metų ūkininkas Stasys M., o 1925 m. birželio 8 d. – tame pačiame kaime piktadariai nužudė

Nerimdaičių kapela (vadovas vargonininkas Leonas Dovidauskas sėdi viduryje) XX a. 4 dešimtmetyje. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių

27 metų ūkininką Povilą Š. ir jo žmoną Eleonorą. Pasitaikė ir keletas nelaimingų atsitikimų, pvz.: 1925 m. nuskendo 26 m. ūkininkaitis Juozas M., o 1931 m. vežimo partrenktas žuvo 29 m. ūkininkas Jonas S. iš Pelių kaimo.

Ką liudija įrašai santuokų registravimo knygoje? Jie rodo, kad galima paneigti teiginį, jog seniau merginos ištekdavo labai jaunos, nesulaukusios nė 18 metų. Įrašai rodo, kad Nerimdaičiuose vidutinis besituokiančiųjų amžius buvo 23–35 metai. Tiesa, vaikinai būdavo vyresni, merginos jaunesnės. Pasitaikydavo ir išimčių. Būta atvejo, kai susituokė šešiolikmečiai. Registruota ir tokių santuokų, kai vyro ir moters amžiaus skirtumas buvo itin didelis, pavyzdžiui, 20, 30 ir net 50 metų.

Nerimdaičių parapijoje populiariausi vardai buvo Stanislovas ir Stanislava, gana dažnai sutinkami – Juozapas, Antanas, Jonas, Petras, Kazimieras, Aleksandras, Vytautas, Leonas, Adomas, Vaclovas, Alfonsas / Alponsas, Augustinas. Mergaitėms tėvai dažnai suteikdavo Stepanijos, Valerijos, Vandos, Zofijos, Janinos / Jonės, Bronislavos, Onos, Irenos, Aleksandros, Emilijos, Danutės vardus. Pasitaikydavo ir retų vardų, pvz.: Lidija, Rožė, Saulutė, Albertina, Izabelė, Leonora, Leokadija, Liucija, Adolpina / Adolfina, Adelija, Justina, Gražina, Kleopa, Paulė, Malvyna, Marcelė, Elzbieta, Zigmuntas, Rimantas, Apolinaras, Ipolitas, Edmundas, Donatas, Marijonas, Liudvikas ir kt.

Per įvairias pervartas išlikę Nerimdaičių parapijos dokumentai dabar saugomi Lietuvos istorijos archyve, Telšių vyskupijos kurijoje, Žemaičių muziejuje „Alka“ ir Nerimdaičių bažnyčios archyve Nevarėnuose.

XVI a. menanti, padavimais ir legendomis apipinta Šarkės dvaro sodyba

Juozas VYŠNIAUSKAS

Skuodo rajone seniausias ir garsiausias – legendomis ir padavimais apipintas Šarkės dvaras. Jo atsiradimas siekia XV a., kai Lietuvoje savininko stambus ūkis (dvaras) galutinai susiformavo, dvarininko gyvenamoji vieta visiškai atsiskyrė nuo valsčių-baudžiauninkų sodybų.

Šarkė rašytiniuose šaltiniuose minima nuo 1598 metų. Čia gyveno 12 šeimų, dvaro valdai priklausė 800 hektarų žemės. Šio dvaro sodyba (4,7 ha), esanti tarp kelio į Apuolę-Barstyčius ir Luobos upės sulaukė mūsų dienų. Kokia jos istorija?

Dvarą valdė Roenne giminė

Livonijos karo metu prie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1561–1562 m. buvo prijungtas Kuršas, Žiemgala ir Uždauguvis. Kurše gyvenusios Roenne giminės atstovai, kilę iš Brėmeno žemių, tapo jos piliečiais, ėjo įvairias tarnybas.

Lenkijos karalius Steponas Batoras, kuris nuo 1576 m. buvo ir Lietuvos didysis kunigaikštis Georgui (Jurgiui) Roenne už kažkokius nuopelnus padovanojo Šarkės (Skuodo r.) ir Damės (Liepojos r., Latvija) dvarus. Jurgis buvo ketvirtos kartos atstovas Kurše, kuris minėtų dvarų žemes paliko kitam savo bendrapavardžiui.¹

Šarkės dvarą valdė ir šeštos kartos Roenne – Ernstas (Ernestas), miręs apie 1699-uosius metus. Jis iš dviejų santuokų, esą, sulaukęs penkių sūnų, Šarkę valdyti perdavė Gerhardui (Gerardui). 1710 m. kovo 3 d. Sielspilio viršininkas generolui C. E. von Roenne pasakęs, kad „norįs pirkti dvarą, pigiai įsigyti seną Roenne šeimos dvarą Šarkę, kur dėl epidemijos – dabar kiek apimusios – išmirę daug valstiečių“².

Baronas Karlas Ernstas Roenne, vedęs turtingų žemaičių bajorų giminės atstovę Eleną Bilevičiūtę, prie savo turėtų valdų – Šarkės ir Damės – prijungęs Gaurų, Opiškio ir Helenavo valdas, tapęs stambiu Žemaitijos žemių savininku.³

Aukščiausias iš trijų Šarkės dvarvietėje buvusių kaskadinių tvenkinių. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Didikai Roenne jiems priklausiusioje Šarkėje negyveno. Dvarą valdė jų paskirti administratoriai, patikėtiniai, tįjūnais vadinti prievaizdai, pasižymėję įvairiu elgesiu. Jau tais laikais šio dvaro žemės valdai priklausė Šarkės, Būdvietsės ir Užluobės kaimai su jų gyventojais. Užluobiškiai latviai yra pasakoję, kad jų protėvius į šiuos kaimus čia augusių miškų kirsti atkėlęs Jelgavoje (Kuršo sostinėje) gyvenęs vokiečių kilmės baronas. Čia miškas buvęs kertamas ne vienerius metus. Į Užluobę atsikėlusiems latviams baronas davęs šiek tiek žemės, kurioje jie ir įsikūrę. Taip šiame kaime ilgam išliko latvių salelė (kolonija).

Žinoma, kad Jelgavoje yra buvę von Roenne rūmai, o netoli jų – kapinės, kuriose buvo laidojami aptariamoms Kuršo giminės atstovai. Rūmai sugriauti, kapinės sunaikintos per Antrąjį pasaulinį karą.⁴

Dvaras Rusijos imperijos laikotarpiu

Lietuvoje ir Lenkijoje primestai carinės Rusijos valdžiai buvo periodiškai priešinamasi, su ja kovojama ginklu. Tuo tarpu Latvijoje ir Estijoje vyraujanti vokiškai kalbanti diduomenė (pirkliai, dvarinin-

kai) Rusijos imperijai buvę lojalūs, paklusnūs, todėl jiems buvo palikta dalinė autonomija, vokiečių kalba pripažįstama švietimo ir administravimo kalba. Tuo laikotarpiu valdžia iš šio krašto žmonių dvarų neatiminėjo. Neatsitiktinai XX a. dokumentuose, užrašytuose gyventojų prisiminimuose dar minimi ir šalimais Šarkės buvę dvarai vokiškais pavadinimais – Luizenhofo, o Apuolės kaime – Jochanishofo.

Įvertinus šias aplinkybes, tikėtina, kad Šarkės dvaras iš Roenne giminės į kito savininko rankas galėjo pereiti vedybų ar pardavimo-pirkimo keliu. Neatmestina ir tai, kad naujasis dvaro savininkas galėjo vienaip ar kitaip remti kurį nors sukilimą.

Paskelbtuose pateikėjų prisiminimuose rašoma, jog XIX a. Šarkės dvaras priklausęs Kolesnikovui, iš kurio už sukilimo rėmimą caro valdžia jį atėmusi. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą aptariamojo dvaro savininku įvardijamas generolas Korolkovas. Jis, neva, gyvenęs Maskvoje.⁵

1906 m. Šarkės dvarą nusipirkęs generolas V. Korolkovas jį 1909 m. išnuomojo kaimyniniame Jochanishofo dvare gyvenusiam Stanislovui Kochanauskui. Pastarasis ūkininkavo gana sėkmingai. Jis dvaro sodyboje pastatė salę, kurioje vykdavo vaidinimai, išgręžė pirmąjį artezinį šulinį, kuris buvo pirmasis toks Skuodo apylinkėse. Kraštą užėmus kaizerinei Vokietijai, S. Kochanauskis su šeima pasitraukė į Rusiją. Tada Šarkės dvaras atsidūrė okupacinės valdžios žinioje. Tada jame kaip savame pradėjo šeiminkauti Skuodo komendantas Ruchvartas. Jis buvo sumanęs šią vietą, Vokietijai laimėjus karą, pasilikti sau. Pasibaigus karui ne taip, kaip planuota, iš Rusijos sugrįžęs S. Kochanauskas nuomą tęsė iki šio dvaro parceliacijos, kurios metu dvarui iš buvusių 300 ha žemės palikta tik 80. Šeiminkui toliau nuomoti dvarą atrodė neperspektyvu, todėl S. Kochanauskas, sugrįžęs į jam Kopylovo anksčiau dovanotą Apuolės dvarą, tuoj pradėjo kurtis ten, užsiėmė naujomis statybomis.

Dvaro žemių išdalinimas, pirkimas

1922 m. parengtame plane rašoma, kad Šarkės dvaro žemės pažymėtas (nubraižytas) plotas (101 ha), priklausęs piliečiui Aleksui Korolkovui, yra paimtas Vyriausybės žinion ir išparceliuotas – išdalintas kariškiams (gal savanoriams), bežemiams ir mažžemiams. Penkiems kariškiams ir trimis dvaro

Dviguba liepų alėja vis dar tebesupa buvusį Šarkės dvaro sodą. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

nuomininkams (gal darbininkams) tada atiteko nuo 8 iki 12 ha žemės. Skirtumus lėmė sklypo padėtis ir kokybė.

1923 m. surašymo duomenimis, Šarkės kaime buvo 234 gyventojai, dvare – 45.

Žemės tvarkymo departamento matininko Stasio Buivydo 1924 m. sudarytas Šarkės dvaro parceliacijos planas rodo, kad Alekso Korolkovo nuosavybėje buvusios žemės gavo dar 48 kiti asmenys – jiems išdalinta 312 hektarų. Dvaro savininkui A. Korolkovui buvo palikta 82 ha, pradžios mokyklai atiteko apie 2 ha, malūnui 21 ha, nepilnas hektaras – Skuodo evangelikų liuteronų parapijai (tikriausiai jos kapinės).⁶

1925 m. vykdant žemės reformą, išdalijus dvaro žemę buvo sukurtas naujas kaimas, 1927 m. pa-

(Nukelta į 26 p.)

Kryžius, ženklinantis 1903 m. rugpjūčio 24 d. mirusio pulkininko I. E. Kopylovo amžinojo poilsio vietą. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Nuotraukose (nuo viršaus): dvaro kumetyno pastatas, kuriame nuo 1928 m. veikė vaikų globos namai; dvaro ponų namas, kuriame prieglobstį tais pačiais metais rado seneliai

vadintas Daujotais. 1928 m. pirmaisiais mėnesiais Korolkovo dukrai Newedomskajai už Šarkės dvarą, įskaitant jam priklausius 80 ha žemės, sumokėta 60 tūkst. litų. Šis sandoris įvyko tarpininkaujant Skuodo evangelikų liuteronų bažnyčios vokiečių kilmės pastoriumi Maksui von Bordelijui, kuris vėliau tapo dvare įkurtos senelių ir vaikų prieglaudos vadovu.

Šarkės kapinėse esantis rusų kareivių kulkomis suvarpytas metalinis kryžius. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

1928 m. rugsėjo 16 d. dvaras buvo pašventintas kaip vidinės misijos institucija „Emmaus“, atvira visų trijų tautybių evangelikams liuteronams – vokiečiams, latviams ir lietuviams. Tarp įkurtos prieglaudos gyventojų daugiausiai buvo vokiečių, visi vaikai (jų buvo 20) – taip pat vokiečiai.⁷

Dvaro rūmė-pilyje buvo apgyvendinami globos reikalaujantys seneliai. Antrajame pastate – kumetyne, kuriame anksčiau gyveno dvaro prižiūrėtojas ir darbininkai, veikė institucijos administracija ir vaikų namai, kuriems buvo skirti du miegamieji (vienas – berniukams, kitas – mergaitėms). Kasdien prieglaudoje maitindavo apie 50 asmenų (tai buvo seneliai, vaikai, šios įstaigos darbuotojai ir darbininkai). Čia laikyta galvijų, kiaulių. Žemė buvo dirbama traktoriais. Ūkvedyste užsiėmė vokiečių Šteineris. Prieglaudai vadovavo apysenė dama von Der Reke.

Pasirašius Ribentropo ir Molotovo susitarimo slaptuosius protokolais, 1941 m. kovo 10 d. traukiniu Šarkės senelių ir vaikų prieglaudos gyventojai bei personalas pasiekė Vokietiją.⁸ Tuo pačiu traukiniu išvyko ir Skuodo bei jo apylinkėse gyvenę vokiečiai arba jais pripažinti latviai liuteronai.

Aneksijos ir karo metai

1940 m. Raudonosios armijos daliniais įžengus į Lietuvą ir ją prijungus prie Sovietų Sąjungos, Šarkės dvaras buvo nacionalizuotas (privatizuotas). Sovietai, dvaro teritorijoje radę savaeigių mechanizmų ir kito gero, čia įsteigė mašinų ir arklių nuomos punktą. Sovietai šeiminkavo neilgai juos pakeitė Lietuvą užėmusi hitlerinė Vokietijos valdžia. Kas ir kaip šiame dvare tuo laikotarpiu šeiminkavo, žinių neturima, o sugrįžus rusams, jis antrą kartą buvo nacionalizuotas (suvalstybintas).

Dvaras pokario ir užtrukusio sovietmečio laikotarpiu

1944 m. spalio mėnesį sugrįžus Raudonajai armijai ir Kuršo katilė uždarius besitraukiančius Vokietijos kariuomenės dalinius, Šarkės pilyje veikė pafrontės ligoninė. Į ją sužeistuosius iš Kuršo atskraidindavo lėktuvais. Jie leisdavosi ir kildavo plačiame Daujotų kaimo lauke. Neišgyvenusius karius laidodavo dvaro sodo pietrytiniame kampe.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Lietuvoje ilgam pasilikus „išvaduotojams“, Šarkės dvaro mediniame rūme-pilyje buvo apgyvendintos kolūkiečių šeimos. Buvusiame kumetyne, kurio dydis apie 15 x 25 metrai, gyveno keturios šeimos. Na o dvaro sodyba tapo savotišku gyvenvietės centru: į jį vietiniai žmonės buvo kviečiami susitikti su valdžios atstovais, klausyti jų agitacinių kalbų, bauginimų. Yra manančių, kad į apkarpyto dvaro centrą galėjo būti vežamas išbuožintų ir ištremtų asmenų turtas.

1949 m. pradėjus steigti kolūkius, patalpų prireikė kolektyvinio ūkio administracijai, raštinei., todėl iš dvaro rūmo šeimos buvo iškeldintos į sodybas, kurios anksčiau priklausė į Sibirą ištremtiems žmonėms. Daug metų rūme veikė ne tik kolūkio kontora, buvo ūkio specialistų kabinetai, palėpėje gyveno viena šeima, bet glaudėsi ir kultūros namai. Kumetyno pastatą nugriovė, o ant jo pamatų pastatė mažesnę namą, skirtą dviem šeimoms. Nuo įvažiavimo į sodybą palei kelią puslankiu lik upės vis dar tyvuliavo trys žemėjantys tvenkiniai. Buvusio dvaro erdvią sodybą iš pietryčių pusės tebejuosė brandžių liepų dviguba juosta-alėja. Pačioje pakelėje lyg ir nebetelpantis į išlikusią sodybą stovėjo akmenų mūro tvartas, dar vadintas ir svirnu.

Kolūkinės valdžios metais išlikusios dvaro sodybos tvarkos, priežiūros reikalai priklausė pirmininko Vytauto Ežerskio kompetencijai. Šarkės kolūkio kontoros ir kultūros namų pastatas 1975 m. buvo suremontuotas ir nudažytas. Tada jo cokolinėje dalyje įrengtos patalpos su židiniu ir virtuvėle, skirtos svečiams (įvairaus rango valdininkams, viršininkams) priimti, vaišinti. Buvo sutvarkyta ir aplinka. Vykstant darbams kiemo viduryje buvo aptikta girnapusė – saulės laikrodžio pagrindas. Būta ketinimų jį atkurti.

Rūmo-pilies pastate keletą kartų buvo kilęs gaisras. Kartą, kai jame dar gyveno šeimos, – nuo padžiautų vystyklų. Tada ugnis buvo laiku pastebėta ir užgesinta. Na o 1983 m. sausio 3-iosios vakarą, 22 valandą, kai kilo gaisras nuo kultūros namų patalpose paliktos neišjungtos elektrinės plytelės, nepaisant to, kad ugnis gesinta šešiomis gaisrinėmis, kurių viena buvo atlėkusi net iš Latvijos Priekulės, istorinis statinys supleškėjo⁹. Liko tik aukšti pamatai ir paradiniai laiptai. Tada kolūkio kontorą perkėlė į buvusios Apuolės aštuonme-

Paskutiniųjų Šarkės dvarvietės šeimininkų Inos ir Alberto Juozulynų gyvenamasis namas, iškilęs ant išlikusių senųjų ponų namo ir kolūkio kontoros pamatų. Viršuje – vaizdas nuo plento pusės, apačioje – nuo upės ir sodo. Fotografuota 2004 m. Nuotraukos iš Kultūros vertybių registro

tės mokyklos, veikusios Luizenhofo dvarvietėje, patalpas, o vėliau – į Kaukolikų gyvenvietėje naujai pastatytą kolūkio administracinį pastatą.

Šarkės dvaras Lietuvai atkūrus nepriklausomybę

1990 m. birželio 9 d. Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“ išspausdintas straipsnelis „Kam atiteks Šarkės dvaras?“ Po juo – Apuolės kolūkio Sąjūdžio grupės 8 narių parašai. Tai atviras kreipimasis į Sąjūdžio rajono tarybą ir į Skuodo rajono savivaldybės tarybą, kad būtų atkreiptas dėmesys į, pasirašiusiųjų nuomone, neteisėtus Apuolės kolūkio pirmininko V. Ežerskio veiksmus. Tekste rašoma, kad V. Ežerskis, nesitaręs su ūkio valdyba, buvusią dvaro sodybą atidavė savo žentui – kolūkio

(Nukelta į 28 p.)

Po 2017 m. kilusio gaisro gyvenimas Šarkės dvarietėje neribotam laikui sustojo. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

veterinarijos gydytojui A. Juozulynas, kad šis ten įsikurtų. A. Juozulynas, aktyviai remiamas uošvio, naudodamasis ūkio statybininkų brigada, tada jau buvo bebaigiąs lieti pamatus savo būsimam namui. Publikacijoje buvo pažymima, kad Šarkės dvaro vietoje turėtų stovėti ne privataus piliečio sodyba, bet koks nors visuomeninis statinys, kurį, kaip ir jo aplinką reikėtų naudoti rekreaciniams tikslams.

Prieš prasidedant statyboms apylinkėje sklido kalbos, kad ant išlikusių dvaro pastatų pamatų iškilis šarvojimo namai, tačiau iš silikatinių plytų buvo pastatytas erdvus gyvenamasis namas, o priešais jį kieme suręstas melžiamoms karvėms skirtas tvartas, dvarvietėje įkurtas privatus veterinarijos gydytojų Inos ir Alberto Juozulynų pieno ūkis. Sodyba buvo gerai tvarkoma, liko prieinama istorijos mėgėjams, turistams, tad tokiu laikotarpiu vargu ar buvo galima tikėtis geresnių dvarvietės išsaugojimo sprendimų.

V. Ežerskis – pedagogas. Šarkėje gyvendamas ir

čia dirbdamas, vadovaudamas kolūkiui jis pamėgo šias apylinkes, nebuvo abejingas ir Šarkės dvaro sodybai. Neatsitiktinai jis sau ir šeimai amžinojo poilsio vietą parinko Daujotų kaime esančiose Šarkės kapinėse. Pirmiausiai čia, aukštų medžių pavėsyje, 2015 m. po sunkios ligos amžinam poilsiui atgulė jo dukra – naujoji dvarvietės šeimininkė Ina.

2017 m. lapkričio 20 d. apie 4 valandą ryto dangų nušvietusiose liepsnose paskendo neseniai dvarvietės teritorijoje statytas Juozulynų gyvenamasis namas. Supleškėjo viskas, kas buvo degus. Tragedija tuo nesibaigė – po gaisro savo miegamajame buvo rastas žuvęs sodybos šeimininkas A. Juozulynas.

Dabar Inos ir Alberto Juozulynų sūnūs tvartą ir visą sodybą nuomoja vienam Šarkės kaimo ūkininkui. Buvusią nelaimę vis tebeprimenantis gyvenamasis namas kiekvienam čia užsukusiam tebežadina smalsumą ir kelia liūdesį. Vertingąsias paveldosau-gines savybes tebeturinčius aukštus laiptus į kažkada buvusią pilį ir jos pamatus baigia uždengti sužėlę krūmai, aukštyn besistiebiančios medeliai.

ŠARKĖS VARDĄ GARSINO

Šarkės vandens malūnas

Šio malūno girtas suko patvenktas Guntino upelis. Per užtvankos pylimą ir du jos tiltus ėjo senasis kelias-vieškelis Skuodas–Ylakiai. Susikauptisio vandens telkinyje matydavosi salelė, kurioje stovėjo medinė nudažyta koplytėlė su išdrožtų šventųjų statulėlėmis. Nuo pylimo iki jos vedė išpiltas paaukštintas takas. Pokario metais aktyvus komjaunuolis, okupacinių tarnybų paskatintas, tą koplytėlę sudegino, tuo papiktindamas gyventojus. Atkūrus Lietuvos valstybingumą, tas buvęs aktyvistas rajono laikraštyje išspausdintame straipsnyje atgailavo už tuometinį savo elgesį.

Įsigalėjus elektrifikacijai ir vietoje senojo vieškelio per tvenkinio vidurį nutiesus asfaltuotą kelią, Šarkės vandens malūno teikiamų paslaugų neberekėjo, tačiau niekam nebereikalingas malūno pastatas atviromis durimis palei senkelį dar ir 1992 m. tebekiūtojo.

Pokario metais Kuinelių kaime buvęs nacionalizuotas Šarkės malūnas sovietinės valdžios dėmesio nuolat sulaukdavo, figūravo ir KGB suvestinėse. Vietos partizanai, kovodami su sovietais, ne kartą

buvo jį užėmę, iš jo išvežę sumaltus grūdus, o iš pieninės – sviestą.

Šį malūną tikriausiai kažkuriais metais pastatydino Šarkės dvaro ponas – jo valdytojas. Jis savarankiška įmone galėjo tapti po dvaro parceliacijos ar kiek ankstėliau. Kanauninkas Pranciškus Žadeikis savo užrašuose užsimena, kad šis malūnas XX a. pradžioje priklausė vokiečiui. Iš jo ar kito savininko malūną įsigijo 1902–1932 m. Aleksandrijos bažnyčioje klebonavęs Jonas Tėveinis. Jis dirbti malūnininku pasikvietė brolių, kurie gyveno vienoje Kuinelių kaimo sodyboje. Šalia vietos, kur stovėjo Šarkės malūno pastatas, nepriklausomybės metais pradėjo formuotis nauja sodyba.

Šarkės pieninė

Dvaro poreikiams tenkinti skirta didelė pieninė buvo pastatyta netoli malūno, prie kelio į Barstyčius.

1944 m. pabaigoje Vokiečių armijos divizijai patekus į Kuršo katilą, Skuodas tapo pafrontės miestu. Tada iš jo visa okupacinė valdžia su savo represinėmis struktūromis persikėlė į Šarkės pieninę, kuri iki karo pabaigos buvo tapusi valsčiaus centru.

Pasakojama, kad tris mėnesius, gal ir ilgiau, Šarkės pieninėje arba dvaro rūsiuose sprendėsi Skuodo valsčiaus gyventojų likimai. Ne vienas čia pakviestas ar jėga atvežtas pradingdavo be žinios.

Kažkuriais kolūkinės santvarkos metais Šarkės pieninė buvo priskirta Skuodo rajono veterinarijos tarnybai. Tada pastatas rekonstruotas, jame įrengti keturi žinybiniai butai. Čia iki privatizacijos gyveno veterinarijos gydytojų šeimos, kurios laikui einant išsikėlė gyventi ir dirbti kitur.

Saulės laikrodis

Šarkės dvaro kieme yra buvęs saulės laikrodis. Tie, kam teko jį pamatyti, yra pasakoję, kad ten nieko įspūdingo nebuvo – tik girnapusė su kažkokiomis žymomis. Gal ir taip, bet vien tai, kad girnapusė ir dar su žymomis – dėmesio vertas objektas. Tą Saulės laikrodžio pagrindą (girnapusę) man pačiam teko apžiūrėti Vytauto Ežerskio sodyboje, kurioje ji kurį laiką buvo saugoma.

Šarkėje ir Kaukolikuose buvusius kolūkius sujungus į vieną, naujasis darinys pavadintas Apuolės vardu. Neilgai trukus ties buvusią pieninę, tik priešingoje kelio pusėje, išdygo iš metalo nukaldinta

Vis dar tebestovintis buvusio Šarkės dvaro tvartas nuo kelio pusės. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Tas pats tvartas nuo laukų pusės. Prie jo per vidurį kolūkis 1955–1960 m. pristatė medinį siloso bokštą, kurio, padarius dvišlaitį stogą, išliko tik apatinė dalis. 2004 m. Nuotrauka iš Kultūros vertybių registro

informacinė rodyklė su joje įmontuota saulės laikrodžio girnapuse bei užrašu prieš ją – APUOLĖS KOLŪKIS. Išnykus kolūkiams, ši rodyklė nuimta. Praėjus kuriam laikui, buvusio saulės laikrodžio pagrindas išriedėjo nežinomais keliais.

Šarkės lurdas

Jis yra beveik priešais dvaro sodą, tik priešingoje Luobos upės pusėje, nusileidus nuo stataus šlaito. Čia jau Užluobės kaimas, bet lurdas vis dar vadinamas Šarkės lurdo vardu, taip jis įvardijamas ir įvairiuose tekstuose.

Apie 1936–1937 m. šį lurdą pastatė, savo žemėje, prieinančioje prie upės, įkūrė Užluobės kaimo ūkininkas Juozas Žadauskas, sovietų valdžios „pamalonintas“ kelione į Sibirą. Lurdas dabar yra atnaujintas. Jis lankomas, prie jo meldžiamasi.

Šarkės kapinės

Jas savo valdose įrengė dvaro savininkas evangelikas. Čia ir dabar – šios konfesijos asmenų pa-

(Nukelta į 30 p.)

Iš Kopylovų šeimos koplyčios yra likusi tik didelių riedulių krūva. 2025 m. Fotografas J. Vyšniauskas

grindinė amžinojo poilsio vieta. Seniau, keičiantis minėtam evangelikui priklausiusio stambaus ūkio ir netoli jo esančių dvarų savininkams, šiose kapinėse buvo laidojami ir rusų tautybės vietos gyventojai, o paskesniuoju laikotarpiu – ir lietuviai.

Priešpaskutinieji Luizenhofo ir dar dviejų gretimų dvarų (Jochanishofo-Apuolės ir Zavaliskės) turėtojai Kopylovai šiose kapinėse iš akmenų pastatė koplyčią-mauzoliejų, kurio rūsyje buvo laidojami jų šeimų nariai. Koplyčios grindys buvo grįstos akmenimis, stogas – medinis.

Tarpukariu veikusioje Šarkės dvaro prieglaudoje mirusiųjų palaikus taip pat priglaudavo šis smėlio kalnelis. Apie 2012-uosius metus porą palaidojimo vietų sutvarkė iš Vokietijos atvykę šiose kapinėse amžinam poilsiui atgulusių artimųjų palikuoniai.

Apie 1937-uosius metus, nupirkus žemės iš Letuko, kapinės buvo praplėstos pakalnėn į kelio pusę. Senoji kapinių riba yra buvusi ties atnaujinta varpine ir 2010 m. pastatytu stambių formų kryžiumi.

Antrajam pasauliniam karui nudundėjus į Vakarų, kol baigėsi karas, Šarkės dvare ir valstiečių sodybose prie kapinių šeiminkavo rusų kariškiai, tarp jų ir lakūnai. Visa, kas čia buvo iš medžio, tada sukūreno. Iš Kopylovų šeimos koplyčios liko tik didelių riedulių krūva. Išrovė visus medinius kryžius, atlietus iš metalo suvarpė kulkomis. Aptvertose kapinėse ganė arklius.

Šiurpą keliantys pasakojimai, padavimai

1557 m. valakų reforma panaikino valstiečių nuosavybę į žemę – galutinai įbaudžiavino juos. Tra-

dicinė ir labiausiai paplitusi lažo norma buvo trys dienos per savaitę nuo kiemo. Privalomomis dienomis į lažą turėdavo eiti du žmonės: pagrindinis darbininkas su savo jaučiais ar arkliais ir pagalbinis – moteris arba pusbernis. Dirbti reikėdavo nuo saulėtekio iki saulėlydžio, o maitintis – savo maistu.

XVI a. vid. dvarininku galėjo būti tiktai bajoras, baronas, XIX a. I. p. – tik kilmingas bajoras. 1861 m. panaikinus baudžiavą, atsirado dvarininkų, priklausiusių valstiečių ir pirklių luomui.

Panaši baudžiava, toks pat valstiečių išnaudojimas buvo beveik visuose LDK ir Rusijos imperijos dvaruose. Kodėl Šarkė iš jų išsiskiria dar ir šiandien šiurpą keliančiais pasakojimais? Gal joje buvę ponai ir prievaizdai su pavaldiniais elgdavosi žiauriau, negailestingiau nei kitur? O gal todėl, kad apie Šarkės dvarą sklindę pasakojimai vienokia ar kitokia forma buvo užrašyti ir taip plačiau pasklido, ilgiau išsilaikė žmonių atmintyje? Tikėtina, kad pagrindinė priežastis, kodėl, anot padavimų, Šarkėje velnių tuntai visokias aibes krėtė, gali būti ta, jog dvarą valdė kito tikėjimo žmonės ir kad šis dvaras Skuodo rajone kaip ūkinis, administracinis darinys ilgiausiai išliko.

Apie velnius

Pasakojama, kad senų senovėje Šarkės dvarą valdė piktas ir žiaurus vokiečių ponas. Jis mėgo triukšmingas puotas, taurėse šviečiantį vyną. Dažni lėbavimai greit išsekė jo turtą. Norėdamas ir toliau tęsti tokį gyvenimą ir kad pinigų tam užtektų, ponas savo sielą sutartimi užrašęs velniui. Pragaro valdovas Liucipierius nepasitikėjęs gudriu vokiečiu, todėl jį prižiūrėti nusiuntęs savo padėjėją su būriu vyresniųjų ir visą pulką eilinių velniūkščių.

Nuo to laiko Šarkės dvare nelabųjų knibždėte knibždėję. Vyresnieji frakuoti velniai per naktis rūmuose lėbavę su ponais, merginę gražiąją dvaro ponaitę ir amžinai dėl jos pykęsi su generolais, jaunais grafais ir garsiais Kuršo baronais. Kiti Šarkės kipšiukai buvę labai žmoniški ir darbštūs. Jie padėdavę nelaimingiesiems dvaro baudžiauninkams sunkius darbus nudirbti, supdavę jų vaikus. Žiaurusis dvaro ponas įsakydavęs baudžiauninkams iki pirmųjų gaidžių iškulti pilną jaują javų, o jei likdavusi nors varpa, visus nelaiminguosius liepdavęs gyvus užmūryti dvaro rūsiuose. Eiliniai kipšiukai, gailėdami baudžiauninkų, imdavę spragilus ir kuldavę, kad net

žemė dundėdavusi. Vos tik užgiedodavę gaidžiai, kipšai mesdavę spragilus ir kaukdami, švilpdami slėpdavęsi senųjų parko liepų drevėse. Rytą atėjęs ponas, nerasdavęs nė vienos neiškultos varpos.

Na o šventadienio vakarais velniukai su baudžiauninkais pramogaudavę: šokdindavę merginas, su bernais mušdavę ripką, su seniais pypkiudavę, piemenims išdaigas krėsdavę.

Bet vieną vakarą kipšiukai metę visus užsiėmimus, užsivilkę frakus, užsidėję kietas skrybėles ir tarę:

– Šiąnakt mes turėsime puotą – didelę puotą!

Iš tiesų, dvaro ponas belėbaudamas susipykęs su vienu Kuršo baronu ir jį iškvietęs į dvikovą. Velniai buvę sekundantai ir rankose laikę pasirašytą sutartį. Ponai sustoję vienas priešais kitą, paėmę ginklus. Nuaidėję du šūviai, ir Šarkės ponas parkritęs.

Pasigirdęs baisus kauksmas ir užėjęs viesulas. Dulkių stulpai iškilę virš aukštųjų parko liepų. Kipšai nuvėdlavę Šarkės dvaro poną, kursai gyvus baudžiauninkus užmūrydavę, į šunis juos mainydavę.¹⁰ Nuo tos nakties velniai iš Šarkės dvaro pradingę, bet valstiečiai ilgai juos atsiminę, vaikų vaikams apie juos pasakoję. Nuo to laiko visoje Lietuvoje gali išgirsti sakant „Velnių kaip Šarkės dvare“.

Apie gegutę žiemos metu

Kai Šarkės dvarininkas sumanydavo pramogauti, į svečius pasikviesdavęs daugiau ponų. Jie gerdavę, lošdavę kortomis, kartais išeidavę į medžioklę. Tada dvaro prievaizdas suvarydavęs baudžiauninkus į liepos alėją, liepdavęs jiems lipti į medžius ir, pasirodžius ponams, kukuoti gegute.

Po kiekvieno „Ku kū“ nuaidėdavęs šūvis. Lėbaujantys ponai ir baronai savo pramogai žiemos metu varu įvarydavę į medį kurį nors baudžiauninką ir liepdavę kukuoti gegute. Nenorinčiam to daryti, grasindavę ginklu, tačiau, šiam įsiropštus į medį ir užkukavus, vis vien jį nušaudavo, atseit, dėl to, kad šis kukuoja ir dar žiemos metu.¹¹

Apie fizines bausmes

Šarkės dvare plačiai buvo taikomos fizinės bausmės – rykštės. Jas skirdavo ir vykdavo pats dvaro savininkas, kuris baudžiauninkus plakdavo ant dvaro tvarto. Pasitaikydavo ir baisesnių dalykų. Kartą vietos baudžiauninko dukra pabėgo tarnauti pas

šiam dvarui nepriklausantį valstietį. Susigrąžinus merginą atgal, jai buvo pritaikyta neįprasta bausmė. Kalvėje nukalė geležinį lanką su ragu ir jį pritaisė merginai ant galvos. Nebepakeldama paniekos, pasitarusi su artimaisiais, ji pėsčia nuėjo į Telšius pasiskusti valdžios atstovams. Netrukus iš ten su mergina į Šarkę atvyko du kažkokie pareigūnai to reikalo tirti. Dvaro savininkas už tokį elgesį buvo nubaustas pinigine bauda.

Du valstiečiai (Antanas Nikartas ir Kazys Žiemelis) nuo baudžios buvę pabėgę į Prūsus. Po baudžios panaikinimo 1861 m. jiedu sugrįžę.¹²

Apie galutinį baudžios panaikinimą

Po baudžios panaikinimo carinėje Rusijoje buvo praėję keleri metai, bet baudžiatinė priespauda imperijos pakraščiuose liko kaip buvusi, taip, kaip ir Lietuvoje, Šarkės dvare, kurį valdė žiaurus ponas. Jis nusižiūrėjo labai gražią jauną baudžiauninkę, kuri nesutiko būti jo meilužė. Mergina pasipriešino dvarponiui ir užsitraukė jo rūstybę. Dvaro ponas paskleidė gandą, kad ji esanti didžiulė nusikaltėlė, paleistuvė. Dvarininkas įsakęs merginą nuvesti į kalvę, kad ten nukaldintų gėdos karūną su ragais ir uždėtų jai ant galvos. Ta karūna iš vidaus pusės buvusi su dygliais, smingančiais į galvą, kad nenusiimtum. Kur eidavo ar ką dirbdavo gražioji Šarkės dvaro baudžiauninkė, visą laiką jai ant galvos buvo ši geležinė karūna.

Kažkas patarė jai nuvažiuoti pas Vokietijos karalių, kuris buvo artimas rusų caro giminaitis. Taip ji ir padarė. Atsirado ir padedančių jai ten nuvykti. Karaliaus paliepiamu pasiuntiniai tą mergelę su visa geležine karūna ant galvos, kaip įrodymą, kokią baudžiąvą žmonės Rusijoje dar kenčia, nuvežė į Peterburgą – į caro rūmus. Caras, tokių įkalčių priremtas, baudžiąvą panaikino ne tik Šarkės dvare, bet ir visuose savo imperijos pakraščiuose.¹³

Kai kas iš tarpukario

Temstant ar apniukusią dieną pro dvarą arkliais pravažiuoti buvę neįmanoma, nes jie imdavo prunkšti, stodavo piestu ir su tokia jėga, kokios žmogui nesuvaldyti, nešdavę vežimus ir bričkeles į Luobos daubas. Ne vienas važiuojęs čia sudaužęs savo vežimus, net arklius praradęs.

(Nukelta į 32 p.)

Priešais Šarkės dvaro sodybą, bet priešingoje Luobos upės pusėje, jau Užluobės kaime, nusileidus nuo stačiaus šlaito, – lurdas, dažnai vadinamas Šarkės lurdu. 2015 m. Fotografas J. Vyšniauskas

Praėjusio šimtmečio pradžioje Šarkė priklausiusi labdaringam ordinui iš Vokietijos. Čia gyvenę Pirmojo pasaulinio karo veteranai, iš dvaro sklisdavusios šlagerių melodijos, o parko pakraštyje jų laukusios pedantiškai tvarkomos kapinaitės.

Pasakojama, kad Aleksandrijoje gyvenęs žmogus, kuris girdėjęs, jog tuose vokiškuose senelių namuose savo dienas baigė žmogus, mūvėjęs Lietuvos valdovams priklausiusį žiedą.¹⁴

Buvusių dvarų materialusis paveldas Skuodo rajone

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 256, Skuodo rajono valdžia yra patvirtinusi šias Skuodo rajone buvusių dvarų sodybų paminklines teritorijas: Skuodo mieste – Skuodo dvaro sodyba (4,1 ha); Juodkaičių dvaro sodyba (5,4 ha); Apuolės dvaro

sodyba (2,5 ha); Šarkės dvaro sodyba (4,7 ha).¹⁵

Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registre yra įrašyti Šarkės (Daujotų) dvaro sodybos fragmentai ir šios sodybos tvartas. Objektai – vietinės reikšmės, datuojami XIX amžiumi. Jų vertingosios savybės: parko turinės erdvinės kompozicijos fragmentai, kuriuos formuoja išlikęs dvaro sodybos tvartas, želdiniai ir vandens telkiniai (iš dalies pakitę); buvusio pagrindinio dvaro pastato su išlikusiais centriniais laiptais ir cokoline dalimi (jų būklė patenkinama) fragmentai; sodybos reljefas; pavieniai medžiai, lapuočių medžių grupės (dominuoja liepos); kaskadinių tvenkinių sistema (išlikę du tvenkiniai, jų būklė bloga); pirminė ir istoriškai susiklosčiusi sodybos paskirtis – gyvenamoji, ūkinė; dvaro sodybą supantis kultūrinis kraštovaizdis.

IŠNAŠOS:

¹ *Renavas*, Vilnius, 2001, p. 45.

² *Ten pat*, p. 31.

³ *Ten pat*, p. 153.

⁴ *Ten pat*, p. 41.

⁵ Su paminklosauga susijusiuose tekstuose minima, jog Šarkė yra priklausiusi Kurše įtakingo barono Nolde šeimai, kuri valdė dideles žemių teritorijas. Kituose tekstuose rašoma, kad Kalėtų (Liepojos r.) dvaro baronaitė von Nolden išteikė už rusų karininko Kopylovo. Šis nupirkęs Jochanishofo-Apuolės dvarą, į kurį jo žmona atkėlusi gyventi kelias latvių šeimas. Jų palikuoniams atitekę du iš keturių rėžių, į kuriuos buvusi padalinta Apuolės piliakalnio žemė. Kalėtas baronai Noldės valdė nuo XVI amžiaus. Kopylovams priklausę ir Luizenchofo bei Zavališkės dvarai, kai kur vadinami palivarkais. Vėliau Apuolės dvaras atitekęs Nadieždai Kopylovaitei, o Zavališkės – Elzbietai Kopylovaitei.

⁶ Duomenys iš Skuodo muziejuje turimų parceliacijos planų.

⁷ Iš Igno Gulbino pranešimo, skaityto 2025 m. rugsėjo 19 d. Skuodo muziejuje vykusioje konferencijoje.

⁸ *Ten pat*.

⁹ Skuodo priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos duomenys.

¹⁰ Bivainis Druskus. „Na ir prisirinko, kaip Šarkės dvarė velnių“, *Vakarai* (Klaipėda), 1936 m. spalio 30 d.; *Mūsų žodis* (Skuodas), 1975, liepos 31 d.

¹¹ Iš publikacijų, variacijų, paskelbtų Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“.

¹² Iš 1936 m. anketos apie baudžiavą Lietuvos dvaruose. Atsakymai saugomi Šiaulių „Aušros“ muziejuje, dalis jų paskelbta 1966 m. balandžio 16 d. laikraštyje „Mūsų žodis“ (Skuodas).

¹³ Pasakojimą pateikė sovietmečiu Šarkės kolūkio raštinėje-kontoroje dirbusi kolūkietė.

¹⁴ Zina Rimgailienė, „Dvarų legendos“, *Šeima ir pasaulis*, 2002, Nr. 2, p. 70–83.

¹⁵ *Mūsų žodis* (Skuodas), 1993 m. gegužės 15 d.

TAURAGĖS kultūros centro LIAUDIES TEATRUI –jau 65

Genovaitė URMONAITE

Fotografė Lina BUCHLICKAJA

Tauragės kultūros centro Liaudies teatras įkurtas 1960 m., tad šiemet, minėdamas teatro 65-metį, kolektyvas džiaugiasi ir didžiuojasi, kad per tuos dešimtmečius teatro veikla niekada nebuvo sustojusi. Kolektyvas savo spektakliais scenos gerbėjus džiugina ne tik Tauragėje, bet ir gastroliuodamas po Lietuvą, taip pat ir išvykęs į užsienį.

Kasmet žiūrovai yra pakviečiami į dvi arba tris spektaklių premjeras. Naujausius pastatymus pirmiausiai pamato Tauragės krašto scenos mylėtojai. Spektakliai džiugina teatralų artimuosius, kitus miesto ir rajono žmones, telkia krašto bendruomenę. Kai teatre gimsta spektaklis vaikams, džiaugiasi mažieji ir jų tėveliai.

Kasmet vasaros pabaigoje senosios dramaturgijos atgaivinimas perkeliamas į sodybas – teatras pakviečia jauną ir seną prisiminti teatro ištakas, pasidžiaugti tuo, ką esame išsaugoję ir kuo galime didžiuotis.

Teatro jubiliejui skirtame renginyje išsijusę darbavosi jo vedėjai: režisierė Genovaitė Urmonaite ir teatro aktorius Jonas Dedūra

Dovanos – vardiniai puodeliai kavai

Kolektyvas kasmet organizuoja kraštiečių susitikimus Vilniuje, rengia poetines-muzikines kompozicijas, šiemet džiaugiasi dar ir pakvietęs savo bičiulius, gerbėjus, rėmėjus į didžiulį renginį „Padė-

(Nukelta į 32 p.)

Tauragės teatralai ir tai dar ne visi

Iš kairės: niekada svetimi, visada artimi; artistės ir gyvenime draugės Ema Ivoškytė ir jaunoji teatro aktorė Kotryna Valančiūtė su mama Aukse

Iš kairės: į teatro šventę renkasi garbūs svečiai; renginį pagerbė ir žurnalistė Erika Baronaitė, šviesios atminties aktoriaus Prano Dirginčiaus dukra Jurgita su vyru, „Reklamuokis“ dizainerė Jolita Malychė, kunigas Karolis Skausmenis su mama Kristina

kokime“, skirtą teatro 65-mečiui. Jis vyko lapkričio 8 dieną Tauragės kultūros rūmuose. Tai buvo tikra teatro šventė. Joje dalyvavo buvę ir esami Tauragės teatro aktoriai, jau į amžinybę iškeliavusių teatro trupės narių vaikai ir anūkai, Anykščių kultūros centro teatro režisierius Jonas Buziliauskas, daug kitų bičiulių. Į svečius atvykęs Vievio teatras renginio metu parodė pagal Kazio Sajos pjesę pastatytą

sceninį vaizdelį, simboliškai ją pavadinęs „Devynbėdziai iš Tauragės“ (režisieriai: Justina Bendinskytė ir Vytautas Mikalauskas). Tauragės liaudies

Iš kairės: ištikimoji žiūrovė Edita Paulauskienė su bičiule; aktorė Alma Krasauskienė ir Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Tauragės skyriaus vadovas Jonas Varkala

Teatrą šventės dieną pagerbė ir (iš kairės): kultūros darbuotoja, choreografė Birutė Sagatauskienė; ilgamečio teatro aktoriaus Prano Silkausko dukra Dalia Gečienė su vyru; Birutė Stankienė ir jos bučiulė Snieguolė

Seimo narės Aušrinės Norkienės sveikinimą perduoda jos patarėja Aušra Kulikauskienė

Koncertuoja Šiaulių miesto simfoninio orkestro styginių grupė „Camerata soliaris“ (meno vadovas ir dirigentas Vilhelmas Čepinskis)

teatrą sveikino ir Usėnų etnografinis teatras „Negelys“ (režisierė Jūratė Daugalienė), Šiaulių miesto simfoninio orkestro styginių grupė „Camerata soliaris“ (meno vadovas ir dirigentas Vilhelmas Čepinskis), pianistas

Teatrinės improvizacijos, kastingas. Iš kairės: į Mamatės vaidmenį pretenduoja Onutė Biknerienė ir Danutė Laugalienė-Nūtautė; kastinge dalyvauja (iš kairės): Kotryna Valančiūtė, Goda Virbickaitė, Vitalija Juškevičiūtė, Dainius Jokimaitis, Asta Šlamienė, Urtė Jurevičiūtė, Enrika Kasanavičiūtė. Kuri bus Domicėlė, o kuri Petronėlė?

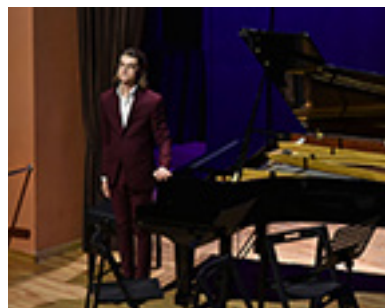
Scenoje – Usėnų etnografinio teatro „Negelys“ aktoriai

Gėlės, gėlės, gėlės... Jų šventės dieną buvo ištis daug...

Lapkričio 8-ąją salėje ir balkone tuščių vietų nebuvo; prie fortepijono – maestro Zenonas Komskis

Šiaulių Sauliaus Sondeckio menų gimnazijos auklėtinis pianistas Povilas Ušinskis

Vaidmenis teatre kūrusios Julija Paltanavičiūtė, Jolanta Lunskenė, Birutė Norgailienė, teatro režisieriaus Antano Naraškevičiaus žmona Verutė Naraškevičienė, dailininko Edmundo Mažrimo dukra Rūta Keparutienė, pasižadėjusi į teatrą palydėti savo sutuoktinį. Sėdi ir Romualdas Vaitkus, kuris buvo, yra ir, tikimasi, kad bus teatro fotografas

Režisieriai (iš kairės): Jonas Buziliauskas (Anykščiai), Vytautas Mikalauskas (Vievis) ir Genovaitė Urmonaitė

Iš kairės: gėlės režisierės Jūratės Daugalienės rankose; kolegų, bičiulių, draugų ir artimųjų sveikinimai

Iš kairės: Padėkos raštą teatro režisieriui Genovaitei Urmonaitei įteikia Tauragės rajono savivaldybės meras Dovydas Kaminskas; su tortu į šventę atvyko ir prie spalvingo bei gardaus jų parado prisodėjo Žemaičių Kalvarijos kultūros centro direktorė Rima Jokubauskienė

Kokia šventė, koks jubiliejus be gėlių, gardžių vaišių, šeimininkių talentų ir išmonę liudijančių tortų!

Iš kairės: susitikimai, pokalbiai pertraukėlės metu; mylimi ir visada laukiami žiūrovai

Šventės finalas – su fejerverku

Na o šventei pasibaigus, kai išsiskirstė svečiai, kai žinojome, jog tai – jokia pabaiga, kad mūsų vėl laukia spektakliai, susitikimai su kolegomis, bičiuliais, žiūrovais, darbas scenoje, prisėdus prie stalo, mintis ginė mintį, dėliojosi žodžiai:

„Menas tikrai gelbsti pasaulį! Kada labiausiai tai pajunti?”

- Kai nesureikšmini nereikšmingo...
- Kai ne dirbi, o gyveni su Juo ir Jame...
- Kai kurdamas šalia savęs matai va toki, kitoki, ir suvoki, kad jis tau ir toks, kitoks, mielas ir įdomus...
- Kai net nebandai laimėti, nesveikai konkuruoti,

nugalėti, nes, ir pasiekęs tai, pamatysi, kad visada bus geresnių...

- Kai, gimus kūrybinei minčiai, ją pradedi vystyti, tobulinti, eiti link tikslo negalvodamas, ar tai duos finansinės naudos, ar „atsipirks“...

- Kai jau krentant lapams suvoki, kad ir tave myli žmonės, kad mes, kai tik norime, girdime ir matome vieni kitus... Abipusiai...

Tai ir keliauja Tauragės kultūros centro Liaudies teatras per savo 65-erius metus tarytum laimės žibūrys, nešdamas šviesą Žmogui!

Ir dar: du mus pasiekę atsiliepimai jau po teatro jubiliejaus proga gautų daugybės sveikinimų, gėlių ir palinkėjimų:

Mokytoja Elena Bazinienė: „Pagarba Tauragės Liaudies teatrui – mūsų krašto ambasadoriui. Tiek apvažiuota Lietuvoje, užsienyje... Tauragės vardas žinomas teatro režisierės, nenuilstamos kultūrininkės ir artistų tauragiškių! Sveikinimai Jums!“

Gydytoja medicinos mokslų daktarė Iveta Skurvydienė: „Jūs esate nuostabūs žmonės, aistringi artistai, savo kraštą garsinantys ne tik Lietuvoje, bet ir svetur. Sėkmingų kūrybinių ieškojimų ir atradimų!“

Ir... Šiaulių dekanato dekanas kunigo Gintaro Joniko dovana – Kęstučio Kėvalo ir Vytauto Raškausko knyga (pokalbiai apie laiką ir viltį) – „Žmogaus širdis sutverta dangui“.

Nuotraukose – 2025 m. lapkričio 8 d. Tauragės kultūros centre vykusios šventės, skirtos Tauragės liaudies teatro 65-mečiui, akimirkos ir dalyviai

Ilgiausių metų ir Tauragės liaudies teatro himnas

Mažųjų Lietuvos miestų ateitis. Ar galime tikėtis jų atgimimo?

Giedrė GEDEIKYTĖ

Kas sakė, kad Lietuvoje yra tik Vilnius, Kaunas, Klaipėda, o mažieji miestai pasmerkti išnykti? Skuodo rajono savivaldybė šį stereotipą drąsiai griauna. Čia neseniai čia pristatyta Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) studentų darbų paroda, piešianti spalvotą Skuodo miesto ateitį.

Lietuvoje yra 103 miestai – ne 3 ir ne 6. Kurį laiką didžiavomės VILNIUS TECH Urbanistikos katedros profesoriaus Kazio Šešelgio kurta vieninga Lietuvos apgyvendinimo sistema, kurios dėka neturėjome ištuštėjusių mažų miestų, kaip tai nutiko Latvijoje. Vis dėlto, pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje stebime procesus, kai dėl per mažo gyventojų kiekio mažuosiuose miestuose naikinamos švietimo, medicinos įstaigos. Vietiniai gyventojai norėtų matyti kitokią savo gimtųjų kraštų ateitį, tačiau jie neretai priversti aukštesnės gyvenimo kokybės ieškoti kitur.

„Miestų traukimosi (angl. *shrinking cities*) reiškinys aktyviau pradėtas nagrinėti XX amžiaus pabaigoje. Yra net susiformavę tyrimų tinklai, pavyzdžiui, *Shrinking Cities International Research Network (SCIRN)*. Lietuva yra ne vienintelė, susidurianti su šiuo fenomenu, tad ugdant architektus juos būtina supažindinti su globaliu mastu vykstančiais urbanizacijos iššūkiais, tvaraus vystymo poreikiu ir šiandieninėmis miestų raidos tendencijomis“, – pasakoja VILNIUS TECH Urbanistikos katedros vedėja doc. dr. Inesa Aistratovaitė-Kurtinaitienė.

VILNIUS TECH Architektūros studijų programos studentai kasmet nagrinėja skirtingus mažus Lietuvos miestus ir kuria scenarijus, kuriais panaudojusios savivaldybės galėtų tikėtis grandininų reakcijų, atkuriančių ir stiprinančių miestų gyvybin-

(Nukelta į 40 p.)

gumą. Neseniai studentų idėjoms duris atvėrė Skuodo rajono savivaldybė: parodoje pristatyti darbai pasakoja apie Skuodo unikalumą ir galimybes augti.

„Atrodė, kad visas salės oras virpėjo nuo jaudulio, dėmesio ir noro pasidalinti gerąja patirtimi. Manau, kad šis susitikimas, visų pirma, yra labai reikšmingas patiems miesto gyventojams. Tai – galimybė pamatyti, ką gi jaunimas galvoja apie mūsų miestą? Gal kuris sugrįš į gimtinę? Atgaivinti idėjas ar gauti naujų įžvalgų išties naudinga ir progresyvu. Skuodiškiai pastebėjo neabejingą studentų požiūrį į miestą: nuo sukurtų prekinių ženklų, marškinėlių miestui iki žemaitiškos šnektos net tik projektuose, bet ir pristatymo metu“, – įspūdžiais dalinasi doc. dr. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė.

Parodos atidaryme dalyvavo Skuodo rajono Tarybos nariai, seniūnaičiai ir kiti bendruomenės atstovai. Visa ekspozicija itin rūpinosi vicemerė Inga Jablonskė. Lankytojai susipažino su VILNIUS TECH studentų darbais, trečiakursių parengtomis Skuodo miesto vystymo idėjomis. Iš viso buvo pristatyta daugiau kaip 20 projektų. Aštuonių autorių – Kajus Len, Auksė Rūsyte, Viktorija Kveda-

raitė, Austėja Kizevičiūtė, Akvilė Zajančauskaitė, Karolina Mačiulskaitė, Miglė Urbanavičiūtė, Arnas Ramanauskas – dalyvavo parodos atidaryme ir renginio dalyviams pristatė savo idėjas.

Doc. I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė akcentavo, kad pristatyti darbai pasižymi jautriu požiūriu į Skuodo specifiką: *„Skuodo mieste pro globalių iššūkių akinius buvo spęstos lokaliaios miesto problemos, susijusios su miesto urbanistinės regeneracijos, urbanistinių viešųjų erdvių tobulinimo ir kitais uždaviniais. Dažniausiai studentai siekė nedidelių intervencijų, kuriomis pasiekiamas santykinai*

Parodos rengėjai kartu su Skuodo rajono meru Stasiu Gutautu (šeštas iš kairės)

reikšmingas efektas, pabrėžiantis miesto savitumą“.

Parodos atidarymo dalyviai buvo supažindinti ir su dviem 2025 m. parengtais studijų baigiamaisiais darbais: Urbanistikos katedros absolventės Aistės Pakamorytės darbu „Besitraukiančio miesto atnaujinimo erdvinė strategija: Skuodo miesto atvejis“ ir Architektūros katedros absolvento Ryčio Gliožerio projektas „Bendruomenės kompleksas – KIEMAS“, skirtas Mosėdžiui.

„Aistė identifkavo pagrindines Skuodo miesto traukimosi priežastis ir pasiūlė miesto gaivinimo strategiją, kurioje numatytos keturios teritorijos, atnaujinamos pasitelkiant pramonės, inovacijų, turizmo, komercijos, kultūros ir paveldo branduolius. Jie vystomi etapais, remiantis ilgalaikę miesto plėtros vizija.

Ryčio baigiamasis darbas taip pat patraukė dėmesį, nes kaip tik Mosėdžio gyventojams trūksta bendruomenės komplekso. Tarybos nariai džiaugėsi projekto profesionalumu, akį traukiančiais tūriniais-erdviniais pastato sprendimais, orientuotais į vietos charakterį, tad kilo diskusijų apie galimybę toliau bendradarbiauti su darbo autoriumi“, – kalbėjo docentė.

Per pastaruosius septynerius metus VILNIUS TECH Urbanistikos katedros studentai pasiūlė idėjas daugiau nei 20-čiai mažųjų Lietuvos miestų. Daugelis jų buvo pristatytos miestų savivaldybėse, kviečiant dialogui apie galimus pokyčius, pirmiausia išnaudojant istoriškai susiklosčiusį išskirtinį miestų tapatumą – Lietuvos gyvenviečių tinklas susiformavo dar XVI amžiuje. Čia visi mažieji miestai didžiąja dalimi yra išsaugoję savo specifiškumą, kurį galima atpažinti urbanistinėje struktūroje ir pasitelkti kaip priemonę miestų vystymui.

Pasauliniai karai, planinė ekonomika ir industrinė pramoninė statyba XX a. turėjo milžinišką poveikį Lietuvos miestams, dėl to miestai supanašėjo, kai kurie net prarado istoriškai susiformavusius reikšmingus ypatumus. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, urbanistinės raidos sąlygos ir tendencijos čia pasikeitė: didelė dalis investicijų buvo nukreipta į didesnius miestus, o mažieji pradėjo susidurti su išgyvenimo iššūkiais, daugiausia – dėl demografi- nių pokyčių ir tam tikros socialinės struktūros.

Mažuose Lietuvos miestuose glūdi reikšminga Lietuvos tapatumo dalis. Tinkamos urbanistinės priemonės, savivaldybių išradingumas bei valdžios institucijų palaikymas gali padėti mažiesiems mies-

Skuode vykusios VILNIUS TECH Urbanistikos katedros studentų parodos organizatoriai ir jos pristatymo renginio dalyviai

Norinčių susipažinti su paroda ir dalyvauti jos pristatyme Skuode netrūko

tams ne tik išlikti, bet ir augti, pasiūlyti gyventojams išskirtinę gyvenimo kokybę, tokią, kokios jie neranda didmiestyje. Mažuose miestuose yra daugybė resursų, galinčių padėti kurti tvarią gyvenamąją aplinką, puoselėti tradicinį gyvenimo būdą, vietoje gaminti paklausą turinčią produkciją. Tokios gyvenvietės turi ir aibę kitų privalumų.

„Besitraukiantys miestai ir jų bendruomenės turi prisitaikyti prie naujosios situacijos ir sugebėti iškilusias problemas paversti galimybėmis. Maži miestai gali būti ir ateities gyvenimo būdu, nes vis daugiau žmonių vietoje masinio vartojimo renkasi vietos kultūra grįstas patirtis, siekia gyventi ramesnėse ir sveikesnėse erdvėse, ieško įperkamo būsto ir nori stipresnio bendruomeniškumo bei tapatumo jausmo“, – pažymi I. Aistratovaitė-Kurtinaitienė.

Nuotraukose – parodos pristatymo akimirkos, jo kūrėjai ir Skuodo miesto maketo fragmentas. Nuotraukos iš Skuodo rajono savivaldybės archyvo

Žemaičių muziejus „ALKA“ restauruoja unikalias dvarų, sakralinio ir archeologinio paveldo vertybes

2025 m. įgyvendinamas itin svarbus projektas– „Žemaičių muziejaus rinkiniuose esančių muziejinių vertybių restauravimas“, kuriam finansavimą skyrė Kultūros ministerija. Kaip pažymi Žemaičių muziejaus „Alka“ direktoriaus pavaduotoja, vyriausioji rinkinių kuratorė, minėto projekto vadovė Eglė Tarvainytė, muziejuose apie praeitį pasakojama artefaktais, o vykdomi restauravimo darbai sudaro galimybę praeities ir dabarties ryšį dar labiau sustiprinti. Išsaugodami praeities ženklus, saugome savo pačių tapatybę.

Telšiuose veikiantis respublikinis Žemaičių muziejus „Alka“ saugo vieną turtingiausių regioninių muziejinių fondų Lietuvoje. Didžiąją vertybių dalį sudaro dailės kūriniai, skulptūros, autentiški baldai ir kiti taikomosios dailės artefaktai. Dalis jų į muziejų pateko sovietmečio pradžioje, nacionali-

zavus svarbiausius Žemaitijos dvarus. Kartu su šiais eksponatais saugomi ir vertingi sakralinio paveldo objektai, retos archeologinės kolekcijos. Dalis jose esančių radinių yra ne tik regioninės, bet ir nacionalinės, dažnai ir tarptautinės reikšmės. Tokių objektų išsaugojimas labai svarbus puoselėjant ir populiarinant Lietuvos kultūros paveldą.

2025 m. restauravimui muziejuje buvo atrinktas itin vertingų muziejaus vertybių rinkinys. Tarp jų yra paleolito laikotarpio šiaurės elnio ragai, liudijantys vieną seniausių Žemaitijos gyventojų istorijos etapų, bei keletas dvarų paveldo objektų, kurių meninė ir istorinė vertė neabejotina. Jau restauruotas Sofijos Tiškevičienės portretas (dail. Kazimieras Mordasevičius). Šis kūrinys į muziejų yra patekęs iš Kretingos dvaro. Restauruotas ir S. Tiškevičienės sūnaus Aleksandro portretas (dail. Kazimieras

Dailininko Kazimiero Mordasevičiaus nutapytas grafišenos Sofijos Tiškevičienės portretas (iš kairės): prieš restauravimą ir po restauravimo. Kūrinys į Žemaičių muziejų „Alka“ atvežtas iš Kretingos dvaro

Mordasevičius). Jis taip pat anksčiau yra buvęs Kretingos dvare. Restauruojami ir du procesijoms naudoti nežinomo autoriaus sukurti nešiojami altorėliai, į muziejų atvežti iš Tirkšlių Kristaus Karaliaus parapijos. Džiu-gu ir tai, kad buvo galimybė restauratoriams perduoti ir du skirtingų epochų dailės kūrinius: J. C. Gessnitzer XIX a. pabaiga datuojamą „Olandijos peizažą“, anksčiau buvusį Vilkėno dvare, ir XVIII amžiuje sukurtą paveikslą „Damų sode“, priklausiusį Platelių dvarui. Tarp restauruojamų objektų yra ir elegantiškas XIX a. II p. medinis stalelis, į muziejų atkeliavęs iš nežinomo Žemaitijos dvaro.

Šios vertybės jau daug dešimtmečių saugomos muziejuje, tačiau kai kurios jų dėl prastos būklės niekada nebuvo eksponuotos, kitos rodytos tik trumpai.

E. Tarvainytė sako, kad vykdant projektą šios muziejinės vertybės bus ne tik restauruotos, bet ir atsidurs modernizuotose naujosiose muziejaus nuolatinėse ekspozicijose. Čia lankytojai galės įvertinti jų grožį ir susipažinti su jų istorija. Taigi, į muziejaus ekspozicijas sugrįš daug metų visuomenei nerodyti objektai. Tai muziejininkams sudarys galimybę apie jas sukurti naujas istorines pasakojimo linijas, praturtinti tiek vietos bendruomenės, tiek ir svečių žinias apie mūsų kultūros paveldą.

J. C. Gessnitzer XIX a. pabaigoje sukurtas „Olandijos peizažas“ (į Žemaičių muziejų „Alka“ patekęs iš Vilkėno dvaro (Šilutės r.)

Nežinomo autoriaus sukurti nešiojami altorėliai (į Žemaičių muziejų „Alka“ atvežti iš Tirkšlių Kristaus Karaliaus parapijos) prieš restauravimą

Restauruoja aukštos kvalifikacijos specialistai

Šiomet įgyvendinamas muziejaus „Alka“ projektas neatsiejamas nuo platesnės misijos – išsaugoti Lietuvos kultūrinę atmintį ir užtikrinti, kad ateities kartos galėtų pažinti išskirtinį Žemaitijos paveldą.

Visus darbus atlieka Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Prano

(Nukelta į 44 p.)

Dailininko Kazimiero Mordasevičiaus nutapytas grafienės Sofijos Tiškevičienės sūnaus Aleksandro Tiškevičiaus portretas (iš kairės): prieš restauravimą ir po restauravimo. Kūrinys į Žemaičių muziejų „Alka“ yra patekęs iš Kretingos dvaro. Antano Lukšėno nuotraukos

Gudyno restauravimo centro restauratoriai – šios srities aukščiausios kvalifikacijos specialistai Lietuvoje.

Prasidėjus projektui, buvo atlikti išsamūs restauruojamų objektų tyrimai, dokumentuojama objektų būklė, taikomos modernios konservavimo technologijos. Restauratoriai suteikė galimybę muziejininkams stebėti vykdomus darbus ir tokiu būdu pagilinti savo žinias apie muziejinių vertybių restauravimo procesus. Tai jiems itin vertinga patirtis.

Pasak E. Tarvainytės, šis projektas atitinka Kultūros ministerijos finansavimo gairėse nustatytus muziejų veiklos skatinimo plano prioritetus: restauruojamos labiausiai sunykusios vertybės, tiriami nacionalinės reikšmės objektai, vykdomi eksponatų skaitmeninimo darbai. Taip siekiama ne tik išvengti muziejinių vertybių sunykimo, bet ir sudaryti sąlygas žinių apie juos profesionaliai sklaidai. Restauruotos vertybės ir toliau liudys ne tik Žemaitijos, bet ir visos Lietuvos, o kartu ir Europos kultūros istoriją. Sudaromos sąlygos tam, kad vertingiausi praeities artefaktai visuomenei

būtų prieinami tiek dabar, tiek ir ateityje.

Aktualu ir tai, kad, siekiant tinkamos, kokybiškos muziejuje saugomų muziejinių vertybių apskaitos bei efektyvaus muziejaus rinkinių valdymo, šiemet Žemaičių muziejuje „Alka“ tęsiama muziejaus rinkinių inventorizacija ir muziejinių vertybių skaitmeninimas. Yra parengtas muziejaus rinkinių vadybos ir valdymo tvarkos aprašas. Šiame norminiame dokumente nustatyti esminiai rinkinių komplektavimo ir administravimo principai.

Muziejaus rinkiniai gausūs – juose saugoma beveik 156 tūkstančiai eksponatų. Pasak E. Tarvainytės, rinkinių inventorizaciją planuojama užbaigti iki metų pabaigos. Tada Žemaičių muziejus „Alka“ taps viena iš Lietuvos atminties institucijų, kurioje bus patikrintos ir tinkamani apskaitytos visos muziejinės vertybės.

Parengta pagal Žemaičių muziejaus „Alka“ informaciją. Nuotraukos iš muziejaus archyvo

SEIME – renginiai, skirti ŽEMAITIJOS kultūrai, istorinei tapatybei ir žemaičių kalbos puoselėjimui

Šių metų lapkričio 11–12 dienomis Lietuvos Respublikos Seime vyko renginiai, skirti Žemaitijos regiono kultūrai ir žemaičių kalbos puoselėjimui. Juos organizavo Seimo laikinoji žemaičių grupė ir Žemaičių kultūros draugija.

Pirmąją dieną buvo reprezentuojama Žemaičių krašto kultūra, aktualizuojami Telšių ir Skuodo rajonų etniniai ypatumai, kulinarinis paveldas, turizmo vystymo galimybės. Tą pačią dieną atidarytos dvi parodos. Pirmoji – „Vaclovas Intas – 100“, skirta gydytojui, unikalių akmenų muziejaus Mosėdyje įkūrėjui Vaclovui Intui. Parodos atidarymo renginyje kalbėjo Skuodo rajono savivaldybės meras Stasys Gutautas, vicemerė Inga Jablonskė, prisiminimais apie V. Intą dalijosi, daug įdomaus apie šio gydytojo, muziejininko gyvenimą, kūrybą bei kitas veiklas papasakojo jo dukra Danutė Intaitė.

Tą pačią dieną Seime atidaryta ir paroda „Žemaitija – istorinės Europos žemėlapiuose“. Šios parodos atidarymo metu kalbėjo Klaipėdos regioninio valstybės archyvo Telšių filialo vadovė Alma Janauskienė, architektas, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Algirdas Žebrauskas.

Parodas globojo: Seimo laikinosios žemaičių grupės pirmininkė Violeta Turauskaitė bei šios grupės narė Agnė Jakavičiūtė-Miliauskienė.

Renginių metu koncertavo Skuodo rajono kultūros centro liaudiškos muzikos kapela „Bartuva“ (vadovas Vidmantas Valinskas) bei Telšių kultūros centro vaikų ir jaunimo folkloro ansamblis „Čiučiuruks“ (vadovė Rita Macijauskienė).

Antrąją dieną vykusioje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Žemaitijos regiono istorinės tapatybės ir žemaičių kalbos išsaugojimas bei teisinis įtvirtinimas“ dalyvavo būrys istorikų, kalbininkų, kultūros tyrinėtojų, visuomenininkų ir politikos atstovų. Konferencijoje akcentuota, kad žemaičių kalba turi būti pripažinta oficialiai, Žemaitija įtei-

sinta kaip istorinis Lietuvos regionas, o Telšiai – kaip oficiali Žemaitijos sostinė.

Konferenciją pradėjo Seimo laikinosios žemaičių grupės pirmininkė V. Turauskaitė, Seimo Kultūros komiteto pirmininkas Kęstutis Vilkauskas, Pasaulio lietuvių bendruomenės Kultūros komisijos pirmininkė Jūratė Caspersen, buvusi Seimo laikinosios žemaičių grupės pirmininkė Rimantė Šalaševičiūtė, savo kūrybos eilės skaitė plungiškė poetė Irena Stražinskaitė-Glinskienė, senovišką žemaitišką ragą pūtė Marijus Čekavičius.

Konferencijos metu Žemaičių kultūros draugijos pirmininkas prof. A. Žebrauskas perskaitė pranešimą „Žemaitija – istorinė Europos žemė“, kalbininkas dr. Juozas Pabrėža – „Žemaičių kalbos ir rašybos tvirtinimas“, šveicarų ir lietuvių kalbininkas, lyginamosios kalbotyros specialistas, vertėjas Markus Roduner – „Regioninių kalbų samprata Europoje“. Anitos Gaidulės (Latvija) pranešimą apie latgalių kalbos situaciją Latvijoje pristatė skuodiškis rašytojas, vertėjas, režisierius Edmundas Untulis. Klaipėdos universiteto prof. Rimantas Balsys savo pranešime apie žemaičių etninės kultūros savitumą akcentavo etninės kultūros tęstinumo svarbą.

Konferencijoje vykusių diskusijų metu buvo pažymėta būtinybė saugoti Žemaitijos kultūros paveldą, užtikrinti žemaičių kalbos gyvybingumą ir stiprinti regiono matomumą valstybės politikoje.

Konferencijai baigiantis jos dalyviai priėmė rezoliuciją, kurioje pažymėta, kad reikia „*inicijuoti Etninės kultūros valstybinės globos įstatymo, Valstybinės kalbos įstatymo ir kitų susijusių teisės aktų pakeitimus, kuriais būtų užtikrintas Žemaitijos kaip istorinio Lietuvos regiono su sostine Telšiais ir regioninės žemaičių kalbos teisinis įtvirtinimas.*“

Seime vykę dviejų dienų renginiai sulaukė didelio Seimo narių, visuomenės susidomėjimo ir parodė, kad Žemaitijos istorija, kultūra ir žemaičių kalba yra neatsiejama Lietuvos tapatybės dalis.

Renginių metu V. Turauskaitė išreiškė viltį, kad Žemaičių kultūros dienos Seime taps tradicija ir jau ateinančiais metais Seime prisistatys kitos Žemaitijos regiono savivaldybės.

Vykę renginiai, jų metu priimta rezoliucija rodo, kad būtina stiprinti Žemaitijos regiono kultūrinį savitumą nacionaliniu lygmeniu.

Tekstas parengtas pagal Lietuvos Respublikos Seimo ir jos narės V. Turauskaitės Interneto svetainės pateiktą informaciją

Pirmajam žygiui „Simono DAUKANTO taku“ – 50 metų

Juozas VYŠNIAUSKAS

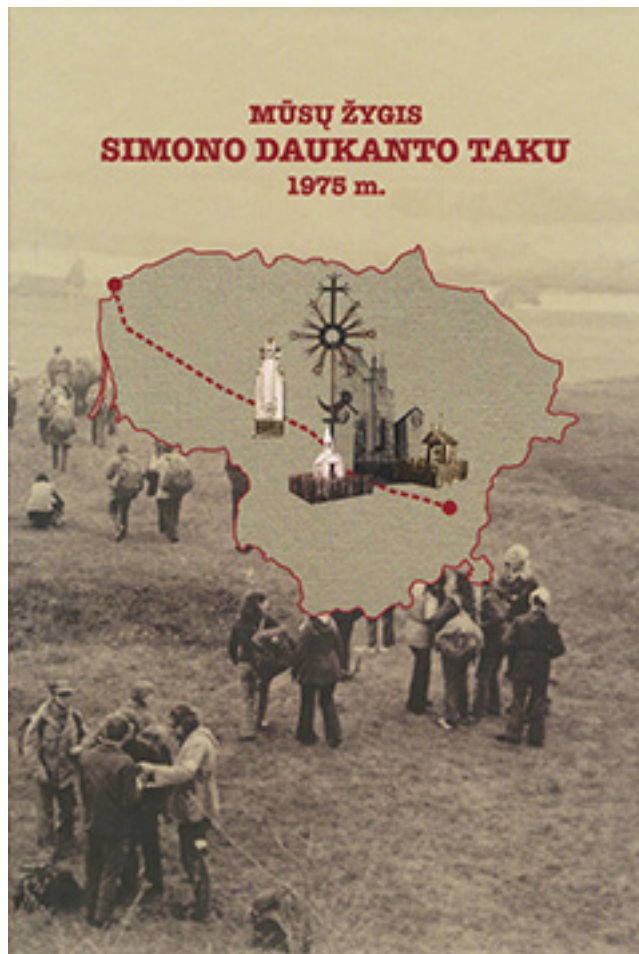
2017 m. Vilniuje išleista knyga „Mūsų žygis Simono Daukanto taku“ liudija apie 1975-aisiais jaunė lietuvių inteligentų surengtą pirmąjį žygį istoriko, knygų autoriaus, švietėjo, lietuvių tautinio atgimimo ideologo Simono Daukanto (1793–1864) keliais. Jo tikslas buvo pakartoti legenda tapusį Simono Daukanto kelią iš gimtojo Kalvių kaimo (Lenkimų sen., Skuodo r.) į Vilnių siekti aukštojo mokslo. Pagrindiniais žygio organizatoriai, vadovai buvo panevėžiečiai Julius Beinortas (1943–2019), Donatas Samėnas ir kaunietis Juozas Dapkevičius.

J. Beinortas yra pateikęs informaciją, kaip buvo renkamas to žygio maršrutas: „*Greičiausiai S. Daukantas keliavo per miestelius, kur būdavo turgūs, tikėdamasis, kad pakeliui kas nors jį pavėžės. Be to, žinojome, kad jį rėmęs ir mokytis skatinęs klebonas Simonas Lopacinskis parašė ir įdavė rekomendacinį laišką kunigams. Vadinas, nakvoti S. Daukantas galėjo ten, kur bažnyčios. Kai Lietuvos žemėlapyje spalvotu pieštuku išvingiavome maršrutą Lenkimai–Mosėdis–Barstyčiai–Varduva–Alsėdžiai–Tėlsiai–Žarėnai–Varniai–Kražiai–Lyduvėnai–Šiluva–Gudžiūnai–Surviliskis–Šėta–Vepriai–Kernavė–Musninkai–Dūkštos–Sudervė–Vilnius, patikėjome, kad tokiu keliu Vilnių galėjęs pasiekti ir šis garsusis žemaitis.*“

Žygis vyko savaitgaliais (šeštadieniais ir sekmadieniais). Tokių savaitgalių nuo sausio 25 iki rugsėjo 28 d. susidarė 15. Ne visi žygio dalyviai turėjo galimybę visus tuos savaitgalius atvykti į tą vietą, kurioje praėjusį sekmadienį keliauninkai buvo palikę saugoti S. Daukanto raštų dvitomį, kad, jį paėmus, dvi dienas žygiuotum iki kito taško.

Praėjusio amžiaus 8 deš. aukštosiose mokyklose jau veikė turistų ir žygeivių klubai. Jų narius taip pat kviesta keliauti kartu. Jie tą kvietimą išgirdo, todėl nė vieną savaitgalį keliaujančių netrūko.

Žygyje dalyvavo ir Skuodo rajonui atstovavusi Marytė Vyšniauskaitė nuėjo nemažai atkarpų, kiek

Knygos „Mūsų žygis Simono Daukanto taku“ (Vilnius, 2017) viršelis

mažiau – jos brolis Stanislovas Vyšniauskas.

Pagal tuomet sovietinėje Lietuvoje galiojusią tvarką kiekvienam turistiniam žygiui organizuoti iš valdžios institucijų reikėjo gauti leidimą – turėti maršruto korteles. Kadangi „Daukanto taką“ inicijavo ir jam leidimą gavo Panevėžio „Ekranas“ žygeiviai, jame dalyvauti galėjo tik šios gamyklos darbuotojai, tačiau į šį projektą įsijungė visi, kas tik norėjo. Tiesa, gaunant minėtą leidimą, žygio organizatoriams teko įsipareigoti, kad keliaujantieji domėsis ir lankys sovietinius objektus, komunizmo kūrimo aktyvistus. Dėl šios priežasties Mosėdyje buvo susitikta su sovietmečio veikėju Jonu Jurgaičiu, kitose vietose – su kitais sovietinės ideologijos propaguotojais. Saugumas ir jų agentai tais laikais nesnaudė, tad, jei tokių susitikimų nebūtų buvę, žygis savo pagrindinio tikslo galėjo ir nepasiekti. Valdžiai ne viskas, kas vyko žygio metu, patiko, todėl, įveikus pusę maršruto, mokykloms nebeleista priimti žygio dalyvių.

ŽYGIO PRADŽIA. Vienuolika panevėziečių

penktadienio vakare autobusu pasiekia Šaulius, iš ten – traukiniu naktį važiuoja į Kretingą. Šio miesto autobusų stotyje jau susirinko 37 žygio dalyviai. Viena jų grupė pasuko į Tūbausius, o kauniečiai ir vilniečiai – į Senąją Iplitį. Iš Tūbausių žygio dalyviai pasiekė Dimitravą (Kretingos r.), kuriame 1937–1940 m. ir 1941 m. II p.–1944 m. veikė Kauno kalėjimo filialas Dimitravo priverčiamojo darbo įstaiga (kalėjimas, koncentracijos stovykla). Čia buvo kaliniai politiniai kaliniai, jie skaldė ir tašė akmenis.

Vėliau dalis žygį pradėjusių dalyvių, kas pėsčia, o kas autobusu, pasiekė Lenkimus.

Stabtelėję mokykloje, visi susirinko Lenkimų šv. Onos bažnyčios šventoriuje prie S. Daukanto motinos Kotrynos Odinitės Daukantienės (Jaušienės) kapo. Čia skaitytos ištraukos iš S. Daukanto raštų, jo motinos atminimas pagerbtas dainuojant „Lietuva brangi“ (žodžiai Maironio, muzika Juozo Naujalo). Tame pačiame šventoriuje žygio dalyviai davė ir tokio turinio priesaiką:

„Mūsų didingas Protėvi,

Tuėjai per Lietuvą, kai jos vardas skambėjo tik motinų lūpose.

Tu rinkai žodžius apie Lietuvą, jos istoriją ir kalbą, kuri it žalia bruknelė iki šiol žaliuoja. Tu kalbėjai mums, mes Tavo žodį nešamės...

Mes norime tapti panašūs į Tave ir eiti per Lietuvą, kaip Tuėjai. Čia, šiame Žemaitijos kampelyje, Tavo pradžia. Čia mūsų žygio pradžia. Mes eisime per Tėvynės Lietuvos kalnelius, žvelgsime į tolius nuo piliakalnių, parymosime prie koplytstulpių ir koplytėlių...

Ne kartą mums bildės ankstyvi traukiniai, kad mes sugrižtume pas Tave. Kad vėl ieškotume tautos dvasios, iškeltume ją kaip egzistencijos savastį...

Mes eisime su Tavo žodžiu iki pat brangiausios mūsų tautos mokslo šventovės – Vilniaus universiteto. Juk Tu pramynėi mums kelią. Mes pasiryžę jį pakartoti.“

Tą dieną žygeiviai Lenkimų bažnyčios šventoriuje ieškojo ir S. Daukanto geradarį kun. Simono Lopacinskio kapo (matyt, tada niekas iš projekto dalyvių nežinojo, kad S. Lopacinskis amžinam poilsiui yra atgulęs Skuodo rajono Aleksandrijos Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčios šventoriuje).

Kalviuose keliauninkus pasitiko tada gimtojoje S. Daukanto sodyboje gyvenęs S. Daukanto sesers Onos Daukantaitės-Prušinskienės (1797–1847) ir jos vyro Juozapo Prušinskio (g. apie 1777 m.)

Pirmojo žygio „Simono Daukanto taku“ dalyvių susitikimas Mosėdyje su gydytoju Vaclovu Intu. Nuotrauka iš knygos „Mūsų žygis Simono Daukanto taku“ (Vilnius, 2017)

trečios kartos palikuonis Kazimieras Prušinskis (1890–1980). Sodyboje stovėjusi S. Daukanto laikų liudijusi klėtelė, kurioje prieš keletą metų buvo įrengtas muziejėlis, žygeiviams paliko slogų įspūdį – joje nebuvo šviesos, karaliavo drėgmė, lentynos jau buvo suklypusios, vertingos retos knygos apdulkėjusios, pradėjusios pelyti.

Jau temo, tačiau žygį reikėjo tęsti, o iki kito sustojimo (Daukšių) dar buvo likę keletas kilometrų. Kelias pasitaikė purvinas. Trumpam poilsiui sustota Večiuose – kunigo, pranciškono vienuolio, pamokslininko, botaniko, pirmojo Lietuvos floros tyrinėtojo, vieno iškiliausių XIX a. I p. Žemaitijos mokslininkų, švietėjų Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos (1771–1849) gimtajame kaime.

„Pagaliau ir Daukšių mokykla – rašoma žygio dienoraštyje. – Čia mus svetingai priima: apgyvendina šiltose klasėse, aprūpina arbata ir nekantriai laukia, kol mes, truputį pailsėję, pradėsime vakaronę.“

Kitą dieną (sausio 26-ąją) žygio dalyviai apžiūrėjo Daukšių gyvenvietėje stovinčias koplytėles, esantį senkapį. Po to – Šakalių kaimas su jo sodybomis ir kitomis įdomybėmis, etnografinis Tauzų kaimas. Mosėdis – paskutinis žygio pirmojo etapo punktas. Čia – pažintis su gydytoju Vaclovu Intu, būsimuoju akmenų muziejumi po atviru dangumi. Doktorui – žygio atminimo medalis. Jam palikta pasaugoti iki kito etapo pradžios žygio relikvija – Simono Daukanto RAŠTŲ knyga.

Autobusais pasiekama Plungė, ten esanti traukinių stotis. Taip baigėsi pirmasis „Daukanto tako“ etapas. O tada – visi į namus, į darbelį...

Antrojo etapo pradžioje (1975 m. vasario 1-ąją)

(Nukelta į 48 p.)

Skuodiškė Marytė Vyšniauskaitė „Simono Daukanto tako“ atkarpoje Alsėdžiai–Lieplaukė–Telšiai prie koplytėlės. 1975 m. kovo 1 d. Nuotrauka iš knygos „Mūsų žygis Simono Daukanto taku“ (Vilnius, 2017)

žygio dalyviai apžiūrėjo Mosėdį, jo bažnyčią, kapinę, tada pasuko prie Šilalės kaime esančio kūlio. Į Šates patraukta dviem kryptimis: telšiškiai keliavo pro Šauklių kaimą ir garsųjį Kulalių riedulyną, o kauniečiai ir panevėžiečiai – pro Erslos ir Laumaičių kaimus. Giršinuose susitiktą su dailininko

Dviratininkai, kelionės prakitą ir dulkes nusiplotę Izidoriaus Navidansko parko tvenkinyje (Ylakių sen., Skuodo r.) penktadienio (2025 m. rugpjūčio 29-osios) vakarą įrieda į Kivylių dvarvietės kiemą. Juozo Vyšniausko nuotrauka

Adomo Galdiko broliu. Ersloje, kiek pamenu, žygeiviams užkliuvo labai blogos būklės to kaimo koplyčia. Žygeivių dalis, čia papildomai atvykusi vasarą, ėmėsi šios koplyčios remonto darbų.

Visas žygis išsamiai aprašomas 2017 m. Vilniuje išleistoje knygoje „Mūsų žygis Simono Daukanto taku 1975 m.“ (sudarė Julius Beinortas). Tuo taku kartu su kitais ėjo ir būsimoji Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo Akto signatarai Julius Beinortas, Gediminas Ilgūnas, Algirdas Patackas, nemažai vėliau moksle ir kultūroje pasižymėjusių žmonių.

Į pirmąjį „S. Daukanto taką“ nebuvo įtraukta paskutinioji S. Daukanto gyvenimo stotelė – Papilė. Į ją papildomai susirinkta 1975 m. lapkričio 29 dieną. Tada prie skulptoriaus Vinco Grybo (1890–1941) sukurto ir 1930 m. šio miestelio centre pastatyto S. Daukanto paminklo buvo perskaitytas žygeivių „Laiškas Simonui Daukantui“.

Antrą kartą Simono Daukanto nueitą kelią pėsčiomis 1988 m. pakartojo vienuolika plungiškių. Jie ėjo etapais, tik su dar didesnėmis pertraukomis – keliauta tris metus. Šis žygis aprašytas nedidelės apimties leidinyje.

2013 m. Papilės Simono Daukanto gimnazijos atstovų ėjimas į Vilnių laikomas trečiuoju oficialiu pėsčiųjų žygiu Simono Daukanto keliais.

Kiek yra vykusių neoficialių, nepaviešintų žygių S. Daukanto keliu pėsčia, dviračiais, automobiliais, niekas nėra registravęs, bet žinoma, kad keliauta ir grupelėmis, ir pavieniui. Štai kad ir šie, 2025-ieji metai: paskutiniąją rugpjūčio savaitę, atvirkštine tvarka – iš Vilniaus į Kalvius – vyko žygis dviračiais. Rugpjūčio 29 d. į Skuodo rajono Aleksandrijos apylinkės Kivylių sodybą, kurioje yra gyvenusi S. Daukanto sesers Anastazijos Daukantaitės-Kaunackienės (1799–1880) ir jos vyro Kazimiero Kaunackio (1799–1853) šeima bei jos palikuoniai, kurioje pas seserį yra lankęsis S. Daukantas, vakarėnant įriedė 23 asmenų keliautojų spalvingas būrys iš Kazlų Rūdos, Kauno ir Vilniaus. Jį sudarė šeimos – suaugusieji kartu su įvairaus amžiaus vaikais. Čia, Kivyliuose, žygio dalyviai savo atsigabentose palapinėse nakvojo, lauke radę sumūrytą krosnį-viryklę, pasigamino vakarienę, pusryčius. Po vakarienės, visiems tebesėdint prie stalų, garsiai skaitė ištraukas iš S. Daukanto knygos „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“. Kitą dieną jie užsuko į Aleksandrijos bažnyčios šventorių, kitas lankytinas vietas, tada pasiekė Lenkimus, Kalvius. Vakare kas autobusu, o kas traukiniu grįžo namo, kad, sekmadienį kiek pailsėję, suspėtų į rugsėjo pirmosios renginius, savo darbo vietas. Šiam dviratininkų būriui vadovavo pirmojo žygio S. Daukanto takais vieno organizatoriaus (J. Dapkevičiaus) sūnus Vytenis Dapkevičius.

18 metų savo misiją tęsiantis MAŽEIKIŲ „Mažųjų talentų šou“

Daiva GEDVILIENĖ

Linos ČERNAUSKIENĖS nuotraukos

Lapkričio 6 d. vyko analogų Mažeikiuose ne-
turintis ir 18 metų savo misiją tęsiantis konkursas
„Mažųjų talentų šou“. Kasmet konkursinėje at-
rankoje dalyvaujančių vaikų gausa stebina, kaip ir
jų pasirinktos programos atlikimo lygis. Konkurse
skamba tik lietuvių autorių sukurti kūriniai, kai ku-
rių jų tekstai parašyti žemaičių kalba.

Šiomet konkurso laureatais tapo šie talentingi
Mažeikių rajono mažieji atlikėjai ir jų mokytojai:

SOLISTŲ GRUPĖJE

MAŽEIKIŲ LOPŠELIS DARŽELIS „GIN-
TARĖLIS“. RUSTĖ VALANTINAVIČIŪTĖ,
6 metų amžiaus. Daina „Boružės“ (muzika ir žo-
džiai Iigos Šeduikienės). Mokytoja ROMA SKIR-
MONTIENĖ.

MUZIKOS STUDIJA „SEKMADIENIS“.
EVA STONKUTĖ, 10 metų amžiaus. Daina „Va-
sara“ (muzika ir žodžiai A. Vilkišiaus ir G. Širkos).
Mokytojas ANTANAS DARGIS.

Mažeikių moksleivių namų muzikos studijos ISO solistas Mykolas Ryan Springer

VOKALINIŲ DUETŲ GRUPĖJE

MAŽEIKIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „EGLU-
TĖ“. Mišrus vokalinis ansamblis „EGLUTIE-
ČIAI“, 10 atlikėjų 5–6 metų amžiaus: Vėjas Sutkus,
Arijus Žebelis, Evelina Eidiejūtė, Evelina Mika, Ga-
bija Meiliūnaitė, Kasparas Januška, Kornelia Ku-
rilavičiūtė, Leonardas Salominas, Milėja Šaulytė,
Rugilė Bružinskaitė. Daina „MAMA IR TĖTIS“
(muzika Nerijaus Bakulos, žodžiai Anzelmo Matu-

(Nukelta į 50 p.)

Mažeikių lopšelio darželio „Eglutė“ mišrus vokalinis ansamblis „Eglutiečiai“

Iš kairės: Mažeikių Kalnėnų progimnazijos vokalinis duetas: Barbora ir Jogailė Reivytytės; Mažeikių lopšelio darželio „Žilvitis“ skaitovai Benas Gudinas, Andrėja Žiaugaitė, Austėja Venclovaitė Mokytojos Rita Garalienė, Danguolė Kaminskienė, Gintė Vencloviienė, Ilona Juodienė

čio). Mokytojas ROKAS GRAŽYS.

MAŽEIKIŲ KALNĖNŲ PROGIMNAZIJA.
Sesučių duetas: BARBORA IR JOGAILĖ REIVYTYTĖS, 8 ir 9 metų amžiaus. „AR TAI GALI BŪTI“ (muzika ir žodžiai Reginos Bočkienės). Mokytoja ROMA SKIRMONTIENĖ.

MAŽEIKIŲ KULTŪROS CENTRAS. Vokalinis duetas: AUSTĖJA DOBROVOLSKYTĖ ir EVA STONKUTĖ, 10 metų amžiaus. „Kai užgęsta šviesos“ (muzika ir žodžiai Simonos Česnaitytės). Mokytojas ANTANAS DARGIS.

INSTRUMENTAISTŲ GRUPĖJE

MAŽEIKIŲ MOKSLEIVIŲ NAMAI, MUZIKOS STUDIJA „ISO“. Instrumentalistas MYKOLAS RYAN SPRINGER, 7 metų amžiaus. „Bugnų mixas“ – įvairių atlikėjų kūrinių popuri.

Mokytojas ANDRIUS KRIVICKAS.

ŽEMAITIŠKOS DAINOS, PASAKOJIMAI

MAŽEIKIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „ŽILVITIS“. Skaitovai: MARKAS ŽUTAUTAS, BENAS GUDINAS, AUSTĖJA ŽIAUGAITĖ, ANDRĖJA VENCLOVAITĖ, 6 metų amžiaus. „Vuobulā“ (LIAUDIES KŪRYBA). Mokytojos: RITA GARALIENĖ, DANGUOLĖ KAMINSKIENĖ, ILONA JUODIENĖ, meninio ugdymo mokytoja GINTĖ VENCLOVIENĖ.

MAŽEIKIŲ KALNĖNŲ PROGIMNAZIJA
Berniukų duetas: MAGNAS ŠVELNYS IR MARTYNAS DAKANIS, 7 metų amžiaus. ŽEMAITIŲ KRAŠTO DAINA „Torgioks“.

Mokytoja ROMA SKIRMONTIENĖ.

Konkurso laureatai, jų mokytojai

Darža pasakas

BLIŪDŽIUVIENĖ Regina

MAŽĀSIS AGURKIOKS – VĒSA DARŽA ANŪKIOKS

Šarka unt šakuos kreksieji –
Kaiž kon darži pastebieji.
Sukiniejęs, galva kraipa,
Ūdegėkis nanulaika.
Darži ana nasilonki.
Augalā tēn baisė tonki.
Ali slivuo unt šakuos
Aba unt aukštuos tuoruos
Tūpdavuos pasižvalgiti,
Gal nutvers kon nors prariti.

Vuo dabā, kuoc idīnuoji,
Šarka čerkšti nanustuoji.
Mat agorku līsvie kiepsa
Žaliūkielis tuoks keriepla.
Iššliauži ons iš puo lapa
I uždosis, tuoks ba kvapa,
Prisispaudi pailsiet’
Vėkšras gal, vuo gal varlie?

Al’ ka ons nasujudieji,
Šarka da kīk pakreksieji,
Pasistaipi unt tuoruos,
Šuoktelieji nu šakuos
I nusineši naujina,
Natuoli – i avietina.

Žaliūkielis, tas rubulis,
Līsvis krašti atsigolis,
Būtu gal kor nurītiejis,
Al’ agorkli sukrebždieji.
I sušoka:
– Ei, kaimīni! Juk tau
Agurkelis gėmi!

Kelkis, kelkis, namīguok.
Bėški lapukus prakluok.

Tegu vėsi darži žėna:
Jau agorkā išaugėna
Pėrma graži agurkioka –
Visam daržū anūkioka.
Tīnsk i mona posi ūsu.
Aš gera babūni būsu.
Sava mažiū naturiesu,
Ta tavūsius prižiūriesu.

Vėsas daržas atsiboda.
Ka sujoda, ta sujoda.
Juk tuoki gera naujina
Na kas dīna, na kas dīna.
Tik ilgā agorks žīdieji,
Ali nieka naturieji.
Jau i bėtis baisė pīka –
Nalondis žīdūs par dika.
Jiegu namezg agurkioku,
Ta narėk tuščiu žīdoku.

Tas agorks na patvuorie,
Mažin’ darža vidurie,
Par dvi līsvis pasiskleidis,
Ūsus dā tuoliau paleidis,
Ta i džiaugtīs ī daug kam,
Tikrā, tikrā na vīnam.

Žėrnis čia nabištūrieji,
Link mažioka palinksieji
I kažin kon pažnibždieji:
– Aš tau būsu tėkras diedi,
Tu tik auk i vis ilgieki.
Būsi tuoks kap mona onkšti.
Al’ pradieji popa porkšti:

– Tu, žirneli, paskubiejė.
Gal pats vīns isinuoriejė
Agorkiukū būti diedi,
Vuo kiti kap nieka dieti?
Juk i mona onkštis gražis,
Ilgas, didelis i žalis.
Agorkiukū anuos tėktu,
Jie tik līsvie sositėktu.
Juk panaši kaimīnisti
Ī kap tėkra giminīsti.
Diedina mažiukū būsu.
Nakraipik, žirneli, ūsu.

Bliūdžiuvienė Regina. Portėgrapė-jė ėš R. Bliūdžiuvienės albuma

– Nu jau ne, – sujoda krapā, –
Kor agorks, tēn mūsu lapā.
Kas tik ėn agorku rinkti,
Sikās krapu pasiskinti.
Krapā su agorkās augs,
Kartās lapās susiglaus.
Mas ton maža agurkioka
Prižiūriesma kap bruolioka.
I visor, kor būs agorks,
Tujau krapā isikors.

Ta, cibuliesi kor auga,
Pažvelgi i līsvis drauga,
I saulėki atsisuka
Gelsva, švītinti veiduka.
Ruoduos, dā švīsuos pridieji
I puo lapās pašvīsieji.
Vuo daržuoviu viršūnėkis
Sublizgieji kap žvaigždėkis.
Ka geras naujinas gauni,
Daržas esi, na varauni.

Šilumėkis i saulėkis
Pėlnas vagas i līsvėkis.
Jie lītaus kada pridies,
Tiktā auk i dā nuoriek.

Agorks sava agurkeli –
Vėsa darža anūkeli –
Su lapu minkštā užkluoji.

(Nukelta i 52 p.)

Vuo ka tas gražē mīguoji,
I kaimīnus atsisoka,
Žuodi tari, naužtroka:

– Vėsa darža padermie
Esam juk kap giminie.
Panašē iš žemis auguom,
I šaknis, i žīdus sauguom.
Panaši mas i kituoki,
Darža turam kap pastuogi.
Juk visīm saulėki švīt,
Debesis lītaus vis tik.
Jie jūs mona agurkioka
Prijiemiet kap anūkioka,
Vėsus jumis suvadinčiau
I unt lapu susvadinčiau.
Aplie maža agurkioka
Dā pašuoktumiem ratoka.

Kuoki kalba agorks druoži!
Jie anon girdietu ruoži,
Tuo gražoma pavīdietu –
Iš pavīda nužydietu.
Kartās tas, kas arčiau žemis,
I rukšliuots, i gal pasenis,
Tik pasaka, ka tiliek.
Nuori jūkis, nuori riek.
Tik žiūriek – napasiklīsk,
Sava stuona išlaikik.

Vuo tum tarpu pleštekėki
Kap lingvoji kibirkštėki
Viršum darža suplazdieji.
Mielini sparnā virpieji.
Palei žėrni pažemieji,
Popas žīdi paspordieji,
Pri agorklis priplazdieji,
Sprustelieji pri krapoka,
Vėrš agorka pasisoka,
Muorkā, bolbē paviedava,
Plast, i, ruoduos, išgarava.

Tāp švīsi dungaus maluoni
Tilē išsisklaidi vuori.
Daržas anon gerti gierī
I palaimuo vis klestieji.

.....
Darža prijamu kap žmuogu.
Musiet, aš kitāp namuoku.
Patis ronkas biegti biegti –
Čia palaistik, tēn raviek.
Čia nuskink kuoki lapoka,
Parumstik tvirčiau žirnioka.
Parbrauk su ronka kuopūsta.
Vuo jie rondu tarpa pūsta,
Nauji svadinu daigioka,
Ka užpėldītū tarpoka.
Kuoc darži darbū daugībi,
Al' graži anuo gīvībi.

Pasilėnkus ka ravieju,
Ruods bažnīčiuo klupinieju.
I kap elga Krīžiaus Keli
Vākščiuoju aš tarp vageliu.

Mona omžius jau isoka
Paskutėni gal ratoka,
Dabā darža pri numū
Sava džiaugsmū svadinu.
Anuo pasaku klausau
I kitims dā apsakau.

Diekū žēmē, ačiu dongū,
Ka toru kompeli brongu.

KĀP SRAIGI I BRAŠKĪNA ĖJI

Nu kuokī dabā laikā,
Ka gimst vīrā, na vaikā.
Seni žmuonis liūb sakīti:
Dā luopšie jau ēs ganīti.
Viskon žėna, viskon muok.
Ėš pavīda kuoc nuspruok.

Jie senuolē tāp šnekieji,
Tievā nieka napridieji,
Mon balikt apsižvalgīti,
Patē viskon pamatīti.

Kor žiūriesi? Kuo baklausi?
Gal tiktā darži kaliausī
Pasakīti mon galietu,

Jie natīči prašnekietu.
Tad i darža nuvejau
I šion ton pasiklausiau.

.....
Nakti tāp gražē līnuoji,
Ka darži vėsi mīguoji.
Vies, i tas čia naužkliova,
Sujudieji i nuščiova.
Tuoks lītus kap čiūči-liūli.
Mīga ons kuožnam isiūli.
Užlingava, užtapšnuoji,
Tik Muorkėki namīguoji.

Ana baisē išsigonda –
Kaiži kas aplinkū londa.
Kon tēn londa – tikrā lundžiuo,
Timpčiuo lapukus i kondžiuo.
Diel lapoku bėški skaust,
Al' viršūni jie nugrauš,
Pri šaknėkiu giliau šliauš.
Vuo tada jau lauk bieduos:
Naužaugsī niekaduos.

Juk Muorkėki dā mažėki,
Tiktā šešta nedielėki,
Kap iš sieklas išsikrapšti,
Iš puo žemiu prasikapsti.
Vuo mažam i baimiu daug.
Nažėnā, kas šalip aug.
Gal' nulaužti, gal' sutrīpti,
Žuoliū nusmelkts gausi nīkti.

Išsigondusi Muorkėki
Nakti tamīguoji bėški.
Kap žara šik tik pražėlpa,
Naktis tomsa daries pėlka,
Darži nieks nasukrutieji,
I Muorkėki pradrunsieji.

Baimiu pats prisigalvuoja
I kap grumslās užsikluoja.
Džiūsti, vīsti susitraukis
I namuoki niekūm džiaugtis.
Baimis akis – juk žinā –
Plačis i kap ežerā.

Muorka palėnki viršūni,
Ka lītaus lašā priplūdėn

Išsipėltu kap iš tauris,
I vagėki, tuoki siaura,
Kor su kituom muorkuom augi,
Kor jautīs biškioka saugi,
Susigertu viesi driegmi.
Tik kaiž kas judieti jiemi –
Kap grumslioks, patomsie jūds.
Ve, atruoda, ka ragūts.
Muorka, lapukus subraukus,
I kuprėki susitraukus,
Viršūnėki dā suraiti,
Al' pažėna: juk čia Sraigi!

– A, – Muorkėki anā saka, –
Vakar dvi mačiau pri taka
Krapa timpčiuoji už lapa.
Gal' anuos jau tavis iška?
Juk darži ta kap puo mėška:
I paklīsi, i pražūsi.
Gal ī orva kam isprūsi.
Niekor, Sraigi, tu našliaužk.
Čia, pri monis, prisiglausk.

Sraigi ragiukus pakraipa,
Tinsteli i pasistaipa.
I pasaka:
– Nagerā tu, Muorkėki,
Mon sakā.
Nagaliu aš čia krebždieti.
I braškina rėk skubieti.
Ėnu prisivalgīt braškiu.
Jau dabā mon seilis taškuos.
Sulapnuosu ba dontū.
Kap tik rasu, i kremtu.

Aš žinau, ka braškis skanis.
Prisivalgīsu lig valis.
Rėktu munī paskubieti.
Juk galiu i nasuspieti.
Paukštėms ūgas irgi tink,
Gal' anas i nusirinkt,
Kuol aš su tavėm plepiesu.
Patrauk lapa. Aš judiesu.

Muorka lapās suplasnuoji.
– Kon tu, Sraigi, sau galvuoji?
Musiet par ilgā mīguojė,

Jie lig šiuol nasužinuojė,
Ka juokiū ūgėkiu nie.
Braškis taisuos tik židiet.
Kuol pražīs, kuol dā sunuoks,
Nuvažiūs tau, Sraigi, stuogs.
Tu tèn alkana kintiesi,
Nie ūgėkis nasujiesi.

Sraigi sūkrut:
– Pagaliau, aš juk dar
Nanuvejau!
Dā tik ėnu i braškina.
Vuo, prašliaušu agrezdina,
Pailsiesu pri kuopūstu,
Tarp saluotu pasibūsu.
Vuo kap braškis baigs židieti,
Aš jau lėpsu i avietai.
Kuol iš tinās nurabiesu,
Unt prinuokīma suspiesu.

.....
Pruo raitīta sraigis kiauta
Muorka pažvelgi i skliauta.
Sauli jau aukštā pakėla,
Darži šiluma pasklėda.
Puo lapukās daug driegmies.
Tik pajudink, dā prikries.
Ta Sraigėki gerā slīs,
Nieks pilvoka nadraskīs.

Žalis Muorkas garbanėkis
Susiraiti kap sraigėkis.
Vuo Sraigėki tarp žuoliū
Su namoku unt pečiū
Par daržuoviu šali plači
Nuskubieji valgīt braški.

.....
Darža pasakas namėršt.
Tiktā kartās užsimėršt.
Aba mas girdiet nanuoram,
Sava atmintėm užmuokam.
Esam juk tuokī pruotingi,
Mums daržā nabreikalingi.
Nu i kam svadint kuopūsta?
Sokti žėrniū ėlga ūsta?
Muorka, popa i ciboli
Kas, i vaga isigolis,
Kelės šliaužiuodams ravietu,

Džiaugtīs iš širdīs galietu,
Ka tor darža tuoki graži,
Kor skani rauduona braški,
Morka, žėrnis i kuopūsts...
Stuok, sakau sau, nasipūsk.
Kuol gīvensu, kuol sveikūsu,
Aš ba darža naišbūsu.
Tik gerklie kaiž kas istrėgis. ...
Konsnis gal, a tāj kuoks štrėkis...

I PRAŽĪDA DARŽI SAULI

Darži tėkras sujudėms,
Tuoks krutiejims i šniuokštėms.
Tik na vies čia isisokis
I visīms lapus susokis.
Kelis dīnas kaiž kas diejuos,
Nakti šnabždesė girdiejuos.
Kas tik darži vakar auga,
Naujīnas i šindī gauda.
Lapus judin, žīdus kraipa,
Vīns kitam ī šuonus gnaiba.

Bondi klausinieti vieji.
Tas būk nieka nagirdieji.
Nieka nieka nažinuojis
Prašvėlpi naprasīžiuojis.
Dīna pleštekiū teiravuos,
Tuos tiktā sparnās viedavuos.
Bėtis irgi rimtā dėrb,
Aplie žīdus bėrb i bėrb.

Kas tèn darži atsitėka,
Ka ramībīs i nablėka?

Matā līsvie tarp ciboliu
Isitaisi kap čia bovis
Gal daržuovi, vuo gal medis.
I žinuok, kūm apsimetis,
Stumdīti kitus pradies
I saulėkis pavīdies.
Jie tuoliau i aukšti lips,
Tuoks gerā lapūts, na plėks,
Kitīms vītas napalėks.

Tad cibolis klausinieji,
Kon ta līsvie išperieji.

(Nukelta i 54 p.)

Ta atsaki:

– Namatau. Aš ė žemi ilindau.
Jūs geriau paklauskite krapa.
Ons aukštesnis, tuoliau mata.

Bolbi krapa klausinie:

– Gal čia tava giminie?
Kuoc lapukā kituokī,
Ali stombre panaši.

Kraps viršūni palingava,

Bėški bolbi mat užgava:

– Dārži aš esu savėškis.

Gal kas tava užjūrėškis

Čia atvika namačiuom

Ir išdīga najučiuom.

Čia plikakti agūnėki

Kuklė palėnki galvėki.

Bondi isiterpt i ruoda:

– Mon atruoda... mon atruoda,

Ka tas augaliuks žīdies.

Būs iš mona giminies.

Juk aš darži kap našlaiti,

Nieks nasieji, nieks nalaisti.

Gal dabā turiesu bruoli.

Nu i kas, ka vīna kuoji.

Vuo kuopūsta galva pūsta,

Mėslīu visuokiū prigrūsta.

Jie esi jau tuoks galvuots,

Turi i šnekiet kap tuoks:

– Vuo jie rimtā pagalvuoji,

Ons kap aš – su vīna kuoji.

Tik anuo galva supluota,

Musiet ė mažiau galvuota.

Jie i darža vies atlieks,

Nie cibolis napadies.

Kuoc laiškā tvėrti išauga,

Al' nu vieji naapsauga.

Jie nulūš, a baveiziesit?

Giminiūtis a nuoriesit?

Kuol vėsi darži šnibždieji,

Tas, cibuliesi, tiliej.

Baisė iduomė atruodi,

Ka vėsi i anon ruodi.

Giminīsti pripažėna

I baveik savu vadėna.

Nie vīnam ons nasilonksta.

Kartās žvalguosi i dongu.

Ont galvuos plati kepori.

Darži nieks tuokiuos natoris.

Juk unt stība užsivuoži

Ana tikrā na diel gruoži.

Pražombė lapukā aug.

Darba anīms tikrā daug:

Tuoki galva išlaikīti,

Stība tvirtā paromstīti.

Vuo kuol žemi da palaika,

Rėk išlaukti sava laika.

Darži vėsi, kas gīvs galis,

Kas tiliejis, kas lingavis,

Pagal visū pritarėma

Tuoki prijieimi sprindėma:

Rėk kāp nuors anam padieti,

Ka suspietu pražīdieti.

Gal na piktžuoli išaugs,

Vuo būs tėkras darža draugs.

Bolbi saka:

– Aš galiečiau.

Tarp bulbuoju gal pasliepčiau.

Mona stombriu sīna stuora

Būs anam kap tėkra tuora.

Tik anuo aš nadagaunu.

Par tris līsvis tuoli augu.

Krapā linkčiuo:

– Mas natuoli.

Aukšti esam, al' par pluoni.

Daugiašakis mūsų skietis,

Kuoc namažā išsiplietis,

Prīš ton darža aukštaūgi

Būtu mažas i suslūgis.

Mumis pačius viejė golda.

Daržas kap i nusigonda.

Iš ciboliu naišpeši

I pri savis naparneši.

Ali žėrnis, tas tilenis,

Ūsta ištisi unt žemis.

Pažiūriejus ruoduos elgs.

Tarp buruoku gal pratėlps.

Tor jau popa apkabėnis,

I kitā isikabėnis.

Grėt dainiūs jau: O-pa-pa!

Bova žėrnis i pupa!

Žėrniū ūsts – kap munī ronka.

Gali kelt anon i dongu.

Gali kėbtis i kaimīna,

Pasidūt i agorkīna.

Vuo jie lazda rasti gal,

Apvīniuo i onkštis kel.

Ton naujuoka ons pasīks.

A pavīks? Tigrā pavīks!

Žėrnis sava elga ūsta

Praridena pruo kuopūsta.

Pamažiukās, pažemiams,

Pruo buruoka palapiem

Soka, raiti i vīniuoji –

Kīk pasīki, kīk valiuoji.

Jie dā bėški pasistībs,

Anon stombri i pasīks.

.....

Kāp tēn bova, nažinau.

Aš i darža nuvejau

Puo dīnuos, gal puo kituos

I sustuojau pri tuoruos.

Būn, jau žadi kelti kuoji,

Vuo sustuoji išsižiujis.

Išsižiujau lig ausū,

Gal sakīti – lig kulnū:

Mona darža vidurie

Pati sauli švītinie!

Tik švīsuos, ka akis skaust.

Gal dabā kas nuors paklaus,

Kāp tēn sauli atsirada,

Kor cibolis, muorkas, krapā?

Mat ont stuora, aukšta kuota

Tigrā na galva supluota,

Vuo i sauli atsisokis,

Vėsas geltuonā aptokis,

Žiburiava – spiekit, kas?

Daržas pats, manau, supras.

Vuo jie tu nasupratā,

Ėk i darža būtinā!

KUO ANĖ IŠSIGONDA?

Viskuo būn i pasitaika.

Vīni pīkostas, kėti taika.

Ilgā piktis juk nagal.
Rėk pasiveiziet atgal.
Vuo jie namatā pradžiuos,
Pikčiū nie i pabunguos.
Vėsi žėna: ī nuodieji
Sužinuot, kāp prasidieji.
Vuo jie pradži sužinā,
Posi darba padarā.

Darži nieks nasusipīka,
Kaiž kas kėtkas atsitėka.
Rėktu paīškuoti pradžiu,
Pakilnuot kap ont pakračiu.

Bova tāp, ka dvi bitėkis
Popas žīdi susitėka.
Susitėkti nieka tuoki,
Bieda, ka vīnā atruodi,
Ka tas žīds tiktā anuos,
I nator čia būt kituos.
Žīdi vītas naužteka
I anuos naisiteka.

Vīna zinzaun:
– Mona žīds!
Vuo kėta:
– Tau napavīks!
I abėdvi zirzielīnis
Isivieli i peštīnis.
Vėsi darža augalā
I sustėpa kap stabā.
Kap nabovis, vies pradinga,
Debesis dungū nuslinka.
Agūnėkis cingu-lingu,
Subrazdiejusis nulinka.
Bolbi žīdus užsidari.
Tu matā, kas pasidari.

Nieks nažėna, nieks nažėna,
Kas tən būs iš tuo zīzėma.
Sulingava popas stībs:
Kas dabā dā atsilīps,
Kap kanapiesi Pilīps?

Daržū nalabā rūpieji,
Kas tən popas žīdi diejis.
Bėtis juk na kuoks korklīs

I šaknū nanukromtīs.
Kap zirzėma nabgirdieji,
Pamažu atsikūtieji.
Vėsi darža augalā
Jiemi snausti kap vākā.

Al' tinās, pri pat kuopūsta,
Kor tas laiki žemi pūsta, –
Juk kap galva padidies,
Vītas daug pačiam reikies –
I ton posi pri aviečiu
Žemi kaiž kas knis i miečiuo.
Iš giliau, iš apačiuos
Pakilnuos i pakričiuos.
Gal dabā tikrā kurklīs –
Darža tas piktadarīs?
Tuoki sveti jie sulauksi,
Niekor jau napasitrauksi.
Ons kap dalgis ēs par darža,
Gauš i dėdeli, i maža.

I surėka garsė žėrnis:
– Mon i onkšti metas kėrmis!
Kāp ilinda, nažėnau,
Ali jau nabišvarau.
I kuopūsts atsituokieji,
Bėški lig pasvīrinieji,
I nusteba: ruods, kas šliauž,
Galvuos lapu graužti grauž.

Muorka pri agorklis glauduos.
– Kaiž kas judėn mona plaukus.
Vīna maža garbanėki
Kėrmis, vuo gal musielėki
Nutūpėn jau sunkė spaud.
A-je-je, kāp munī skaud.

Bolbi patvuorie nabsnaudi,
Sava trėgraši ispraudi:
– Ai, aplėpa mon bulbuoji.
Gal atskrėda, atruopuoji
Tī rauduoni vabalā,
Kor ont nogaras taškā.
Žīdus i lapus nujies.
Monis nieks daugiau nabsies...

I par darža tuoks pašielis
Baimis pralieki šešielis.

Būtu kuožnas nusigondis,
Ali tas, kor žemie londi,
Pats iš žemis jiemi linsti,
Pamažiukās tinsti, tinsti.
Iš pradžiū rausva nuosėki.
Vuo galvėki? Kor galvėki?
Kik batraukies – nie galvuos.
Gal ons lend nu ūdeguos?
Čia jau būtu tėkras struoks.
Al' atsėlīpi buruoks.
Ons darži jau ontra meta,
I tūdie gerā suprata,
Kas par štrėkis
Būs iš žemis išsirėtis.
Tuoks pluonītis kap daigioks
Jiemi ritintīs slikioks.

Mat buruoks na šiāp daržėnis –
Šīmet ons jau ī sieklėnis.
I dabā darži vīriausis.
Natiki? Paklausk kaliausis.
Gaila, anuos darži nie,
Tudie munī patikiek.

Daržas pats isibaugėna,
Baimiu tīk prisiaugėna,
Ka visuokī vabalā,
Musielis i kirminā,
Namatīti, nagirdiet
Sulieki anuo vīšiet
Ir i kuožna augalioka
Isitaisi, isisoka.
Tėn, kor žali darža būta,
Bapalėks tik žemi jūda.

Vuo popa kontrė tilieji,
Sava žīdus apžiūrieji,
I paskiau visīms pasaki:
– Isibaiminuot jūs patis.
Nieks čia jūsu naužpūli,
A nie grauži, a nie pūdi.
Mona žīdi bėtis bėrbi
I nabova juoki kėrmi.
Vuo jie slīka išsigonduot,
Patis savī isikonduot.
Nusigraužit i nuvisit,

(Nukelta i 56 p.)

Bonifaco Vengalio nuotrauka

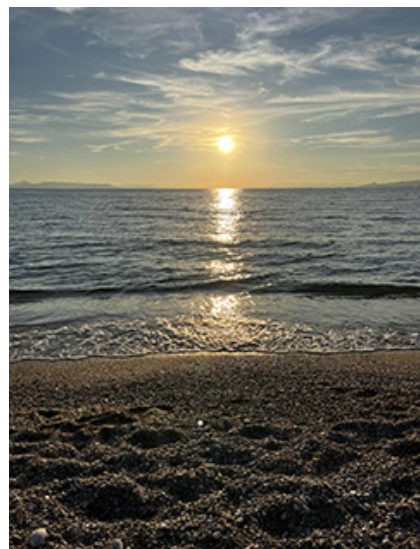
Sava derliaus naišvīsīt.

Vuo slikotis kīk pasnaudi,
Viel ī žemi isispraudi.
Niekam bluoga ons nadari,
Tiktā darža žemi ari.

Tik urveli sava tīsi
Iš vīnuos i kēta līsvi.

.....

Jie darži rondu slikoti,
Ta pasidžiaugu biškoti.
Natrukdaū, tegul gīven,
Darža žemi tapuren.
Tabūs popu onkštis stuoras.
Žėrnė tegu lėps par tuoras.
Muorkas līsvie nasutėlps.
Bolbis derliaus tik papėls,
Ka par vėsa elga žīma
Jiesu bolbis su lupīna.
I kuopūsta prisikonsu.
... jie pati nanusigonsu.

Stasės Butrimienės nuotrauka

ŽYGAIČIŲ SAKMĖ „SU LIŪTO ŽENKLU“

Regina BLIŪDŽIUVIENĖ

1937 m. Ežeruoнос skardyje ties klebonija rasta XIV a. granitinė liūto skulptūrėlė. Muziejininkai spėja, kad į Žygaičius ji pateko iš Ordino valstybės. Liūtas vaizduojamas pamynęs žaltį ir apglėbęs karalių, laikantį kryžių. Tai greičiausiai simbolizuoja pagonybės ir krikščionybės kovą. Skulptūrėlė saugoma Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune.

Vilniaus miestui įsikurti padėjo vilkas, o Žygaičius istorijon įvedė liūtas. Dabar tas kraštas mano vaikams yra gimtinė, o man gyvenamoji vieta.

– Žirgai čia!

Nusirito šauksmo aidas.
Toks išdriskęs ir paklaidas.
O pagautas pikto miško,
Jis mažais purslais ištiško.

Smigo į pušų šakas,
Kibo eglėms į skaras,
Į šaknų raizgynę niro
Ir išblėso vidur girios.

Giria nieko negrąžina.
Nori – šauk lig užkimimo,
Laidyk gerklę kiek gali,
Bet nušauksi netoli.

Gal tik paukštis išsigandęs
Plumptelės kur nors į padangę,
Bet, apsukęs ore ratą,
Vėl į medžių glėbį metas.

– Žiiiiirgaaaaai čiaaaa!

Ne, matyt kažkam Žvėrūnė
Protą į kulnis išstūmė
Ir į jo buveinę tuščią
Gilių įmetė rieškučią.

Nieks miške žirgų negano.
Gal tik laumės prasimano
Šitaip žmogų paklaidinti
Ir klampynėj paskandinti.

– Širhaaaai, čiaaaa!!!

Širhas trūkteli pečiais.
Tegu Dievas man atleis,
Jei kas pragaro miške
Pašaukė vardu mane.

Tai pikti pagonių monai,
Juodo pragaro prajovai
Mano vargšę sielą puola.
Į tave, Stiprybės Uola,
Aš šaukiuosi, išklausk.
Gelbėki, nepražudyk.

Širhas – Ordino vedlys.
Jo nedidelis būrys
Tyrelio giria keliavo,
Miško slaptakiais vingiavo,
Spraudėsi vilkų takais,
Kapstėsi meškų laužais
Ir skubėjo, gal suspės,
Kol saulutė patekės,
Iš prakeiktos raizgalynės
Šiaip ne taip išsikapstyti.

Jie iš Žemaitijos grįžta.
O juodi apsiaustų kryžiai
Tartum šakos virpuliavo.
Bet naktis visus apgavo.

Širhas skaudžiai suvaitojo.
Kur jo koja? Kur jo koja?

Jei nejaučia, gal nėra.
Dvokia pragaro siera.

O tamsa – tikėk ar ne –
Lyg šėtono katilė.
Jeį pirštu į akį dursi,
Tai paausy atsidursi.

Vis dėlto ištiesęs ranką
Širhas savo veidą randa.
Liečia pirštais, braukia delnu
Ir surinka: – Kas per kelmas?

Šitiek žemių ant akių!
Gal palaidotas guliu?
Va, rankas tikrai turiu.
Jeigu dar surasčiau kojas,
Jau beveik ir atsistojęs.

Nors aplink naktis juodžiausia,
Bet girdėt, kaip medžiai siaučia.
Lyg upelis dar čiurlena.
Nugara į kažką remias.

Tai pušies aštri viršūnė
Kiaurai jo rūbus pradūrė,
Jauną persmeigė krūtinę
Ir prie skardžio prirakino.

Širhas vakar būrį vedė,
Kur slaptavietėj prie medžio
Laukė prižiūti žirgai.
Na, nebent kokie vilkai
Būtų juos pirmiau aptikę
Ir balnus jiems tepalikę.

Tąkart, galvą panarinęs,
Raizgalus šakų praskyręs,
Širhas žengė ir sustojo.
Vyrams tik ranka pamojo.

Ten, toli, kažin kas dėjos.
Griaudė, šniokštė ir artėjo.
Rodos, tūkstantis meškų
Lekia švokšdamos mišku.

– Gulkit! – Širhas dar suriko
Ir ant žemės kniūbsčias krito.

Smogė pirmas vėjo gūsis.
Sudejavo senos pušys.
Aukštas suplakė viršūnes,
Suvertė šakas kibūnes,
Viena kitos įsitvėrė.
Vėtra kiaurai jas pranėrė.

Bet kai sugriebė kamieną,
Trenkėsi tartum į sieną,
Suko kaip lininę grįžtę.
Ir pradėjo pušys plyšti,
Lūžti, aižėti, trupėti.
Kurgi žmogui pasidėti,
Jeį lyg ietys šakos krinta?
Laimė, kad į žemę sminga.

Širhas slenka pažemiais.
Štai tas lūženas apeis,
Išvartą aną prišliauš
Ir nuo vėtros prisiglaus.

Širhas bandė atsistoti,
Bet šaka krūtinėn smogė
Ir tarsi pašautą vilką
Per lūžtavietę nuvilko.

O paskui kažkur jis krito.
Kūliais vertėsi, lyg skrido.
Ir užplūdo tuštuma –
Priešmirtinė tyluma.

Bonifaco Vengalio nuotrauka

Kas mirtis ir kas buvimas?
Trumpas – lyg audros siautimas.
Ir svaigus tarsi palaima
Ramiam gimtinės kaime.

Širhas net ir to nežino –
Kur jis gimė, kas augino.
Kiek tik atmena save,
Visad Ordino dvare.

Sako, rado tankmėje.
Gal ir rado, gal ir ne.
Gal kur iš tėvų pagrobė
Ir kaip savo žygio grobį
Užmetė ant arklio gugos.
Stuktelėjo porą niuksų,
Užvertė apsiausto skverną
Ir parsigabeno berną.

Iš teisybės, tai tik vaiką.
Bet ar daug prireikia laiko,
(Nukelta į 58 p.)

Bonifaco Vengalio nuotrauka

Kol iš vaikiškų pėdų
Vyro išstiebi rūbu.

Kad jis slaptakius žinojo,
Riteriai jį panaudojo
Savo misijom slaptom,
Kad ir pėsčias, ir raitom
Girių vilktakiais lydėtų
Taip, kad niekas neregėtų,
Kur jie dingsta, kur išdygsta.

O jei girių monai pyksta,
Jei pagoniški dievai
Ima svaitytis žaibais,
Jei akivarai po kojų
Staiga veriasi ir žiojas,

Bailiai riteriai žegnojas,
Lūpas krutina ir meldžias.
Širhas ažuolan pabeldžia,
Kažką kumštyje suspaudžia
Ir, žiūrėk, dievus sudraudžia.

Juo kaip daiktu vis naudojos.
Niekas niekad nedėkojo.
O kai grįždavo į pilį,
Vyno taures prisipylė,
Riteriai laimingi džiaugės.

Širhas atgailą didžiausią,
Sunkią, rūšią, daugiadienę,
Gaudavo atlikti vienas.
Jis – krikščionis! Kaipgi drįsta
Nuolankiaut kitiems, ne Kristui.

Širhas vėl akis pramerkia.
Ak, lietus be proto merkia.
Bet šiek tiek lyg prašviesėjo.
Kur būrys jo pasidėjo?
Kaip jisai čia atsidūrė?
Kaip surasti savo būrį?

Jį dažnai kaip padėjėją
Pasiimdavo vertėjas.
Tiktai Širhui širdį gėlė,
Kad kažkur namai gimtieji.

Gal ten seserys ir broliai.
O jisai, va, be pastogės.
Svetimus karius vedžioja,
O tie kraštą jo terioja.

Vardą prigimtą ištrynę,
Atėmė iš jo tėvynę,
Dievą svetimą įdavę,
Prisaikdino, kad jo valią
Vykdysiąs ligi mirties.
Net gyvybės negailės.

Širhas dievą tą mylėjo,
Ir kitais dievais tikėjo.
O dabar, kai nebūtis,
Pažvelgė jam į akis,
Rūbo klostėse suranda
Vieną skulptūrėlę brangią.

Ją, kai pirmąsyk iš žygio
Su kitais kryžieiviais grįžo,
Vienas riteris senukas
Į rankas slapta įbruko.

– Imk. Iš Švento Kryžiaus žygio,
Iš paties Jeruzolymo
Aš parsinešiau kadais.
Dievas tavęs neapleis.
Jis visur tave lydės.
Tik laikyki prie širdies.

Širhas tąsyk nesuprato,
Ką jis akmenėly mato.
Liūtas gal, o gal katė.
Ne, ir kaipgi jis padės.

Bet jeigu senukas liepė,
Skulptūrėlę šią paslėpęs
Prie širdies tikrai nešiojo.
Apie ją nieks nežinojo.

Vis paliesdavo ranka,
Ar ji čia, ar tebėra.

Blaškęsi vaizdai ir nyko.
Vėl keisti balsai suriko:

– Žirgai čia! Žirgai čia!
– Širhai, čia!

Žirgai? A, tai jų ieškojo,
Tiktai kelią jiems pastojo
Vėtra, laužiusi medžius.
O dabar ir jis pražus,

Ant kažkokio aukšto skardžio
Prismeigtas čia tarp paparčių,
Tarp susmirdusių puvesių,
Siera dvokiančių puvesių.

Ir nejuto, kaip du vyrai
Pasilenkia prie jo tyliai.
Šaką atsargiai ištraukia,
Lyg ką sako, lyg ko klausia.

Tiktai Širhas negirdėjo.
Su žirgais toli jau skriejo.
O šalia galingas liūtas.
Širhas krustelėjo lūpas.

Kai ant žirgo vyrai kėlė,
Nevalingai sušnibždėjo:
– Žirgai čia... Žir-gai-či-a-i...

Akmeninė skulptūrėlė
Liko skardžio įgriuvėlėj.
Kada nors ją žmonės ras,
Ir spėlios, ir nesupras,
Kas ją glaudė prie krūtinės
Vizijoje priešmirtinėj.

Vieta šią, kur lyg ant kryžiaus
Širhas persmeigtas pakibo,
Ordino raštavedys
Į analus įrašys
(nors truputį iškraipys):
Pavadins ne visai aiškiai –
Ne Žirgaičiai, o Žygaičiai.

Liūtą radom, tai tiesa.
Rodos, ir sakmė baiga.
Bet tegu joje palieka,
Kas muziejų nepadėta.

Parodoje Rietave – lyg žydinčių ir čiulbančių sodų paunksmėje arba laimingų Musteikos Pasaulio žmonių apsuptyje

Vytas RUTKAUSKAS

Tęsiant prieš porą dešimtmečių prasidėjusį Rietavo kultūros istorijos muziejaus bendradarbiavimą su Merkinės krašto muziejumi ir kitomis šio istorinio Dzūkijos miesto kultūros įstaigomis, artėjant Adventui Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejuje 2025 m. lapkričio 22 d. atidaryta nauja Merkinės parodų galerijos „Šalcinis“ paroda. Tiksliau pasakius, ne viena, o trys vienoje ekspozicijoje harmoningai derančios trijų talentingų autorių skirtingo žanro parodos.

Ekspozicijos papėdėje išsidėstę menininkės Elvyros Teresės Petraitenės keramikos darbų kolekcijos „Prakalbintas Merkinės molis“ personažai. Į tolimus horizontus ilgesingai žvelgiančios karūnuotos deivės, kitos mitologinės būtybės, veržliai šuoliuojantys sparnuoti raiteliai, išraiškingi kažkada girdėtų pasakų ir legendų herojai... Daugelis šių eksponatų – tikri keramikos meno šedevrai. Subtiliai išjausta skulptūrinė plastika, vaizduotės ribas pranokstantis juvelyrinis dekoras kiekvienam iš jų suteikia nepakartojamo šventinio puošnumo ir unikalumo bruožų. Neatsitiktinai šios kolekcijos autorei jau senokai yra suteiktas Lietuvos meno kūrėjos statusas, skirta įvairių garbingų nominacijų ir apdovanojimų. E. T. Petraitenės parodos ne kartą eksponuotos Lietuvos ir užsienio šalių (Prancūzijos, Italijos ir kt.) parodinėse erdvėse. Nemažai šių keramikos šedevrų saugoma Lietuvos nacionalinių ir kitų muziejų rinkiniuose.

Žadindama šventinio ilgesio ir nerealaus erdvinio lengvumo jausmus į bendrą ekspoziciją harmoningai įsikomponuoja ir tautodailininkės Laimos

Savišcevienės kolekcija „Žy dintys ir čiulbantys šiaudiniai sodai“. Puikiai įvaldžiusi dzūkiškų verbų ir puokščių iš džiovintų gėlių komponavimo, vaškinių žvakių liejimo ir kitų tradicinių amatų paslaptis, L. Savišcevienė savo kūryboje pirmenybę skiria pynimui iš šiaudelių. Paprastas rugio šiaudas – mėliausia menininkės naudojama medžiaga, iš kurios ir gimsta, anot autorės, „Dangaus sodai“.

Rašydama apie savo kūrybą tautodailininkė primena, kad iš spindinčių rugio stiebelių suverti sodai yra laimę į namus nešantis simbolis. Senovėje juos kabindavo garbingiausioje vietoje virš stalo seklyčiose vestuvių, Velykų, kitų švenčių progomis. Galima tik pasidžiaugti, kad iš didžiulės „Dangaus sodų“ kolekcijos, kuri buvo eksponuojama Merkinės, Seinų, Punsko, Zalcburgo parodose, keletas sodų per visą šventinį laikotarpį džiugins ir Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus lankytojus.

Tarsi simbolinė horizonto juosta iš Dzūkijos atkeliavusią parodą į bendrą ekspoziciją sujungė gamtininko, fotografo, „Baltijos aplinkos“ forumo, UNESCO komisijos ir Valstybės pažangos tarybos nario, Vilniaus universiteto dėstytojo Žymanto

(Nukelta į 60 p.)

Morkvėno fotografijų paroda „Laimingi Musteikos Pasaulio žmonės“. Autorius, pristatydamas ją, kelis kartus akcentavo raktinius žodžius „ramiai, saikingai, lėtai“. Anot Žymanto, šie būdvardžiai sudaro kasdieninių žodžių apibūdinančių Musteikos kaimo pasaulį pagrindą. Jo ypatingą dvasią gali pajusti čia praleidęs bent vieną dieną, tačiau suvokti tą dvasią prireikia ne vienerių metų. Šitą šilinių dzūkų kraštą nuo civilizacijos saugo miškai ir pelkių vandenys, nepatogūs privažiavimo keliai. Naktį apšviečia ne žibintai, bet Paukščių takas, kurį atspindi sidabrinė Musteikos upelio gija. Žmogaus santykis su gamta čia išliko natūralus, pagarbus ir dėmesingas, gamtos ritmas girdisi labiau negu laikrodžio tiksėjimas. Štai kodėl, anot Žymanto, žodžiai „ramybė, saikas, lėtumas“ yra kertiniai, siekiant išsaugoti darną tarp žmogaus ir gamtos mūsų planetoje, kurioje natūraliai egzistavusi tvarka šiandien yra sujaukta ir apibūdinama kaip aštrėjančių krizių antropoceno era. Tik lėtesnis gyvenimo būdas gali užpildyti mūsų dvasios ir poreikių tuštumą, o poreikį vartoti daugiau daiktų gali pakeisti įsibuvimo gam-

toje ir betarpiško santykio su kaimynais pilnatvė.

Parodos atidarymo metu garbus muziejaus svečias iki išnaktų kalbėjo apie fotografijose įamžintus Musteikos kaimo žmones, jų kasdienybę ir šventes, pasakojo apie savo gamtosauginių tyrimų erdvę, kuri driekiasi nuo Musteikos ir Vilniaus, iki pietų Ukrainos ir Vokietijos žemių, diskutavo su parodos svečiais ir lankytojais apie gamtos ir žmogaus harmoningo ryšio atkūrimo egzistencinę reikšmę. Malonu buvo jausti, kad daugelis išsakytų minčių palietė diskusijos dalyvių širdis. Tą vakarą visi jautėmės taip, tarsi būtume susitikę ne muziejuje, o laimingų Musteikos Pasaulio žmonių apsuptyje arba žydinčių ir čiulbančių sodų paunksmėje.

Paroda veiks iki 2026 m. Trijų karalių šventės.

Vlado Gaudiešiaus nuotraukose – parodos fragmentai, autoriai, rengėjai, grupė parodos atidarymo svečių

Vladislovo JONIKO atsiminimų knygos „Į NEŽINIĄ“ sutiktuvės Rietave

Vytas RUTKAUSKAS

Neseniai išspausdinta Kaune gyvenusio Rietavo kraštiečio, patrioto Vladislovo Joniko knyga „Į nežinią“. Šis nepaprastai kruopščiai sudarytas leidinys įtaigiai perteikia Rietavo savivaldybės Meinartų kaime ūkininkavusio knygos autoriaus tėvo Vladis-

Kalba buvęs Krasnojarsko krašto tremtinys Petras Turskis

Vladislovo
Joniko knygos
„Į nežinią“
viršelis

lovo Joniko šeimos ir daugelio kitų 32 tūkstančių mūsų tautiečių, 1949 m. kovo mėnesį ištremtų iš Lietuvos į Sibirą, likimus.

Lapkričio 7 d. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejuje įvyko šio leidinio sutiktuvės. Renginį moderavo knygos autoriaus sūnus Gintaras Jonikas, kuris 2022 m. tragiškai žuvus tėvui, užbaigė susisteminti jo atsiminimus ir pasirūpino tėvo knygos leidybos organizaciniais reikalais.

Knygos sutiktuvių metu mintimis apie istorinės atminties reikšmę tautos ir valstybės išlikimui dalijosi muziejaus direktorius Vytas Rutkauskas, kny-

(Nukelta į 62p.)

Mintimis apie istorinės atminties reikšmę dalijasi Pasaulio lietuvių centro leidyklos vadovas Valdas Kubilius

Iš kairės: knygos autoriaus Valdislovo Joniko tėvas – buvęs Meinartų ūkininkas Vladislovas Jonika tremtyje; knygos „Į nežinią“ autorius Vladislovas Jonikas; knygos leidybos organizatorius – Vladislovo Joniko sūnus Gintaras Jonikas

gą išleidusios „Pasaulio lietuvių centro“ leidyklos vadovas Valdas Kubilius, tremties ir bendrystės su Vladislovu Joniku prisiminimais dalijosi buvę Krasnojarsko krašto tremtiniai Petras Turskis, Vytautas Papievis, Vaclovas Daukša. Leidinio ištraukas skaitė Vida Rimkienė.

Apie knygos autoriaus atliktą didžiulį darbą tyrinėjant tremčių Golgotos archyvus, skaitmeninant sunykimui pasmerktus kai kurių Žemaitijos bažnyčių archyvinčius dokumentus, aktyvų dalyvavimą Giliogirio dvare organizuojamuose istorinės atminties renginiuose papasakojo šių renginių organizatorius Saulius Kaveckas. Renginį vainikavo knygos

Knygos sutiktuvių dalyviai gieda Lietuvos himną
sutiktuvių dalyvių sugiedotas Lietuvos himnas.

Nuotraukos autoriaus ir iš Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus archyvo

Nuotraukose (iš kairės): knygos sutiktuvių renginyje kalba Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius V. Rutkauskas; iš kairės: Vladislovas Jonikas, Saulius Kaveckas ir Vytas Rutkauskas dalijasi 2021 m. Giliogirio dvare vykusios konferencijos įspūdžiais

Donatas Butkus
(1936.01.24–2025.11.18)

2025 m. lapkričio 18 d. mirė Lietuvos geofizikas, habilituotas technologijos mokslų daktaras (1999 m.), profesorius (2001), Ekologijos ir žmonių saugos tarptautinės mokslų akademijos (1997 m.), „Plungiškių draugijos“ ir Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narys, lietuviškai ir žemaitiškai parašytų knygų autorius Donatas Butkus.

D. Butkus gimė 1936 m. sausio 24 d. Gintališkėje (Platelių vlsč., Kretingos apskr.). 1962 m. baigė Šiaulių pedagoginį institutą, 1964–1969 m. vadovavo Šiaulių 7-ajai vidurinei mokyklai, nuo 1977 m. dirbo Fizikos institute (nuo 2010 m. Fizinių ir technologijos mokslų centras). Čia jis 1977–1987 m. ėjo mokslinio sekretoriaus pareigas, 1987–1997 m. buvo Aplinkos radioaktyvumo laboratorijos vedėjas. 1992–2001 m. jis dėstė Vilniaus pedagoginiame universitete, nuo 1992 m. – ir Vilniaus Gedimino technikos universitete.

D. Butkus tyrė radioaktyviasias inertines dujas, tyrinėjo Ignalinos, Kursko atominių elektrinių aplinką, Atlanto vandenyno, Naujosios Žemės, Lietuvos dirvožemių taršą radioaktyviosiomis medžiagomis, taip pat ir jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį atmosferos geofiziniams procesams. Jis nustatė radioizotopo ^{137}Cs migracijos įvairiuose gruntuose dėsningumus, sudarė jo pasiskirstymo Lietuvoje žemėlapius, palygino su buvusią taršą iki

Černobylio atominės elektrinės katastrofos, įvertino lygiavertės dozės galios laukų pasiskirstymą ir kaitą pažemio ore. Tyrė ^{137}Cs ir ^{90}Sr pernašą iš dirvožemio į medžius ir jų sandus. Paskelbė daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių.

Dirbdamas mokslinį darbą vienas ir kartu su savo kolegomis parašė 8 knygas. Tai „Kriptono-85 geofizinės problemos atmosferoje“ (bendraautoris – fizikas Boleslovas Styra (1912–1993)). Knyga 1988 m. išleista rusų kalba, o 1991 m. – anglų kalba. D. Butkus yra ir vadovėlių „Jonizuojančioji spinduliuotė aplinkoje“ (2006 m.), „Aplinkos apsauga“ (kartu su kitais, 2008 m.), mokomosios knygos „Fizinė aplinkos tarša“ (kartu su Juozu Kaulaikiu ir Povilu Vabalu, 2005 m.) autorius.

Grožinę literatūrą mėgo visą gyvenimą. Išėjęs į užtarnautą poilsį pats atsidėjo kūrybai ir žemaitiškai parašė dvi didelės apimties novelių knygas „Ka žemė bova brongesnė ož douna“ (pirmoji išspausdinta 2016 m., antroji – 2023 m.). Tą dvitomį jis pats vadino romanu. Tai iki šiol didžiausios apimties žemaitiškai parašytas ir išleistas grožinės literatūros kūrinys. D. Butkaus rašė gimtąja Plungės krašto žemaičių kalba. Jo knygose panaudota nemažai jau net pačių žemaičių primirštų žodžių, posakių, patarlių. Knygos herojai – autoriaus amžininkai ir to meto vyresnioji karta (jo buvę kaimynai bei artimieji). Tai – literatūriniai personažai, todėl pasakojimo herojų vardai ir pavardės, vietovių, kuriose vyksta veiksmas, pavadinimai yra sugalvoti. Knygose pateikta daug žinių apie XX a. I p. Žemaitijos kaimo žmonių buitį, bendravimą, darbus ir rūpesčius, gyvenimą Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais, pasakojama apie jauno žmogaus asmenybės formavimosi vingius, jo kelią į mokslą.

Tėviškė, gimtosios vietos, jau į Amžinybę iškeliavę ir dar gyvi žmonės bei patirti išgyvenimai buvo giliai įsirėžę į D. Butkaus sąmonę. „*Negalėjau jų pamiršti. Rašiau susijaudinęs. Sunku patikėti – aš kalbėjau su buvusiais kaimynais, šeimos nariais ir giminaičiais*“ – yra sakęs jis. Vis dėlto šios knygos nėra biografinės. Nors joje atpažįstamos vietos, kraštovaizdis ir kai kurie asmenys, vietovardžiai ir asmenvardžiai yra pakeisti. Autorius pasiliko sau teisę pateikti savąjį pokario gyvenimo Gintališkės apylinkėse interpretaciją. Jis yra prisipažinęs, kad

(Nukelta į 64 p.)

knygos veikėjų kita, nei žemaičių kalba, nebūtų galėjęs prakalbinti, nes jie yra prototipai gimtojoje sodoje gyvenusių kaimynų, giminaičių, šeimos narių. „Jie kitaip nekalbėjo, tik žemaitiškai“, – akcentuodavo knygų autorius.

2016 m. išleistoje pirmojoje knygoje „Ka žemė bova brongesnė ož douna“ D. Butkus yra pateikęs žemaitiškai parašytą savo biografiją:

„Mona gimtėnė ī Plungės rajuona Gintalėškės kaimė. Muokiaus Gintalėškės pradėnie, Plateliū septinmetie, Klaipiedas pedaguogėnie muokikluo. Stodėjavau Šiauliū pedaguogėnemė instētutė (dabā Vėlniaus universiteta Šiauliū akademėjė) Fizėkas pakoltetė ē Fizėkas instētuta doktorantūruo Vėlniou. Geofizėkas (dabā Gamtuos) muokslu kandėdatėni (dabā daktara) disertacėjė apgīniau Vėlniaus universėtete, vuo Teknuoluogėjės muokslu sritėis Aplin-kuos inžėnerėjės ē kraštuotvarkas muokslu kriptėis gabėlėtouta daktara disertacėjė Vėlniaus Gedėmėna teknikas universėtetė. Tėn dėrbont 2001 metās mon bova sotėikts propesuoriaus muokslėnis pedaguogėnis vards. Ė napamėnavuojos gal soprastė, ka mona muokslā ē darbs natoriejė rīšė so lėngvistėka, vuo tēp pat ē so gruožėnė lėteratūra. Ne, rašītė aš rašiau ē lėg šiuolė: eso aštouniū kningu autuorios a bėndraautuorios, artėi trėjū šimtū muokslėniu straipsniu autuorios a bėndraautuoris. Onkstiau ož kėtus muokslus pradiejau muokītėis žemaitiu kalbuos. Ėš tievū. Ėš gīvenėma. Klausiaus, kāp vaizdingā nomėškė, gėntīs, sosiedā aba kėtė žmuonės, sosėtėkė talkuo, torgou, a unt švėntuorio prīš pamaldas nupasakuo vėsuokius nutėkėmus. Nuors klausītėis paugosiu rokundas nabova viežlībės apsėjėms, bet, a to galiejė sosėtorietė? Laikou biegot tuolau nu Žemaitėjės, bet na nu žemaitiu kalbuos.

Kāp tēn ī sakuoma: „žvėrbli ē žemaiti vėsam sviėtė sotėksi“. Svetėmamė kraštė so tuom kalbuom, ē ba žemaitėškas, būn rūpiesniu. Vuo na vėins ē vėitėnis žemaitis praded „puonėškā“ rokoutėis. Tā vės aš mės- lėjau, kāp galietiuo prisėdietė pri žemaitėška žuodė ēšsauguojėma ē plėtėma. No, je ē na plėtėma, tā bėnt anuo nanikėma. Nuoriejau, ka mona ē mona omžė- ninku anūkā ē pruoanūkė galietom na tiktā klausītėis žemaitėšku žuodiu, bet ē anus pamatītė parašītus. I tou kielī aš stuojau na pėrms. Jau torem kalbininku Gėrdenė Aleksėndras ē Pabriežas Jūzapa surėktavuo- tus žemaitėškas rašības patarėmus, torėm ē žemai- tiu žuodinu. Žemaitėškā jau galem skaitītė na tik pruozas, bet ē puoezėjės kningas. Prīš kėik laika mon

Donatas Butkus žemaitiškai parašytos jo knygos „Ka žemė bova brongesnė ož douna“ pirmosios dalies pristatyme, kuris vyko 2016 m. Vilniaus žemaičių kultūros draugijos kultūros vakaro metu. Fotografas Bonifacas Vengalia

Donato Butkaus žemaitiškai parašytos knygos „Ka žemė bova brongesnė ož douna“. Fotografas Bonifacas Vengalis

kėla mintės vagol naožmėrštus, vėsa laika puomėtie atsėgaivėnontius sava prisėmėnėmus parašītė apīsaku kninga. Somanīmou pritarė vėsa šeima: pati, abodo sūnā ē anū patės, do anūkā so patiuom, anūkė so vīro, vėins anūks dā nažanuots, mėsłėjo, ka naprištaraus proanūkė (4 metu) ē proanūkis (2 metu omžiaus). Parašītė parašiau. Vo kāp tou mona darba ivertins skaitītuos, kėik būsio tou sava darbo prisėdiejės pri žemaitiu kalbuos ē tradicėnės kultūras puoseliejėma, paruodīs laiks.“

Donato Butkaus nuotrauka – iš RKIC archyvo

Akimirkos iš 2025 m. lapkričio 8 d. Tauragės kultūros centre vykusios Liaudies teatro 65-mečio šventės.

Fotografė Lina Buchlickaja

Bonifacio Vengalio nuotrauka